

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Efterretninger

angaaende

B y e n R i b e ,

udgivne

som Indbydelseskrift til den offentlige Examen
i Ribe Cathedralsskole
1842.

Ottende Samling.

af

Peter Adler,
Adjunkt.

R i b e 1 8 4 2 .

Trykt hos Christine sal. Hyyhoff.

Bidrag til Skildring

af

B y e n K i b e

i

i de forrige Aarhundreder;

efter

utrykte Kilder.

ved

Peter Adler,
Aldjunkt.

1ste Hefte.

Skibsfart og Handel.

1ste Afsnit.

K i b e 1 8 4 2.

Trykt hos Christine sal. Hyyhoff.

F o r o r d .

Da Skolens Rektor, Hr. Professor Dr. Thorup, anmodede mig om at forfatte Programmet til denne Examen, opfordrede han mig venfabeligen til at indfric et i Programmet for 1836 Publikum givet Løfte om en Skildring af Ribes Forfatning i ældre Tider. Ved samme Lejlighed gjorde Hr. Professoren mig opmærksom paa, at jeg vilde finde vigtige Materialier blandt en Del gamle Dokumenter, Raadstuarlivet tilhørende, som han nu havde ordnet, og for hvis Restaurering og Bevaring, han med uførtroden Iver og sjeldent Held nu har sørgt. Flere af de hidtil Utrykte blandt disse ere vel anførte i danske Atlas med en kort Angivelse af Indholdet, men dels er dette i adskillige Tilfælde stet mindre nøjagtigen, dels forlanger man nu slige Dokumenter fuldstændigen aftrykte, hvorfor Hr. Professoren anmodede mig om, at lade de af disse Dokumenter, som jeg maatte afbenytte til min Skildring, aftrykke nøjagtigen og fuldstændigen, hvorhos han tilsagde og siden rigeligen ydede mig sin virksomme Bistand til den stundom meget vanskelige Læsning af dem, hvorfor jeg her maa bringe ham min hjerteligste Taksigelse. — De af disse Originaldokumenter, som ere benyttede i dette Ufsnit af Skildringen af Ribes ældre Forfatning, findes, ordnede efter Tidfølgen, aftrykte som Bilag 1 til 12.

Hvad dette lidet Arbejde isørvigt angaaer, vil jeg kun bemærke, at mit Hovedformaal har været det samme, som ved mine tidligere Arbejder af samme Art, det nemlig, af Arkivets Dokumenter og Protokoller at uddrage og samle saameget historisk Stof, som det var mig muligt; at forsøge vort historiske Materiale fra de Tider med Samtidiges Bemærkninger og Efterretninger om det daglige Livs Færd, gjengivne med deres egne Ord, og derved bidrage til at oplyse Folkets indre Historie i forgangne Dage. Det Bisald, som sagkyndige Dommere have skænket de historiske og topografiske Undersøgelser, som nu i en Række af Aar ere udgaaede herfra Skolen, har opmuntret mig til at skride videre frem ad den begyndte Bane, og jeg haaber derfor, at den velvillige Læser vil tage til Takke med det Givne, som det er, og bære over med, at Ubetydeligheder ere løbne ind med, som uden Skade kunde have været undslukkede, og at Udbyttet af det Hele ikke giver noget betydeligt Resultat.

Hvis det falder i min Lod at fortsætte disse Skizzer, vil det næste Hefte komme til at indeholde en Skildring af Byens Bestyrelse, Kommunalforhold, Netspleje, Politii og deklige, i det 15. og 16. Aarhundrede, foruden Fortsættelsen af Handelshistorien.

Sluttelig maa jeg bemærke, at i Pengeberegningerne betyder Daler stedsie en Sletdaler til 64 s. d. (1 Rbd. 6 $\frac{2}{3}$ s. i Rigsbankp.) og en Rigsdaler er derimod 96 s. dansk (9 Mk. 9 $\frac{2}{3}$ s. i Rigsb.)

Ribe, d. 1ste September 1842.

Forfatteren.

A.

Skibsfarten til Ribe i det 15., 16. og til ind i det 17. Aarhundrede.

I.

Ribe var, som bekjendt, fra de ældste Tider, fra hvilke Efterretninger eller kun Sagn ere komne til os, berømt som Hoved-Udsfibningsstedet for Jylland, som den By, hvortil og hvorfra den meste Samfærsel med fremmede Lande, (Holland, England, Frankrig) fra Danmark skete. Vel synes den i den Periode, hvis nøjere Belysning i denne Henseende efter Dokumenter, Protokoller og Regnskabsbøger er disse Blades Hensigt, at være påsæret sit højeste Punkt og alt være begyndt at dale, dog skildres den endnu i denne Tid, efter samtidige eller kort efter levende Skribenters Vidnesbyrd, som den anseeligste i Jylland, og næst Kbhavn den betydeligste i hele Danmark, og den, som de Handlende mest besøgte. I gamle, saavel danske som fremmede, Geografer finde vi den altid nævnet, hvor ufuldstændige endog de Efterretninger ere, de sidste meddele om Norden¹⁾ Om dens Anseelse vidner det fremde-

1) I en gl. forfattet fransk Geogr. paa Skolebib. nævnes allene Kbhavn og Ribe som Stæder i Danmark, og i en noget udførligere tilføjes ved Ribe: port de mer, où les Hollandois font un grand commerce.

les, at Ribe i det 16de Aarhundrede og ind i det 17de var blandt de Byer, der fattes højest i Skat næst efter Kbhavn. Saaledes har jeg et andet Sted paa, at Ribe og Aalborg i 1618 maatte udrede Dmfostninger o.sv. for 47 Konstabler¹⁾, medens Aarhuus og Randers kun vare taxerede for 24, og de andre jydskke Stæder for end færre. Imidlertid var Handelen nu bleven mere fordelt mellem Stæderne, Aalborg havde hævet sig op ved Siden af Ribe, og Tilførselen til og Udførslingen fra Jylland dreves ikke længere saa udelukkende eller saa fortrinnsvis over den sidstnævnte By, som tidligere skal have været Tilfælde.

Ribes Strøm- og Forstrands=Ret. Blandt de Privilegier, som Ripenserne synes at have anset som fortrinlig virksomme til at befordre og betrygge deres Sejlads og Søhandel, anføres oftere de kongelige Bevillinger eller Gavebreve paa Ribes Forstrand, List, Maude og de mellemliggende Strandbredder med deres Dyb (Judsfejlingerne til dem). Det ældste Dokument, man har eller som nævnes herom, er af Erik Menved dat. Nyborg 1292²⁾, men deri siges udtrykkelig, at det kun er

- 1) Se Programmet for 1831. (Ribe under de Keiserliges Indfald) Pag. 6. I en Fortegnelse fra Frederik d. 1stes Tid (c. 1523) i Ny Danske Magaz. 6 Bind 317. — er Ribe Byskat ansat til 237½ Mk.; Aalborgs kun til 200; Malmø og Odense til 300; alt foruden Told, Sagefald, „Siise,,: Beløbet af disse er ikke anført for Ribe, som for nogle af de andre Byer. Men denne Angivelse synes mig ikke at afgive nogen ganske sikker Maalestok for Byernes respective Betydighed.
- 2) In crastino Barthol. Apost. in præsentia nostra et dilectæ matris: det er aftrykt hos Terp. Pag. 690; en Oversættelse findes i en Protokol, begyndt 1618, hvori den daværende Bysfoged

en Stadfæstelse paa tidligere Bevillinger, eller dog en fgl. Konfirmation paa gamle, hævdede Rettigheder¹⁾. Foruden at dette Gavebrev maa anses indbefattet under de samtlige Riber Privilegier, som ere bekræftede af alle senere Konger, er det særstilt stadfæstet af Kong Christian den 1ste Aar 1450.²⁾

Disse Gavebreve eller Bevillinger, mente Ripenserne indrømmede dem Eneret til Sejlads paa Strømmene mellem Sønderho og List og til Udskibning fra alle Steder ved Kysten, inden dette Distrikt. De have endog med Magt haandthævet disse deres Rettigheder, angrebet og anholdt Overtræderne, og det om disse endog vare af de højere Autoriteter. Saaledes havde i Slutningen af det 15de Aarh. Hans v. Ahlefeldt³⁾, Lænsmand i det Slesvigske villet udfere en Ladning Korn gjennem en af de nævnte Strømme, men Ripenserne anholdt Skibet, bortførte dette og Ladningen til Ribe, hvorhen de ogsaa bragte og indsatte i Fængsel⁴⁾ en af Ahlefeldts Folk, som synes at have sat sig til Modværge. Ahlefeldt klagede og indstevnede Borgem. og Raad, og 1483 affagde Kong Hans Dom i Sagen i Graabrødre Kloster i Kbhvn., i Nærværelse af Erkebissen i Lund, Biskopperne af Roskild, Odense, Viborg og Aarhus, Provsterne af Roskild og Antwor-

Dettef. Hansen har afskrevet Riber-Ret og en Mængde Domme og fgl. Breve Byen angaaende.

- 1) Ligesom de dennem hæffe haft af Kræfts Tid (*sicut ea habere assueverint ab antiquo.*)
- 2) Datum in castro Ripensi vigilia Ascensionis. Bilag 2.
- 3) Denne ogsaa i vore Doc. hyppigt forekommende Slægt skrives her, som andensteds, æverlende Ahlefeldt og Ahsefeldt, f. Er.; gissuet N. for hendis Bogu og Gødste von Ahsefeldts Jomfruer till Nabsstedt efter True Ingeborgs Altvret fristis besatning. (af et Regnskab for 1590.)
- 4) De havde „stocket og blodet“ ham.

stov, Landsdommerne i Sjælland, Skaane og Nørre-Sjælland, hvori han kjendte de af Kong Erik givne og af hans Fader Christian den 1ste stadfæstede Privilegier for endnu gjeldende og virksomme, saa at ingen hvosomhelst maa udstibe eller indføre noget Gods ad de nævnte Strømme og fra det omtalte Distrikt uden Tilladelse fra Borm. og Raad i Ribe, og dette berettiges til at domfælde og straffe Dvertræderne efter Byens Stads-Ret. Hvad den omtvistede Sag angik, da domte Kongen, at hvad de havde gjort ved det anholdte Skib, Kornet og Manden, de havde grebet, det havde de gjort med fuld Ret og enhver, der havde havt Deel i denne „Raad og Gjærning“ erklæredes fri og angerløs¹⁾.

Noget senere bemyndigede (1491) Kong Hans Borg. og R. i Ribe til at anholde og standse (hindre og tøffue) alle Skibe med Korn og andet Gods, som bleve trufne paa deres Strømme i den Hensigt at udføre samme, samt ligeledes alle Varer, som i samme Hensigt fandtes oplagte i Distriktet.²⁾ Regnskaberne vise ogsaa nu og da, at Raadet endog langt senere med Iver holdt over denne Ret, opsogte og anholdt Dvertræderne.³⁾

-
- 1) Rettefærdighedsdommen findes aftrykt in extenso efter Originalen som Bilag 4. Læsningen af Navnene er blevet mig meget lettet ved at sammenholde denne med en Afskrift i ovennævnte Protokol af Ditlef Hansen, som har givet den, Erik Menveds Forordning og Christian den 1stes Stadfæstelse den fælleds Dverfæstelse: de tre Privilegier paa Ribes Byes Strømme.
 - 2) Dok. aftrykt efter Orig. under Bilag 6.
 - 3) F. Er. 1624. Samdag (6te Sept.) gaff jeg N. M. af Vesteruedsted for hand met hans buod satte Byens Dienere vd fra Vesteruedsted oc till en schiper som hadde indskibet noget Kuorn derpaa strømmen icke at udfere ferne Kuorn efter Kong. Maestads Mandatte, efter Borgemeister oc Raads Befalling der for 3 $\frac{1}{2}$ Mk. Denn Johanni Dag daa gaff jeg disse eff.

Søtønder og Kaber. Herfor var Byen ogsaa forpligtet til at bekoste, vedligeholde og udlægge Søtønder for at betegne Indløbencog Grundene, og sætte Kaber (Somærker) paa påsænde Steder, hvilket man skulde synes, at allerede egen Interesse og Erkjendelse af Sagens Bigtighed for Byen maatte paalægge dem at gjøre. Imidlertid klagede dog Raadet over den betydelige Bekostning, det medførte at vedligeholde disse Søtønder „for den mienige søfarende Mandes Lary“, som om det var en Dpoffrelse af Byen til Bedste for det Almindelige. Det erholdt ogsaa af Kong Kristian den 3die 1545 Tilladelse til at oppebære af enhver Udlænder (vdtlændiske mandt) 2 sd. af hver Løst Gods, de indførte til eller udførte fra Byen.¹⁾

Ogsaa Byens Indvaanere vare forpligtede til at erlægge en Afgift til Søtønder og Kaber (Thyndpæng), men denne synes ikke at være dem paalagt ved nogen kongelig Befaling, men den er paabudet af Raadet i Forening med de 24 Borgere, som ved slige Anledninger deltog i Forhandlingerne. Afgiften varlede noget, skøndt ikke meget til forskjellige Lider. Den ældste Bestemmelse, jeg har truffet, er fra²⁾ Anno 1550 Mandag næst efter S. Paulli³⁾ Dag

terschreffne Som vor vdforen paa Byens Rey om Noget Knorn Sem Carsten Ogfen havde indschibet efter W. Hans Friheds Befalning; (følger 7 Navne) giffuen for en buod, som førte dennem til schiben o. s. v. den 12te Juli daa gaff jeg N. C. for hand hafde verett vde att forfare om Nogett Rog som schulle hafue bleffuet vdfendt, efter Bor. oc Raadts Befall.

- 1) Dok. efter Orig. under Bilag 11.
- 2) Det Følgende er Ord for Ord efter Raadstribogen med forandret Ortografi til Lettelse for Lævede, men iøvrigt aldeles uden Forandring.
- 3) Paulli Omvendelses Dag er 26 Januar.

paa Riber Raadhus med B. og R. og 24 af menige Almue og desligeste med fleste Part af Skipperne her i Byen udi deres Nærværrelse blev da vedtaget, bevilget og samtykt, disse efterskrevne Punkter og Artikel at ubrodelig holdes skal, ligerviis som herefterseu stander og som indskrevet er udi Riber Stads-Bog.

Først at hvilken Skipper, som efter denne Dag sejler ud af Riber-Dyb med noget Kjøbmandskab eller Orne, da skal han være forpligtet til at efter 14 Dage eller inden 14 Dage, efter han er hjemkommen og ind udi Havne, at gjøre der Skrивeren Rede og Regnskab for hvad (hvis) Gods, han havde inde paa samme Rejse og desligeste paa hvis Gods han har igjen hjemført paa samme Rejse ved ti Dalers Brøde.

Dg hvilken Købmand, Tydsk eller Dansk, ikke vil da redeligen udgive strax samme hans Part Lønd-Pendinge, da skal han have forbrudt 5 Daler. Desligeste skal to Skipperne være forpligtet til hvert Aar den ene efter den Anden at lægge samme Lønder ved fire Dalers Brøde, og dertil Hjælp skal hver Skipper lade en Mand til, under en Dalers Brøde, og dertil skal lejes en Skude for disse Pendinge.

Samelevis hvilken Skipper, som forsømmer og ikke sætter sin Kabe S. Pedersdag¹⁾ skal bryde²⁾ en Daler, og hvilke Baadmænd³⁾ ikke sætter deres Kabe inden den

1) Den 22de Febr.: Denne Dag spiller i det Hele en vigtig Rolle i Byens Anliggender, paa den udsjæes endnu Byens Enge og Ejendomme, paa den aflægdes og afgjort es fer Byens Regnskaber o. s. v.

2) s: bøde. Ordet bruges endnu i daglig Tale især i den sønderjydske Mundart.

3) Skipperne, som førte de større Skibe, have nok sat og påsæt Kaberne ved Dybet og i Indløbet, og Baadmændene, som

forne Tid og holder den ved Magt hele Aaret igjennem, om den bliver afloben og hendreven, da skal han sætte en anden igjen eller og bryde en Daler, saa det som han ikke dette gjør."

Derefter følger Taxten med Overskrift:

Lønd Pendinge at holde Lønder færdige med.

Af hver Læst Gods 2 ß . dansk ligel. af en Pakke Klæde, en Krankiste, en stor Krankfad, en stor Fad Vin; af en Ame Vin en Hvid. Af et Tusend Skuller og Hvilting her fra Byen 1 Alb. og desligeste fra Sønderho, Mando, eller andensteds paa Byens Strømme; et Tusend Samrast¹⁾ 2 Pending, 1 Læst Lønborg (Lynceborg) Salt 1 ß .; af hver Læst „Baye (?) groffue Læst"²⁾ 2 ß .; hver Par Orne 5 Hvid³⁾, hver Læst (12 Tdr.) Hamborger Ol 2 ß . af en Topetsfad og Mommesfad 1 ß .⁴⁾

item hvad der stibes ind eller ud her for Byen, der skal gange Lønd-Pendinge af, undtagen Løummer, Steen og Kalk.

Jeg har ladet denne Anordning indrykke i sin Helhed, fordi den synes mig at indeholde flere Oplysninger og jeg nok senere vil komme til at beraabe mig paa den. Imidlertid har man snart fundet denne Bestemmelse usfuldstændig

førte Baadene og Smaaskibene (Skuderne) der kunde løbe lige indtil Byen, dem i Vaen.

- 1) Et Slags mindre vindtørrede Flynder. (Mollb. Dial. Lexicon, hvor Terpager citeres som Autoritet.)
- 2) Skulde „bave“ være det Slags Løj, som endnu kaldes saaledes? Grov Læst er vel stor Læst = 18 Tdr.
- 3) Jeg ved ikke, om der var nogen Forskjel paa Benævnelserne Hvid og Album i Mynt; i denne Taxt bruges begge Benævnelser.
- 4) Hvad Topet skal være, ved jeg ikke; Momme er et eget Slags stærkt Ol, som især bryggedes fortrinligt i Brunsvig.

dig. Mange baade Inds og Udførsels-Artikler vare slet ikke nævnte, og dette har oftere givet Anledning til Brynderier, da der udtrykkelig siges, at enhver Vare skal erlægge Afgift. Endelig bekendtgjorde Raadet en ny og fuldstændigere Tært i 1583¹⁾, hvilken jeg vil anføre noget forfærdet, da man deraf ser, hvilke Artikler der den Gang var Gjenstand for Inds og Udførsel. Hver Læst Rug, Byg, Malt, Meel, Havre, Smør, Alal, Silb, Salt, Fisk, Tran, Kjød, Honning²⁾ og Hamburger Ol betalted 2 s.; ligel. af en hel Pakke Klæde en Pakke Lærred, en Kramkiste, Kramfad og et Fad Vin. Et Drehooved (hochshoffus it) et „Pind Sun,³⁾ en Ame Vin, et Skippund Bly, et Skp. Stang Jern, et Skp. Fleck, Hamp (Hammop) Hør eller Blaar $\frac{1}{2}$ s.; en Slibesten erlagde 1 s. Et Tusind „Huidling“ 2 Alb., et Tusend Tal Skuller 2 Album, et Tus. Meel Skuller⁴⁾ $\frac{1}{2}$ s., et Tus. Samrast 1 Alb., 10 Dægger Faarestind, Lamme eller Kalvestind $\frac{1}{2}$ s. hver Dægger tørre Huder 1 Alb., hvert saltede do. $\frac{1}{2}$ s., og endelig et Par Dren 2 s.

Man ser, at Afgiften var kun ubetydelig i Forhold

-
- 1) Forordning och Skik vdaß Borgemeistere och Raadt och xxiv Mendt Endelig giort och samtycht att opkræue Thøndpendinge effther, som her effther følger, och thet besluttet och giordt vdi May Maaned Nar mdrriiii (1583).
 - 2) At der fastsættes Afgift for 1 Læst (12 Tdr.) Honning, viser at den ikke har været nogen ubetydelig Handels-Artikel, mere herom længere hen.
 - 3) Pind-Sun, et Slags Fustage har det været. Ordet er mig ganske ubekjendt.
 - 4) Disse Benævnelser paa de forskjellige Arter Skuller eller tørre Flyndere forekomme ikke mere, saavidt mig bekjendt. Meel Skull. findes i Dial. Per. blandt de af Tarpager Moth. opgivne Ord. Den bedste Sort, i Texten Tal Skulle, kaldes nu Præsteskulle.

til de Dphævelser, jeg oftere kan spore, at den har foranlediget.

Endnu gjordes der ingen Forskjel mellem Byens Borgere og Fremmede¹⁾. Men 1595 bestemte Raadet og de 24 „at Alt det fornævnte Gods, som Borgerne give 1 β . danst ud af, der skulle fremmede Mænd give 1 β . lybst²⁾“. Ved Fremmede forståes her, som overalt i mine Kilder, Ikke-Nipensere, alle Bestemmelser angaaende Paalæg og Afgifter til Havnen, Bropenge osv. gjøre aldrig Forskjel mellem Landsmænd og Udlændere, kun mellem Byens Born og Udenbyes. En Vardenser var i Ribernes Dnie ligesaavel fremmed som en Hollænder, han maatte, ligesaa vel som denne, betale sine to Skilling „Løndpenge“ af hver Dre, han udforte.

Aarligen forhandlede denne Lønd-Sag i Raadet, hvor da de to Skipperne udnævntes, som skulde lægge Sø-Lønder for det Aar. Saaledes i Marts 1599, da Raadet havde, formodtl. som sædvanlig, tilkaldet Skipperne, af hvilke ogsaa 13 navngivne Mænd³⁾ havde indfundet sig. Disse sidste forpligtede sig til, aarligen at aflægge Regnskab for Lønd-Penge af de Drex, de udforte i deres Skibe, at indstaa derfor og holde Drexerne tilbage, hvis Købmændene vægrede sig for at betale⁴⁾. Denne Forpligtelse

-
- 1) Med Udlændere har man vel rettet sig efter den før omtalte Egl. Forordning af 1515.
 - 2) Her synes denne Raadets Bestemmelse at komme i Strid med den nævnte Forordning.
 - 3) Alle Skipperne och Borgere her sammesteds. At ikke alle Byens Skipperne vare tilstede, ses blandt andet deraf, at netop de to, som valgtes til at lægge Lønderne, ikke findes blandt de Nærværende, lige saa lidt som 2 af de 6, som i Forsamlingen paalagdes, at give dem hver en Karl, Bodzmand, til Hjælp.
 - 4) Och ther hoer forpligtedt alle forne schipperethennem, att the

for Skipperne, som de selv underkastede sig, som vi her igjen stode paa, og som oftere gjentoges og altsaa er tilslagt nogen Betydning, beviser klarligen, at en Del, og det ingen ubetydelig, af de Skibe, som aarligen førte Dren over til Holland, har været hjemmehørende her i Byen, thi ellers var jo Forpligtelsen uden al Betydning.

I Raadstubbogen anføres endnu 1602 de to Skipperne navnlig, som for det Nar skulde lægge Tønderne, men senere ikke, saa at Skipperne ikke længere have opfyldt denne Forpligtelse, men Raadet maatte lade det gjøre ved betalte Folk under Kammereus Tilsyn. Men kjed heraf, indgik Raadet 1630 en Kontrakt med en Mand paa Sønderho, at denne skulde lægge Sotønderne for Dybene ved Neden og Nassen og sætte Kaberne paa Korresand for 50 Daler aarlig¹). Det er formodentlig de betydelige Beskæftninger, der vare uundgaaelige, da jo Storm og Flod meget ofte maatte gjøre det nødvendigt, at befordre Folk og Redskaber til Stedet, den Vanskelighed og de Bryderier, der var forbundet med at faa Folk til at arbejde der²),

aarligen skall gierre Claus Wardscher Regenskab for Thond. Pendinge aff huius Orne, the haffue Ende vdi theris Skibe, och beholde thennem huus thennem, om Kiobmanden vil thennem icke vdgiffue.

- 1) 1630 d. 18 Decembris Reuerendis B. oc R. oc de 24 Mend som tilstede wor bleff forligt oc fordraget medt Poffuel Jessøn aff Sønderhuod, att han Aarlig schall lege Siøtynderne for Dybene, som er for Neden oc Nassen oc desligeste for Kaberne adt sette paa Korresand, oc schall derfor Aarlig haffue till Von 50 Slette Daler adt betale halffpartten Naar tynderne leges oc Kaberne Settes och den hal spart Naar the optages, oc forpligther forskreffne P. J. sig same tynder adt lege, saa the schulle vere uden faare oc Byen uden schaade i alle mader. (Raadstubbogen).
- 2) Item gaff Jeg Nis Gierføn paa sonderhuo for Nis och Andet

der have bevæget Raadet til at indgaa denne Afkord¹⁾. I 1617 fik en Mand 80 Daler for at lægge og optage Lønder og Kaber. Endnu i 1616 finde vi en Sønderhoer meget ivrig med at redde Kjedder og Kaber fra Flod, Is, og, som det synes, fra Faningers Kloor²⁾. Kombeere brugtes ogsaa undertiden til slige Hverv³⁾.

Førenden disse, nu vel snart nok omtalte, Løndpenge af Ind- og Udførsels-Geds vare nogle andre Indtægter

hand Afgitt till Kab, som Landskett Ikie wille Afgie och siden med Buck och Andett hand Afgiet fraa Kab y Kund. H. Lassen for hand vor vdr medt hans schude oc Folk oc schulle hendte Siotunder op oc sich doch icke vden en tyud op, derfor 6 D. it. schall H. Beck betalles for Sotunder at optage 20 Daler. (Af Mads Limes Regnskab for 1621) flere Uddrag af dette og andre lignende Regnskaber længere hen.

- 1) Sønderho egnen sig ogsaa bedre hertil end Ribe, hvorfor ogsaa i den seneste Tid hele Lønde og Kabvæsenet er overdraget denne Del af Hans, nu saameget passeligere, som den Søfart nu drives derfra, som før drevs her fra Byen.
- 2) Giffuet Pouel Jesßen Sønderhøued som Borg. oc N. bleff for- ligt med hannem om, for Kjedder at schille fraa Eis-Lønder oc Udvordet hans Beck dennem. derfor 2 Mk., Saa tog Hans B. dennem med sig till Janøe og kaste dem i Janøe Laa (?), saa kyde Pouel Wogn och tog Folsch med sig og tog dem op under Isen og lod dennem agge till Sønderhøue igien kostedt hannem Penng 2 Dal. Siden haffuer hand fornaret dennem paa adtschillige steder saa de ere endnu beholden, Gud were loffuit, derfor 2 D. Siden haffuer weret vde med den nder Kabe och bierget; trey Ringe och Bollter, och aget det hjem til hans Hus, fortjent 3 Mk. siden haffuer Poul Zielf 2den weret med hesse och Wogn wed dey Jnderste Kabe och aget tang till den, derfor fortjent 2 Dr.
- 3) 1621. it. gaff jeg (2 Navne) paa Nem for 2 Siotønder at hiente her och før dennom att siege till gauenß loch for kabber ath opsettie paa Korresand och vdi høst for søe-tønder att thagie op och føre hied och kabier att thagie nier och forvare them paa Nem Ind till vdi for Nar.

anviste til Omkostningerne ved Lønder og Kaber, men af hvilke ogsaa Skibbroen skulde vedligeholdes, og ligeledes Prammene paa Vlaen¹⁾). Disse Indtægter oppebares af en egen Kæmner, som ogsaa besørger det nødvendige Tilsyn og lod udføre hvad Arbejde, der udfrævedes, holdt Regnskab over Indtægt og Udgift og indbetalte Overskuddet til Byens Rentemester (Pengeimester)²⁾ eller modtog det Manglende af ham, naar undertiden Udgifterne ved de nævnte Arbejder oversteg hans Indtægter³⁾.

Disse bestode, foruden Lønde=Pengene af Varer, i Bejerpenge, 2 fl. af hvert Skpd. og af hver Lønde 2 fl. og saaledes Andet i samme Forhold, af alt Gods, som vejedes paa Byens Bejerkod⁴⁾, (Beckhus). Hermed gjordes ingen Forskjel mellem Jøden= og Udenbyes⁵⁾, Længere hen i 16de Aarhundrede forhøjedes Bejerpengene til det dobbelte⁶⁾. Videre Kranspenge af Varer, oplagte baade af

- 1) Disse anskaffedes derimod af Byens Kasse, som ogsaa udrede de Omkostningerne ved Vlaens Opnydning o. s. v.
- 2) Byens øverste Regnskabsfører, under hvem Kæmnerne hørte, var en af Raadmændene, sædvanlig en Købmand (se mine tidligere Programmer, navnlig det om Keisertiden).
- 3) Af Havne-Kæmnernes Regnskaber har jeg ikke fundet noget fra det 16de Aarh., skødt der ikke findes saa saa af de andre Kæmneres. De ikke ubetydelige Oplysninger, jeg har est af dette Slags Regnskaber, henføre derfor til det 17de Aarh. det ældste er fra 1616. De ere ikke alle lige udførlige, idet nogle ikke specificere enkelte Indtægtsposter, f. Ex. 1624: fanget af Skib paa Nid denne Aar 28 D. 8 fl.
- 4) Betøb sig aarlig til 15 a 23 D. (1624 f. Ex. 23 D. 3 Mk. 9 fl. 1616 kun 9 D. 3 Mk. 10 fl.
- 5) J. Ex. af Regnsk. for 1821: Pier Birkehoff 2 siecker hommel 1111 fl. wor hommelmand 10 siecker hommel 1 Mk. 4 fl. , Cnn husn- mier 5 Skipund stik 10 fl. , hans Lauerßen 1 Skipund Stik 2 fl. , en Silderling 2 Skp. 4 fl. o. s. v.
- 6) J. Ex. af Regnskab for 1617 28 Decbr.: weiget 1 schip. 8 fl.

Bergere og Fremmede paa Byens Kraan;¹⁾ Leje af Byens Pramme²⁾, af dens Skruer³⁾, Bropenge af alle Værer, som løssedes eller ladedes paa Skibbroen af Skuder eller Pramme af Fremmede); en Afgift af fremmede Skibe, som laa paa Rheden (Key) først 2 Mk. 5 ß. siden 3 Mk. hvert Skib; en noget større af dem, som laa paa „Nak“ denne afverlede noget, først 4 Mk. 8 ß., mest 5 Mk. 12 ß., en Tid 1 Rd. og en Tid 1 Pjaster (Stück v. Achten, spansk Daler) Skibet⁴⁾; en lille Afgift af hver Vaad fra udenbys Steder, og af hvert lille Fartoi (Smache), som kom ind til Skibbroen. Denne Afgift kaldtes Kabpenge, og var vel især bestemt til Kaber og Nis paa Naen. Af Byens egne Fartøjer (Skuder), som besøgte Naen betales en aarlig Afgift hertil af 12 ß. af de mindre; og 21 ß. ell. 2 Mk. af nogle enkelte større (stor Smache,

for Jenns Lauridzen hommelmand for 8 ß., weiget 3 schip. Stang Jern for Clemenss Waagen 12 ß. v. s. v. For hele Maret er det dog kun 17 D. 1 ß.

- 1) J. Cr.: Niels Pedersen i Koldingh till Krandpenge af Hollands goedz En liden Vache, en losse (tillaaset) tønn, tou Fad Am-dam, en tonde Allund, 2 tønd Sæbe, 50 staal Gryder, Otte Dusin Allkaarer (Karter) tilhaabe xx ß.; betalt af Kremer i Kolding for hollandzgoedz, et stycke Ny, 6 Dusin Kaarer, tre Tender Valnødder, en Tend Kauring v. s. v. 29 Nov. betalt af en Joermand af Hadersleff for Threy Daghoffrueder wiin och en Fad medt for Goedz udi som var en Hermands Goedz, Krandpenge xii ß. v. s. v.
- 2) Indtægten var 1616—24 imellem 50 og 60 Daler aarlig; herom udsørligt siden.
- 3) SkibsSkruer, Schruffruer til schibenes f. Cr. af Jorgen Hollan-der for Byens Skruer han brugte til sin schude 1 Mk. Denne Indtægt var høist ubetydelig, kun 4 a 5 Mk. dansk aarlig.
- 4) For 1622 betaltes af Skibe paa Nak 54 D. og paa Rhed 23 enhalt D. 1621 87 D. 2 enhalt Mk. paa Nak og 28 D. 8 ß. paa Rhed.

Kreyer). Videre tilfaldt denne Kasse den Del af Sagsfald, som tilfaldt Byen.¹⁾ Hele Indtagten af disse for

- 1) Boder for Slagsmaal (Vordag) Overfald, Mishandling o. s. v. f. Er.: fangen af H. G. for den Skaade som P. N. y farup paa thueffs gjorde Gnu, och war sat derfor i Beddet Hus 5 Slette Daler 3 Mk. 2 s.: Af Jeffren hingsie for hand slog Niels Kreder 2 enhalv Daler thill 37 s. er 2 Daler 3 Mk. 9 s. (Dette er et eget Slags Daler, her nævnes 1626, som have været 5 s. bedre, end de almindelige) aff K. P. paa P. L. y Horsiens wiegen for den Skaade han gjorde Kirsten Bruck der sammesteds 7 enhalv Dr. (Striden maa have været her i Byen, siden Sagsfaldet tilfaldt denne). Af Vier Biendsen for den Skaade hand gjorde Jeffner Nielsen Broder Datter 2 Dal. 1 s. Aff Gunder Grom sønn Niels for dien Skaad, hand gjorde suart fierers (Sorte Fedders?) plicg madelieen hans Datter 2 Dal. 1 Mk. Aff Hans Bartsker for den vferme (Overlast, Overfald) hand gjorde Jeffer Jobben 1 enhalv Dal. Af Hans Nielsen skumager for hans suen slog Een skumager-suenn paa Mond; Aff Knud Knudsen for thuø gang hand vor thuøffsorenn III Dal. Af N. N. fordi han slog N. N. paa Mond; 1 enhalv Dal.; et Tilfælde og en fast Tært som oftere forekommer, (udpillet af Regnskaberne for 1616—21). Den aarlige Indtægt heraf var mellem 20 og 30 Dal. i dette Tidsrum. 15 Aug. aff Hans Wedsted for den parlament han gjorde Mortten Hollander paa Eugen til Byen 2 D. 1 Mk.; betalt af H. M. paa Fausø for den parlament hand gjorde till thomas schippers her i Ribe, till Byen derfor 3 Daler. N. N. for den Woldstoug, han var i med N. N. 2 D. 1 Mk. (4 Personer) for den Slagsmaal de gjorde paa Laurids Gntdschmidt, derfor till Byen 13 enhalv Daler. Af N. N. Dutrup for den Osuertlast han gjorde N. N. hans egen Staldbroder 1 Dal. Af Anders Svane (Borgmesteren) paa N. N. Begneaff schierne Sogn for den Parlament han gjorde med den Dreng, som hafde stiaalet di Penge i Markets Dage, til Byen 2 D. Denne sidste Post synes at bevise, at Retten ogsaa revsede dem, som mishandlede Tyve grebne i Gjærningen, eller dem som tog sig selv til Rette (af Regnsk. for 1641—47). Som Kuriosa vil jeg anfere nogle Sagsfalds Notitser af de ældre Regnskaber, skient disse Boder paa den Tid næppe til-

skjellige Poster beløbe sig i Begyndelsen af 17de Aarh. til omtrent 300 Daler stundum noget mindre, stundum ogsaa en Del derover. I 1616 (et maadeligt Handelsaar) 254; i 1621 (et endnu ringere) 215; 1622 282 Daler, og 1624 377 Dal. Længere hen i Aarhundredet blev Indtægten, som Følge af den aftagende Handel meget mindre, 1641 191 D.; 1642 172 D.; 1645 (et Krigsjaar) c. 120 D.; 1647 222 D. uagtet Vejerpengene og rimeligt flere Afgifter vare betydeligt forhøjede.

Om Udgifterne til disse Lønder og Kaber, hvorover vi ovenfor have hørt, at Raadet klagede, giver Regnskaberne en Del Oplysninger, men først i det 17de Aarhundrede. Saaledes havde Byen 1616 en Udgift af 51 D. 1 Mk. 12 s. paa Kaber paa Korresand ved Mandoe, dels at istandsætte, dels at forfærdige for gammel Niber-

faldt Sø-Havnekaesen, og altsaa er her udekommende. It. tu enkende Daler (hele Dalere, Kroner) for theed Bordag (Slagsmaal) som Iwer Jensen i Dokom (maaste Dockum i Frisland) og Hans thyl mester Kaspers (ventelig Caspar Mute, den Tid Provst i Harslyssel, et Kannikdom her ved Domkirken) gjorde y riibe merken, som Ehlaus Iwersen antwordet mig anno 1565. It. haffuer jeg opboren aff Jens Poulsen thyl Baggis xi (11) Daler y danske Penunge for en fierde part schyib, som en Remmer Karl bleff slagen ihjel paa, oc de andre penunge gaff han mas Dorre (en anden Oppebærer) fierde Jucl Dag anno 1565. It. opbored aff niels Borg paa hans Broder tames Borgs wegne for theud Bordinghand gvorde thyl Peder Kraghs thyl brotop paa wor herris himmelfardts Aften, anno 1565 xx (20) enkende nye Daler. Same Dag (1576) opboren aff per Nielsen, som fick Niels Jensens Søster i tuedt, som hand vdgaff for hand bleff hiem der de xii boks mendt bleff syst wdgiordt iii Daler. Af den sidste Notits ser man, at Raadet mod en lille Kjendelse viste sig sejelig mod Folk, der hellere vilde gaae i Brudesejng end til Orlogs.

dyb¹). Hermed menes maaske Lobet mellem Mands og Romo²). 1622 kostede en stor Søkjede over 50 Rd.³). I 1623 kjøbte Knud Lamb. i Hamborg to Søkjeder, den

1) For at lære at kjende den Tids Priser og bidrage til nøjere Bekjendtskab med sammes daglige Færd, vil jeg meddele nogle Enkeltheder af de udførlige Regnskaber: Item gaff jeg N. N. for hand aget mig till Vester Vested, oc der saand jeg meest Part af bege Kaber, som wor kommet fraa Korresand. Item gaff N. N. oc N. N. som hadde bieret dem thil dieris guor hvis thre, som wor beholden af samme Kaber, 2 Mk. 8 s., en Mast til en Kab x Mk., en Fyr thre 1 enhalv Mk., 17 letter, stoc 4 s., to thiere thønner, som kom til at staa paa biege Kaber 1 Mk., 7 stob thier at pige (bege, tjære) medt. 7 s., for Stob. at age alt thre till Mands 6 enhalv Mk. 1 enhalv Skp. Jern, som kom til de smaa thno søo Fieder XII Daler hvert Skp. for huer Risp. Arbiedslonn 1 Mk., to Kampstien 20 s. samme at hugge huol igiemmet V Mk. o. s. v. begge de smaa søo tdr, at føre till Mands 2 Mk. 8 s. for begge Kaber at sætte paa Korresand oc bege Søo tdr. at lege 10 enhalv Dal. for 1 Td. Oll, de fik som lagde søo tdr. for de smaa Kabber 6 Mk. for 2 Hylling oc for dem at binde och huise: Hylling for en Vrt Seglgarn, et Bindematerial, er et Ord endnu gængs her i Byen, huise er sandsynligviis Stammeverbet til dette Ord: altsaa binde, snøre.

2) Se herom Ripæ Cimbr. Pag. 680.

3) Itt. haffuer jeg fanget thill den store Søo kied af Knud Lambertsen (Regnskabsføreren) 1 Skp. 3 Lpd. 9 Vd. stang stoll som hans Smed vor med och tog dett vd. Skp. 16 D. noch fik jeg Hans Smed 11 enhalv Lpd. Summa 2 Skp. 10 Skaalpund thill hob som kom till den store søo kied, er vdi Riberpund 35 Vd. 15 Mk., som jeg skulde give Hans Smed thill Arbiedslonn for huer Riber Pund 1 enhalv Mk. Gaff jeg 2 Mk. for en Kampsteen, som kom til søo-kiede. 4de Marti haffver Indfangen aff Hans Smed samme søo kied 1 enhalv Skp. 3 Lpd. 7 Skaalprister mig aff Byen stoll huos H. M. 2 Lpd. 2 Vd. stoll, paa (det er vel for) samme 2 Lpd. 2 Vd. stoll haffuer H. S. hugenn huol paa stien till søo Tdr. o. s. v. Knud Lamb. paa samme Tid givet en Skipper 2 D. for 2 Søkjeder denne sorte fra Hamborg, som Knud havde kjøbt der.

ene paa 13 „Fadum“ den anden 9, vejede 1152 Staa-
pund. og kostede 108 Dal., desuden Drifkepenge, Bejer-
penge, Tranéport o.s.v. I 1624 blev en stor Kab sat
paa Sønderho, som voldte en Udgift af 61 Daler 1 Mk.
14 š. 1), nogle Søfjeder bleve f. A. omstøbt for c. 30
D. 2). Miiskaber sattes i Namundingen til Mando og Rom-
mer-Leje, f. E. Mar 1615³).

- 1) Jtt. gaff jeg mieregrett bagis for 1 Jegie thre (Egetræ) 15
Allang 2 enhalv D. noch gaff hiind for 3 fyr Blectin (Bjel-
fer) 4 enhalv Dal. o. s. v. gaff Hans Andersen Captienn for
4 Mast som kom till striet viel 7 Dal. o. s. v. for 2 Vielkier
som bleff sauert i Latter til Kab 3 enhalv D. Noch gaff
Jesfuer Brutieger og Mah for samme at saff i Latter 7 enhalv
Mk. Anders tiemeraund for 4 Dage hand huog paa Kab
22 š. om Dagen (3 andre 20 š. hver); paa Sønderhoe fik
Anders 24 š., de andre, (mig selfue 4 Dag 5 enhalv Mk.)
22 š., for 1 Td. Vi wi fik medt vs paa sønderhuo 2 enhalv
Dal., gaff jeg 3 kall som hjalp skuden med Kab og Ris ned i
2 Skuder 1 Mk. 2 š. af 2 Ruder som førte Kab og Ris of-
fuer till sønderhuo 6 Dal. For Bucken (Rambuk.) at age oc
ind i sancti Pierkierke (der var nemlig Stadens Materialhus;
dens Kirkegaard var Byens Tømmerplads for Tømmer til of-
fentligt Brug o. s. v.)
- 2) Jtt. haffuer jeg fanget Lauerst Smed som bleff huogen af 3 Sø-
kieder som wor forslitt megiet 1 Skp. 3 Pp. 9 Skolp. jeg gaff
hannem til Arkbidsten for hver Pisp. 2 Mk. o. s. v. Jtt.
haffuer jeg fanget Lauerst S. 2 Jærenn som Knud Lambartzen
haffuer ladet giere v Hamborg som skulle igiellern stien thill
die 2 søo kieder som ick thiente, men Lauerst motte smiede
dennem om weget 4 Ppp. smedsloun 5 Mk., for 1 stien til Sø-
Tdr. 3 Mk., noch 2 Stien, 1 enhalv Dal. o. s. v.
- 3) 1615 d. 25 Jann. giffuet for 5 Snees lange Riis Raaber,
komb till at sette fra Namund oc ud till Kiel sand, paa Mando
Eide og Rommers Leje for hver Snees 2 Dal. noch 80 smaa
Kabber sat i Vaen og Rommers Leje. Romboerne dreve be-
tydelig Fart til og fra Byen, saa det er ikke urimeligt, at
Rom-Leje var det Sted paa Rheden hvor de sædvanligt laa.

Havne-kammerens Lon var aarlig 30 Daler, hvoraf en Del undertiden holdtes inde for at dække forrige Aars Mangler¹⁾. En Forretning, han havde at besørge, var ganske heterogen fra hans øvrige, nemlig at lade dem stevne, som havde gjort Indgreb i Byens Rettigheder, hugget i dens Kjør²⁾ gravet Klyne i dens Moser, Lørv paa dens Hebe, osv.³⁾. Tab paa Mynt nævnes ogsaa i disse, som i alle Regnskaber, fra den Tid⁴⁾.

2.

Aaens Dybde og Sejlbarhed. I alle Geografier og Beskrivelser læse vi, at Ribes Forsald, Handelens Dalen og Ekibsartens saa godt som fuldkomne Døpher fornemmeligen, ja næsten ene ere foranledigede ved Aamundingens Tilstoppelse og de bestandig vorende Grunde i Aaen, at denne fordm var sejlbar for store, fuldblæste

-
- 1) Item myn Lon 30 Daler, die 10 hier ind at reiguen oc die 20 at skriffue wed myn gammel Reigenkub, men der er vedtegnet under Regnskabet, Samme Naag Times Wdgift paa v. s. v. eyfter hans Regnskabs Indhold medt thi Daler som ham er fortedt vdi som er hans Lon, in alles o. s. v.
 - 2) Ribe Kjør var i det 16de Aarh. en Stortov, i d. 17de endnu en udstrakt Kroatov, (s. Prog. 1828 Tilag 2. Pag. 92.)
 - 3) Jtt. gaff jeg 2 som vor i Jedstiedt oc gaff dem warscel som huog v Kjør 1 enhald Mt., gaff 2 som vor i Farup og bles- bierre oc gaff dem warscel som hadde grauett Byens tjorre, ligel. en til Harreby (Regnsk. 1621.)
 - 4) Jtt kommer jeg for kortt paa 20 Daler jeg haade indfanget vdt löckstادت ment for 4 Skill. och vdgiffuet dennem for 3 enh. s. d. 8 enh. D. — Glückstادت var kortt i Forvejen anlagt.

Skibe,¹⁾ at disse kunde løbe lige ind til Byen²⁾, løbse og lade ved Kranen og Skibbroen. Dette har hos Mange vaft næsten fantastiske Forestillinger om store rigtladede Brig- og Fregatstibe paa Aaen, man drømmer, troer jeg, endog om Ost- og Vestfarere, som have ladet og løstet her, og fleres Fantasi fastholder Billedet af en Tid, hvor Nibsaen ved vort Ribe frembød omtrent samme Skue, som Elben nu ved Hamborg. Men disse glimrende Forestillinger om Aaens Sejlbarhed har jeg aldrig kunnet dele, om vi endog nedstemme dem ganske betydeligt. Da Ribe og dens Søfart stod mest i Anseelse og havde det største Ry, var vel selv de anseeligere Handelsstibe ikke stort større end de Bøtter, som dog endnu, skendt ikke uden Bejvær, kunne flyde ind til Byen³⁾. Paa den Tid, da Taler først med Rimelighed kunde være om Ostindiefarere, og som netop falder sammen med den Periode, hvormed jeg her beskæftiger mig⁴⁾, har Aaen næppe været tilgængelig for Fartøjer, der have sunket betydeligt dybere end de, der endnu befare den, og frembudt ganske samme Vanskeligheder for de Skibe, der med Red og Røppe kunne komme frem

1) *Annals, per quem mari ad orbem navigia mercibus onusta ad urbem penetrarunt.* Terpager. R. C. 682.

2) Galthen 44 og 86. Der, hvor store Skibe fordem kunde gaa med fuld Ladning, kan nu ikke gaa uden Pramme o. s. v.

3) Man erindre sig de Skibe, navnlig de tv af dem, hvormed Columbus vovede sig over Atlanter-Havet.

4) Portugiserne vare i c. 100 Aar de eneste, der kunde benytte Søvejen til Indien; Hollænderne dreve en indbringende Handel med indiske Varer, som de tifforhandlede sig af Portugiserne, og det var først efter at Portugal var kommet under Spanien, og Hollænd. Handel derpaa derved først blev forbudt med Besværigheder og siden ganske afbrudt, at disse selv sendte Expeditioner til Indien, den første afgik fra Terel 1597, og den første der med Varer kom til Hølland var 1600.

her. Det Billede af Naen og dens Sejlbarhed, som stilles os for Dje i de Regnskaber osv., efter hvilke jeg sammen- skriver disse Blade, er omtrent det samme, som det, der endnu fremstiller sig for os. Samme Klager over de samme Mangler, samme usfuldstændige Forsøg paa at afhjælpe dem, samme Besværinger over disses Utilstrækkelighed og Mislykken, over de naturlige Hindringer, Vandfloder, Bundens Befæenhed osv., omtrent samme Planer til virksommere Foranstaltninger, og saa fremdeles. Jeg vil nu søge nærmere at oplyse og godtgjøre dette, ved at meddele mine Læsere nogle Enkeltheder herom af mine Kilder.

Skibenes Leje. Udskibningssteder. Større fremmede Skibe løbe sjelden eller aldrig ind i Naen, men havde deres Stader udenfor den paa to Steder, Reden og Naffen. Det første var længere ude, hinsides det nu saakaldte Skjogum eller maaste netop derved.¹⁾ Her betalte hvert fremmed Fartøj, som før anført, tidligere 2 Mk. 5 ß. senere 3 Mk. i Lond-Penge. Her laa Skibe fra Bremen og Holland med „Guds“ osv., dog vel ogsaa stundom nogle Dren-Skibe²⁾. Disse havde ellers deres sæd-

1) I Regnskabet over Indtægten af Pramlejen for 1641 og flg. nævnes ikke Reden, som i de tidligere, men derimod Skjogum, der aldrig anførtes før, og den ansattes nu til en Pramleje og nævnes i de Forhold, hvor før Reden blev omtalt, f. Ex. betalt af Anders Enahne for 4 Pramb fra skjögumb til Brouen medt Hollandts-geds 4 Daler. Efter Tarterne for Pramleien, som meddeles lidt længere hen, kan man nogenlunde slutte sig til Afstanden fra Namundingen til Reden.

2) I Regnskabet 1616 siger Nads Lime, som oppebar Tøndepengene, ved at nævne Skibene paa „Niedt: thuo Skipper som havde den waarde Orsen siende mig wp i myn Vuod 4 Mk.“, han fører til Regning en Daller, han og medens han selv var paa „Nack“ for at kræve Afgift „gaff vier Jensen som var paa Niedt af de

vanlige Stæde paa Naffen (Nack, Nach) uden for Aamundingen. De fladbundede hollandske og frislandske Fartøjer, som brugtes til denne Fart, løbe med Floden op paa Grundene langs med Kysten, hvor de stode saagodt som paa det Tørre, hvor da Dyrerne bleve drevne ud til dem og saaledes indfibe¹⁾. Personer, der reiste til Skibs til Holland kortes derud²⁾, ogsaa ere Ind- og Udforselsøgods til Bogns bragt i og fra Land, dog befordredes dette sidste vel sædvanligst med Byens Pramme. Havnemesteren eller den, der oppebar Skibafgiften, førte, imellem ledsaget af et Stadsbud eller en anden Assistent, ud til Skibene, men derude blev han roet fra det ene til det andet³⁾. Terpager siger, at Skibenes Antal undertiden oversteg et Antal af 270⁴⁾, som alle bleve tilladede paa en og samme Dag

Skib²⁾; tiel. til (2 Navne) for di tvende Gange vor paa Rej oc kreffuit Tøndpenge 2 enh. D. (han har lige i Forvejen anført han selv var paa Nack (1647).

1) Et Sted derude kaldes endnu Drenso.

2) f. Gr. Skæsterne 1623, se Noten 2 næste Side.

3) Itt. gaff jeg seffren Raad for han agett mig vd paa Nack oc skriff hvor mange skiff der vor 2 Mk. noch gaff jeg lambarts stadbu som var med mig 10 sk. it. gaff jeg 3 Kall som ruode mig med Een Vuod til alle skib 12 sk. (Mads Limes Regnsk. 1616) Giffnet N.N. i Synderfardrup for han agget mig self anden ud paa Nache tuende gange der di schibet Ogren, derfor 1 Rd. 1 Mk. en Karl, sem var met mig omboer till schibene och kreffuit toud Penge derfor 3 Mk. it. N.N. paa Mandoe for han met hauss baad Roued mig ombord till alle schibene, derfor 2 Mk. (1612).

4) Det Antal, som jeg finder i Regnsk., der har erlagt de befalede Tøndpenge er høist betydeligt mindre; dette kan imidlertid ikke svække Terpagers Autoritet, som kunde være Djenuidue, levede paa Stedet og paa en Tid, da Drenhandelen endnu ikke var ophørt. Herom mere paa sit Sted.

og gif bort igjen med en og samme Flod¹⁾. Dette bør styrkes end ydermere ved Regnskaberne Udtryk "den Dag de Dren bleve udstibede. Den Dagh Drene reiste, eller da de Dren Ekibe reigste" osv. Dette store Antal maa altsaa have indtaget en meget betydelig Strækning langs Kysten, og jeg finder ogsaa Hvidding Naak nævnet som et Sted, hvorfra Ud- og Indstibning skete²⁾.

Byens Pramme. Alle andre Vare bleve førte til og fra Ekibene, saavel paa Rhed som paa Naak i Pramme. Af disse vare flere³⁾ anskaffede og vedligeholdtes paa Byens Bekostning, og de baade Borgere og Udenbyes, som afbenyttede dem erlagte samme Betaling⁴⁾ efter en Vis af Raadet sat Taxt, af hvilke den ældste, jeg kender er fra 1559, og bestemmer Betalingen for en af de store Pramme til „Theigelholm“ til 8 ß . og af den „Liden“ til 6 ß ., for en af de store til Skore⁵⁾ 1 Mk., til Namund $1\frac{1}{2}$ Mk., til Rheden 2 Mk., og dobbelt saa meget med Kalk. Raadet tilføjer, at Lejen skal erlægges forud, og

1) omnes tamen uno die uno eodemque æstu seu excessu maris solvuntur. Pag. 682.

2) 1623 d. 8de Mays daa gaff jeg Wolte Nielsen for hand medt hans Wegen Og velbørdige Chresten Steel och Wetb. Dtte Steel herfra er till Hvedning Nache dend Tid di Reisde her Fra och Till Holland effter Vor. Meritten Limes Befalling der For 3 Mk.

3) I 1622, 3, 2 store og en lille (Vrie-Pram) It. gaff jeg to Kalk for Wand och Iß att komme aff alle 3 Pram och for di lagde dennem offuer thill sancp pier.

4) f. Ex. en Ebbelmand Pram til Høllern 1 Mk. Laß bonum till høllem 1 Mk. (1616) N.N. Kremmer i Koldingh for en pramb til schuor met goedh till Holland 2 Mk. En Pram fra schaar til Breuen met Hamborger Oll fra Jesper Jbsen 2 Mk. (1612).

5) Skore, skuor, schaar imellem Høllern og Namund, nævnes gjen-nem hele 17. Aarhundrede, nu kender ingen, hvem jeg har spurgt, til dette Navn. Det maa uden Tvivl være samme Sted, sem nu kaldes Kværnsten.

Pengene udgives, førend Prammen løb fra Broen¹⁾). I 1616 og følg. Aar var Lejen blevet noget forhøjet, til Tegleholm eller Holm 1 Mk., til Skuor 1½ Mk., til Namund 2 Mk. og til Reden 2½ Mk. Fordoblingen, naar det var Kalk, der førtes i Prammene, var bortfaldet²⁾). Derimod vare egne Pramme anskaffede alene til denne Transport³⁾). I 1641 og følg. A. er atter Prisen bleven forhøjet til resp. for de forskjellige Stationer 24 s., 2 Mk., 3 Mk. og 1 D., en enkelt Gang findes en Pram til Slott 8 s.⁴⁾). I disse Aar findes, som før er anført, ikke omtalt „til Reden“ men nu er „til Schøgumb“ den dyreste og følgelig den længste Station. Ligeledes nævnes en ikke før forekommende Station „Vorløb“, hvortil Prisen er den samme som til Tegleholmen. Ved dette sidste Sted har

- 1) 1595 thend 11. Decembris bleff bevilget och samtycht af Borg. och Raad Saa och de 24 Mend, som tilside waare. Att ingen effter thenne dag skall faa Pramme at leie, vadtagen the giffue theris Pramlie strar wd, och huiltken som thet icke will giorre, skall lade thennem ligge, Och Pendingen att wdgiffue forindt the løber fraa Broen medt them.
- 2) Iaf fredericksen 1 Pram 4 gang till For Ester Kalk 6 Mk. noch 2 Gang medt Mollt 3 Mk. 1 gang medt fræmmer goedz 1 Mk. 8s.
- 3) Itt d. 29. Nouembier (1624) gaff Jeg 24 Mand, som drog den store Kalk Pram aff Kiersten Underskuens kaall guor (endnu gængs Kalkgaard, Kott Kalyard W. Scott, Have) 6 Mk. Der havde ved den Tid været en meget høj Flod, som vel havde transporteret den til dette upassende Sted. Itt gaff Sonnick for han tu gang lagde den stoy Kalk Pram over till santti pier och øste vand aff den.
- 4) Naar Nogen fra Slottet brugte Prammen erlagdes ingen Betaling. Willem Hansen paa Slot tu Pram till Riedt 00 1616. Si heller ikke naar den brugtes paa Byens Vegne.
- 5) Schipper Anders Nielsen 1 Pramb fra vorløb och till Vandporten (paa Slottet) med Huede 1 enh. Mk. Schipp. Jørgen Enewolken Guldagger for tou Pramb fra schaav till Bronen med Kongl. May. Geuer 1 Dal it. Aff Johann Appotecher

lige til den senere Tid, været en af de værste Grunde i hele Naen¹). Stationerne inde i Naen vare altsaa beregnede til de Steder, hvor Fartøjerne oftest modte Banfeligheder, og hvor altsaa Løsning og Omladning gjordes mest Behov.

Byens hele Indtægt af Pramleje var 1616 34 D., for 1622 59 D. og for 1624 41 D. I 1641 var den 49 D., i 1642 51 D. og saa fremdeles undtagen i 1645, da den kun var $7\frac{1}{2}$, paa Grund af Krigen, og at Pramene vare ødelagte eller ramponerede af egne og fremmede Krigsfolk²).

Den sædvanlige eller dog jevnlige Gang af Ind- og Udfibningen her ved Byen og Hindringerne ved denne, viser sig klart i en Beretning af Knud Lambertsen 1623 om spanst Salt, han havde modtaget paa det spanske Handels-Kompagnies Vegne. 6 Læster Salt, han havde kjøbt for det i Hamborg, sender han med en Skipper til Ribe (paa Reben) derfra fører to Skuder det til Teglsholm, hvorfra Byens Pram fører det til Slottet, og derfra kjøres det endelig til Raadhuset³).

forten Pramb fra Dumund till bronnen met hollandsche gods 1 enh. Dall. NN. en Pramb til Schogumb till Underß Matthijs. schibf medt Huder och flesch (alt i 1642).

- 1) I de sidste Aar ere Grundene forandrede i Naen, og Teglsholm er nu ikke af de værste Steder.
- 2) Kjøbt till att gjøre den pramb ferrdig met som Kongens Føld hadde Uffbrøtt och brennt osv. (1645) Alt de Keiserlige 1629 vilde have havt sat paa den store Pram (dog maaste den da nyssig anskaffede Mudderpram), se Progr. af 1834.
- 3) Giffuen jesser Underßen Riper Till Fragt fra Hamborg oc till Riiibe af huer Last 5 Mk. lohsch. giffuen tuende Mændt af Balsum for di medt deris Skuder førte forne Soltt fra V. U. Skib oc Till Tegel Hollem, derfor 18 Mk. gaff jeg N. og sine Staldbrødre for samme Soltt att fere fra Tegel hollem oc till Slot.

Til Naens Dymuddring (Ryddning og Rensning) er der ogsaa sket Foranstaltning og stundum endog arbejdet med megen Iver og Kraft. Og til Forsøg paa ved Graven og Afspælen at rette Strømmens Løb og forøge dens Kraft, har jeg og fundet Spor. I 1623 anskaffedes, især ved de driftige og dygtige Mænd, Borgemeesteren Hans Frises og Regnskabsføreren (Rentmesteren) Knud Lambertsens¹⁾, Bestræbelser, en meget stor Mudder-Maskine eller Pram, som kostede omtrent 250 D. eller maaste meget mere²⁾. Og hele Foraaret og Sommeren 1624, fra April

ten 1 Dr.; Samdag gaff N. oc N. for dj medt deres Bogn oeg forne Sollt fra Slotten oc til pachuset vnder Raadhuset 3 Dr. 3 Mk. 8 s. (K. L. Regnskab til Komp. 1623—25.)

- 1) Om disse Mænds Virksomhed findes en Del Træk adspredte i Programmet for 1834, som for en stor Del er udarbejdet efter Kn. L. Regnskabsbøger, og hvad deri indeholdes om Hans Friis har Stiftsprovst Dr. Frost samlet og sammentrukket i sine nye udkomne, populære Optegnelser om Ribe. Kun maa jeg, for at vedde gamle Frises Ære og Borgerind i hans Grav, bemærke, at de Side 101 omtalte Kjøbmandskaber, Hans gjorde med Kejsertlige Offiserer, ikke vare for egen, men for Byens Regning, at det Købte anvendtes til Byens Tjeneste, og at Regnskabsføreren erstattede ham de udlagte Penge, hvilket ogsaa udtrykkeligen er nævnet i Programmet Pag. 44 Note 1 og 2; Ordene i Terten, tilstaar jeg, maatte let lede til Misforstaaelsen.
- 2) Denne Aar 1623 paa adtschillige Tider giffuen Willem Johannsen Kloche for en Pram hand bygatte paa Byens Vegenn som skulle bruges Till at renne Naen medt, paa det at Dybet Kunde bliffue noget forbedret, efter B. oc N. befalning 187 Dal. 3 Mk. 12 s. D. 30de Oct. gaff Jeg N. for 15 Wgers Keste Bellum Kloche hadde huos hannem vdi medellen Tid hand bygatte en Pram til Byen, derfor 20 D. Bygmesteren var nemlig fra Kjøbenhavn, og forskrevet for at forbedre Esjladsn. 1623 giffuen N. for han gif herira til Kjøben Haffu medt Skriffuelje til Willum Kloche som skulle forbedere Dybene for Byen, der for 4 D. 1 Mk. For et Anker til Prammen gav K. L. 18 D. foruden nogle mindre Punkter. Har Byen leveret Sommeret,

til September arbejdede 11 a 13 Mand daglig med denne paa Naens Rydning, hvilke Arbejder lededes af Drammens Bygmester, som var forskreven fra 'Abhvn., hvorover Knud Lamb. har fort et Regnskab paa sin sædvanlige nøjagtige og udførlige Maade¹⁾, efter hvilket hele Arbejdet kostede 357 D. 2 Mk. 9 ø. Men selv efter denne store Opvuddring omtales Grunde i og for Naen oftere²⁾. Et Skibsvrag (en sunken Skude) i Slutningen af 16de Aarh. kunde, endog i længere Tid, blive liggende i Strømmen til Hinder for Sejlsadsen og Fare for indsejlende Skibe, vid-

hvorom jeg Intet kan se af Regnskabet, da har Drammen kostet langt mere, end i Texten er anført. Kæmneren ved Havnen anskaffede „Jarnskouffel“ med Træskaffer; og da den blev lagt op, gav samme en Mand 4 Mk. for „hjul“ hand huog aff pram, som kam i Sancte piers Kirke oc for han nu i for Nar hincte dennem y same pram och for dend bag Vielke at flottie. Han gav videre „Pier Norff med 28 kall for denn stor pram att fly vd“ o.s.v. Vi se, at vore Forfædre gjemte deres Mudderpramme i Kirken (men som alt længe i Forvejen var blevet et Materialhus) og lod dem ikke Winteren over udsættes for Storm, Uvejv og Flod.

- 1) Blandt Arbejderne, der er betalt, findes i Begyndelsen ogsaa Willem Klocke indtil 9de Maj. Han har attsaa sat Arbejdet i Gang, øvet Folkene i at bruge Maskinen og ledet det hele. Hver Arbejder fik 24 ø. om Dagen indtil 24 Avgust, fra da af kun 20 ø., paa en Henning Gardener nær, der var Formand og beholdt sine 24 ø. der er beregnet halve og Dvartdage. Efter det egentlige Opvuddrings-Arbejde paa Naen, arbejdede de i 3 Dage med at opkaste „Neden for Slotten.“
- 2) 1623. Søndag daa gaff jeg Sonich Friis og N. L. for Nogett Fetalie, de førte fra Slotten oc Offuer Grundene Som kam til hans Maestads skibe Som var Indstormmedt ved Nømme effter B. oc N. befalning dennem huer 20 ø. 1646. Giffuet for en Steen oc Kiede at opføre till Byen och hiemb Igien till Sønderhoue, som waax till Smeden at giøre noget wid, derfor til Baadseye och at hjelpe offuer Teigellholmb. 1 D.

ner ikke om noget virksomt Havnepoliti i en besøgt Havn¹). Rige ind til Byen løb sædvanlig kun Baade fra Fano, Sønderho og flere Steder, Smaastibe (Smacher, Studer) især friske og fra Verne Rom, Føhr, Silt, tilligemed Byens egne Studer. Om alt dette mere paa sit Sted. Dvertydet af Erfaring om Utilstrækkeligheden af de Foranstaltninger til Sejladsens Forbedring, som hidtil vare gjorte, tænkte man ogsaa den Gang paa virksommere, nemlig paa Holmenes Gjennemgravning. Paa Raadets Forsøffilling af Nødvendigheden af denne, for at sikke Byens Sejlads, tilstod Kong Chr. 4. Byen 1642 en Del Bevillinger (Smaatold, Accise og Ret til at hævve flere Afgifter), som de 1639 havde faaet paa 6 Mar, nu fremdeles paa 20 Mar, dog at paa samme Arbejde strax og for Alvor skal begyndes²). Krigen, der udbrod Næst efter for-

1) Anno 1598. 5 Decemher. wdaff Ib Thornum, Kiøld Jørgensen Borgemeffere, Niels Griiffbe, Raadmand, N. N. Borgere ic. och 24 Mend theris nerunrelse, gaffue forne Ib Thornum och Kiøld Jørgensen, Borgem. hans huffbiørg (nu Høyberg) tilkiønde Altt ther klagis paa, Altt hans Skibswrag ligger wdj Niber Nac och midt wdj Strømen, Saa att thet kunne werre Byenn till stoer skade, Och bad the hannem, Altt han skulde giøre hans største flid till, Altt hand kunde fange thet op aff wanditt, Paa thet Altt ther skulle icke komme enthen fremmede eller ubekiønde Schippere eller woris eigene Borgere med theris Skibe paa samme wrag och fange Skade, och thet som nogen fanger nogen skade thet aff, tha wille the icke suare thet till wdj nogen maade, medenn hand skall tilltæncke och stande thet self for till Ret.

2) Det kgl. Brev er aftrykt hos Terpager, Pag. 681. Som forhen trykt henhører det altsaa ikke i min Plan, men ganske forbigaae at berøre Sagen, vilde jeg dog ikke. Man ser af dette, dets at Raadet dengang kunde blive enig om denne Sag, dets at dette saa ofte omtalte Foretagende, aff for 200 Mar siden, er sanctioneret og approberet af Kongen.

hindrede Foretagendets Udførelse, og siden blev Byen ved den, og end mere ved den følgende, altfor forarmet, til at man kunde tænke paa at optage det igjen.

Kapere i Nordsoen. En Hindring eller stor Ulempe for Sejladsen i Nordsoen voldte den Mængde Kapere og Serovere, hvoraf den paa den Tid hjemsogetes. Da Krigen næsten gjennem hele vor Periode rasede mellem de spanske og de fransaldne Nederlande, bleve Hollænderne især forfulgte og efterstræbte af Kaperne under spansk Flag, hvoraf en Mængde udrustedes især i Düntirken, hvorfor Skibene, der førte Drex herfra, undertiden bleve konvojerede af hollandske, imellem ogsaa af danske Krigsskibe¹⁾; dette var navnlig Tilfældet strax før og under Danmarks Deltagelse i 30 Aarskrigen, dog ogsaa flere Gange længere hen²⁾. At Udskillige have drevet Kaperiet paa egen Haand, altsaa Seroveri³⁾, beviser den bekjendte Historie med Skipper Hans Jessen, kaldet Sohane, og de 5 Serovere, han fangede og som henrettedes her for Byen i 1573⁴⁾. Dgsaa Barbarets=Kapere viste sig af og til i Nordsoen, ja endog i Nordhavet, hvor de i Aaret 1627 herjede Jæ-

1) Navntlig af Presmundt. Se herom Prog. 1634 Pag. 9 og Bilag 7, hvor nogle Exempler paa og Beviser for slige Konvojeringer ere anførte.

2) Navntlig: 1633.

3) Seroveri er navntiseret Kaperi; Kaperi autoriseret Seroveri. Dette er nok omtrent hele Forskjellen imellem disse to noble Haandteringr.

4) Denne Begivenhed, som jo ogsaa vedkommer den Niber Søfarts Historie, er optykt af Prof. Thorup i Progr. 1839 Pag. 7, som berigtiger de flere feilagtige Angivelser i Relationen hos Tery. og navnlig viser det Urigtige i at derivere Navnet Hoved Eng af denne Begivenhed. Jeg vil kun bemærke, at i Regnskaberne forekommer endnu i 1592 Benævnelssen Tuodes Eng. f. E. 23de Febr. 92 aff Mas Huiest af Tuodes Eng 25 Dr.

land og Færøerne. Frygten for dem, og de gruelige Forrestillinger om Tyrkerne og deres Behandling af de kristne Fanger, har vistnok været den Medlidenhed, som idelig ytrer sig i de hyppige Gaver, jeg finder anførte givne Folk, der have været, eller foregive at have været i tyrkisk Fangenskab¹⁾.

3.

Fremmede Skibe. Deres Antal. Skibsfarten dres ved her baade af egne og fremmede Skibe. De større af disse løbe, som alt anført, i det mindste kun sjældent ind i Aaen. De bleve enten liggende paa Reben, eller løbe ind paa Nakken, hvilket sidste især var Tilfælde med Drenskibe. Antallet paa disse sidste, forsiktrer Tarpager, kunde imellem overstige 270²⁾, et Antal, som staar i et stort Misforhold til det, jeg i vedkommende Ræmmer-Regnskaber har fundet, der hele Aaret rundt have erlagt Løndepengene paa begge Skibslejerne, og som sædvanligt kun er en $\frac{1}{8}$ eller $\frac{1}{4}$ Del og kun faa Gange henimod Halvdelen af det af Tarpager paa Drenskibene angivne Antal. Dog er det langt fra, at jeg herpaa vil bygge noget Bevis mod T. eller omstede

1) Saaledes i 1621 3 Tilfælde. Giffuen Marknos Pyno, som haffde werit fangen i Torchi Till hjælper till den Ransun, hand hadde vdoffuit efter B. och Raadts Befalling, 2 Dr. De to andre foregivne Er = Slaver kalder Knud Lambertsen Stef-schjonn Marckel voun Orgeuudt och Madgsus Williamus. Navnene ere i det mindste barbayiske nok.

2) Naves istæ, omnes fere Batavæ, boves vehementes, Dren Skibe, inlerdum excessesunt numerum CCLXX, Tarp. R. C. 682.

hans Auctoritet. Da han var barnfødt her i Byen, Søn af en Handelsmand, levede og skrev paa en Tid, da Dre-Handelen endnu var i Gang og var en Hovednæring for Byen, havde tilbragt saa at sige sit hele Liv her, bestjef- tede sig ex professo med Alt, hvad Ribe angik, var Præst til eller ved Udsfibningsstedet¹⁾: saa maa det, efter alle disse Præmisses, anses næsten for utroligt, at han kunde nære og med Bestemthed fremføre for sine Landsmænd en Angivelse, der stred saa meget mod Noget, der maatte være næsten enhver i Byen saa godt bekjendt. Paa den anden Side maa jeg gjøre opmærksom paa, at Angivelser paa Toldlister, paa Fortegnelser over erlagte Ind- og Udførsels- Afgifter o.s.v. kun i det Højeste bevise, at de nævnte Gjenstande virkelig ere ud eller indførte, men ingenlunde, at ikke et større Antal eller en større Mængde af samme Slags er ud eller indført. Det kan saaledes her gjer- ne være, at et Antal har vidst at unddrage sig Afgiften²⁾, eller at flere have oppebaaret denne³⁾, eller at en Del af Skibsførerne have erlagt den til Rentemesteren eller til en

1) Han var Præst til Vestervedsted, som til hans Død var anne- teret til Lectoratet her i Byen.

2) Da hele Dre-Udsfibningen skete paa en Gang, alle Skibene altsaa vare tilstede samlede, synes det dog ikke, at nogen kunde unddrage sig Opkræveren, da han som vi have set, paa Stedet optegnede (skriff.) Skibene og tog fra Skib til Skib og ind- krævede Afgifterne. Heller ikke kunde han konnivere med en eller anden eller stikke Pengene i sin egen Lomme, da Borg- mestre og de fleste Raadmænd vare Købmænd, selv dreve Han- delens og altsaa godt vidste, hvor mange Skibe, der hver Gang var kommet.

3) Saa synes det dog, som om i det mindste nogle saa af dets Regnskaber endnu maatte findes.

af Borgemeisterne¹⁾). Endnu er der en Omstændighed, at lægge Mærke til. Terpager siger, at næsten alle Skibene vare hollandske²⁾). Saaledes var det vel i Terpagers Tid, men i de tidligere Perioder, hvortil de Rilder høre, hvoraf jeg har øst, er efter min Formening, rimelig en betydelig Del af Udførselen sket med Byens Skibe. Jeg har tidligere Pag 10 hentydet hertil ved at omtale en Forpligtelse, som en Del navngivne Skippere havde indgaaet i Borg. og Raad. Nærværelse og paa disses Opfordring, og som aldeles ingen Betydning havde, naar ikke disse besørge eller deltog i Dren-Udførselen, og de benævnes udtryffeligen Byens Skippere og Borgere. Endvidere siger Kn. Lamb. i sit Regnskab for 1626, hvor han omtaler nogle Omkostninger, Skibenes Konvojerung til Holland har anlediget, „da han (den hollandske Kaptejn) konvojerede vore Borgere over til Holland³⁾), hvilket synes at tyde paa, at Skibene, i det mindste tildels, vare fra Byen.

Dette være nu, som det vil, vist er det, at Antallet paa de Skibe, som efter Regnskab. have erlagt Afgift ved Udfibningen, er betydeligt under det af Terp. opgivne. I 1616, i hvilket Regnskab hvert Skib er specielt anført, betales Afgiften af 20 Skibe paa Nak, hvoriblandt 5 Romøere¹⁾), som ere anførte under en egen Rubrik; paa Re-

1) Saa maatte det dog findes ført til Indtægt i Hoved-Regnskabet, som aldrig er Tilfældet.

2) Omnes fere Batavæ, l. c.

3) Progr. 1834. Bilag 7. kort i Forvejen har han sagt: „Da hand konvojerdt voris Dren“. Ved Borgere kunde han vel ogsaa mene de Byens Købmænd, som muligens ere fulgte med Skibene paa Handelens Vegne.

4) Det er rimeligt, at Skibene fra denne D sædvanlig har indtaget en vis bestemt Del af Rakken, det før nævnte, i Regnskaberne ofte omtalte Rommers-Leje.

den erlagdes den af 18 Skibe. For hvert paa Nak betaltes 4 Mk. 8 β ., for hvert paa Ned 2 Mk. 5 β . I 1621 anføres Afgiften paa Ned til 3 Mk. og erlagdes af 18 Skibe. For Skibe paa Nak, som ikke ere anførte hvert for sig, er i det Hele erlagt 43½ Dal.¹⁾, som naar vi regne 4½ Mk. pr. Skib er Afgift for 38. For de følgende Aar er ligeledes blot hele Summen anført af Opkræverne, navnlig i 1622 paa Nak og Ned respekt. 54 D. og 23½ D., hvilket udgjøre, forudsat, at Afgiften er blevet uforandret, 48 Skib paa Nak og 33 paa Ned; i 1624 ere Summerne 81 D. 3 Mk. og 28 D. 8 β ., hvilket under samme Forudsætning giver et Antal af 73 Skibe paa Nak, c. 37 paa Ned, eller 110 større Skibe i det Hele. Længere hen i Aarhundredet ere Skibene atter anførte hver for sig i vedkommende Ræmners Regnskaber²⁾. Udgiften paa Ned var uforandret 3 Mk., men paa Nak 1½ Dal. (6 Mk.) eller 5 Mk. 12 β . I 1640 betalte 51 Skibe Løndepenge paa Ned og 23 paa Naken ialt 74; 1641 32 paa Nak og 17 paa Ned. 1642 26 paa Nak og kun 6 paa Ned. 1646 netop 46 paa begge Steder o.s.v.³⁾.

Skibenes Hjemsteder. Skibene paa Nak, forsaavidt

1) Jtt. haffuer jeg fangeent denne Foraar af huiis Skib som haffuer verit paa Nak och Laud 43 enhalv D. Denne Notis angiver baade Tiden, da Udskibningen skete, og bidrager til at forstaa Benævnelsen Nak.

2) Disse fra 1610—17 førte af en Clemens Madsen ere særdeles tydelige og fuldstændige, hvorfor jeg har hentet en Del Oplysninger fra dem, skøndt de ligge lidt udenfor den Periode, jeg nærmest havde foresat mig at behandle.

3) Disse Augivelser ere naturligvis tagne af Ræmners Regnskaberne for de nævnte Aar. Formen er f. Ex.: betalte skipper Nikolff Heinrichsen aff Blachsiel hans Løndepeng paa Nach 5 Mk. 12 β .

de vare fremmede, vare i 1616 fra Entkuyssen (4)¹⁾, fra Aland (4)²⁾, Bloekfiel, Hoyer (2)³⁾, Romo (5). Paa Reden vare de samme Aar fra Bremen, Emden, Friesland, Delwersfiel⁴⁾, Oldenborg⁵⁾, Hoyer og unævnte Steder. I 1640 og de følgende Aar var det største Antal paa Nak, altsaa Drenskibe, og nogle paa Reden, fra Bloekzyl⁶⁾ (Bloekfiel), iøvrigt fra Kvinder⁷⁾, (Kvinder, Kender) Entkuyssen, (1640—8)⁹⁾, Harling⁸⁾ i 40—8. Workum⁹⁾, Mackom¹⁰⁾ Kampen¹¹⁾, Emden, Schermershorn¹²⁾, Amsterdam, Zwarte=Eleus¹³⁾, Hamborg (3 i 1640)¹⁴⁾, Bremen⁵¹⁾. Fra indenlandske Stæder var der Skibe fra

-
- 1) Inthøysing, Entkøysing skriver Regust., som bekjendt i Nordholland.
 - 2) Formodentlig Ameland, en Ø ved Westfriland.
 - 3) Høffuer, derfra dreves ogsaa i den Tid megen Skibsfart paa Holland.
 - 4) Formod. Delszyl i Grøningen ved Indløbet til Dollart.
 - 5) Olem Borre, derfra er navnlig indført en Del Humle.
 - 6) Bloekzyl, en befæstet Havn i Over=Væsel ved Zuider=Se.
 - 7) Kvinder ligel. Norden for Bloekzyl.
 - 8) Friland.
 - 9) Ligel. i Friel. syd for Harling.
 - 10) Mackum (Machomb) er en Flekke i Friel. midt mellem begge foran nævnte. Farten mellem den og Ribe har været betydelig (aarlig 7 a 8 Skibe). Især er en stor Del Kalk indført derfra. Flekken er endnu bekjendt for sine Teglstens- og Kalkbrænderier.
 - 11) Landsk. Over=Væsel ved Udløbet af Væsel i Zuder=Se.
 - 12) Dette Sted har jeg ikke kunnet finde, uden Tvivl ved Zuider=Se.
 - 13) Swartsluys, en Havn og Flekke i Over=Væsel ved Udløbet af den lille Flod Zwarte i Zuider=Se.
 - 14) Et eneste Aar 1610, nævnes 3 Skibe, som hjemmehørende der. Farten derpaa dreves ellers af Byens egne Skibe, og af Romøerne.
 - 15) Herfra nævnes i 1611 samme Skipper 4 Gange, (3 paa Red og 1 paa Nak) han har altsaa drevet en temmelig regelmæssig, omgaaende Fragtfart mellem Bremen og Ribe.

Romo (3 a 5 aarl.), Lønding, Varde¹⁾, Ballum²⁾, Fohr. Den regelmæssige Fart til de større Stæder (Amsterdam, Hamborg) efter Kbmbsgods og med de sædvanlige Udførselsartikler, drevs mest med Byens egne Skibe, ogsaa deltog Romøerne meget i denne Fart. Ligel., men med mindre Fartejer, som kunde gaa lige til Byen, Føringerne og især Silberingerne³⁾. Om Fanniker og Sønderhoer tales den Tid aldrig i denne Fart; deres Hoved- og, som det synes, eneste Næring har været Fiskeriet, hvis Udbytte de i Fiskerbaadene forte hertil og til Varde. Af Pramregnskaberne kan sees, at fremmede Skibe ikke sjældent have løstet og ladet ved Skuor (Kværnstenen efter min Mening), stundum og ved Teglsolmen (Borløf)⁴⁾

Smaa-fartøjerne fra udenbyes Stæder. Foruden denne Samfærdsel med fremmede Stæder, drevs i den omhandlede Periode en, synes det, ret levende Kystfart, med indenrigske.

Fiskerbaade. Da Fiskeriet i Vesterhavet den Tid, navnlig i det 16de Aarhundrede, var af langt større Betydning, og drevs i en videre Udstrækning end nu, og Ribe havde Stapelret for Handelen med Fisk⁵⁾, saa er det

1) Disse to vare paa Nak, for at hente Dren og føre dem til Holland.

2) Aartlig 5 a 6, muligt var ofte kun Skipperen derfra.

3) Saaledes nævnedes den Gang, og vel tildels endnu, Beboerne paa Sylt (Sild.)

4) F. Er. betalt af den Hollander, som ligger til Jens brøndumfs for trej Pramb thou fra schaav och en fra Borløf I enhalu D. I enhalu Mk. Alrendzen aff Hamborg for 4 Pramb fra Dumund oc tou fra Borløf medt Hommel, All och Hamborger goedz.

5) Herom mere, naar vi komme til at tale om Byens Handel; om Beboernes Forpligtelse til at holde sig fra Handel med Fremmede, og kun sælge til Landets Købst. navnlig til Ribe, se egl. Forordn. af 1545 Bilag 12 og Fritagelse for Told af Fisk fra Vester side af 1527 under Bilag 10.

naturligt, at en Mængde Fiskerbaade fra Vestkantens Fiskerlejer maatte sege herind og affætte deres Varer her, eller omtuſte dem med, hvad de selv trængte til. Dette skete især til Byens to store aarlige Markeder¹⁾, St. Hans Marked og Niber Marked, som det store 3 Dages Marked, der holdtes først i September, fortrinsviis kaldtes²⁾. Da Havneregnskaber osv. fra det 16de Aarhundrede mangle, og da de, der forefindes, fra Begyndelsen af det 17de, ikke ere detaillerede, hvad Løns- og Skattepengene af Skibe paa Red, og Skuder og Baade ved Broen angaar, saa maa jeg holde mig til de udførligere Fortegnelser i Regnskaberne fra længere inde i Aarhundredet, (1640 og følg.) skøndt Fiskehandelen paa den Tid synes stærkt at have været i Aftagende. De Steder, Fiskebaadene kom fra, vare især Fano og Sønderho³⁾, men nogle og

1) Kaldtes ogsaa tidligere vor Frues Marked, efter Mariæ Fødselsdag, (dies Nativitatis Mariæ) som falder den 8de Sept., ved hvilken Tid det holdtes. Da en Mængde Fremmede i ældre Tider kom til Ribe paa disse Markeder, bestemmes de hyppigt, især det sidste til Betal. Termin mellem Udenbys og Nibere ved Forlig om Pengesager v. s. v., endog ved Dom. Saaledes i en Sag 1548 mellem Jørgen v. Alfefeldt, Henrich Schults og Reinhold Petersen af Kiel paa den ene, og en Niber Borger paa den anden Side, om gjensidig Pengesfordring, mistilholdt Ukkord paa Levering af Fisk, Orer og andre Varer, har Ripenseren forpligtet sig til at betale et Afdrag hver St. Joh. Dag til Niber-Marked. I 1606 falder Dommen mellem en Mand i Bilslev og en i Ribe, at Førstnævnte skal betale 80 gode Dalere, 10 Orter Korn, halv Rug, halv Byg, at betale paa fire Aars Terminer, først 20 D. og 5 Orter Korn til vor Frue Dag nativ. førstkommande, og saaledes 20 D. og 5 Orter til hver Frue Dag nativ. indtil samme Penges og Korn er klart afbetalt (Raadst. Dom Protok.)

2) Om dets Betydelighed se ogsaa Programmet af 1836 (Om det Iste svenske Indfald) Pag. 56 og Note I.

3) Aaret 1640 var her, efter en hastig Optælling, 57 Baade fra Fano og Sønderho. Alt jeg overalt hvor jeg bruger Udtrykket

saa fra Mandsø, Romø, Synderside (Ho, Orby osv.¹⁾ og Hjerting. I 1640 var Antallet af Fiskerbaadene ved St. Hans Marked 31 og ved Riber Marked 44. Af disse vare 3 fra Silb, 4 fra Mandsø²⁾, 3 fra Romø, 5 fra Synderside og 2 fra Hjerting. I 1641 kom til St. Johannes Marked 42 Baade og 4 Skuder fra Fiskerlejerne og i Ribe Marked 38 Baade, Skuderne var 3 fra Sønder side og 1 fra Amrum. I 1645 var her til St. Hans Marked 40 Baade, Riber Marked blev ikke holdt det Aar, da den svenske Oberst Seb. v. Rothenburg efter Freden til Brømsbro, atter marscherede herind og efter mange Udskrivninger her, udfibede sin Bagage, Udbyttet af sine Udplyndringer og sit Fodfolk, medens andre Oberster, som Schlebusch og Rothwein, fore ligesaa affted i Eguene Norden herfor³⁾. I 1646 vare 44 Baade og 4 Fiskerskuder herinde til St. Hans og 41 til Riber Marked. Foruden fra de ovennævnte Steder var der ogsaa nogle Baade fra Strandby.

Kvise og andre Smækker og Skuder. Foruden disse Fiskerbaade løbe en Del noget større fremmede Fartøjer ind til Byen, hvilke benævnes „Smækker, Skuder og

Fano efter den her gængse Talebrug forstaa Nordby Sogn, ell. om man vil, Oddenby og ikke den hele D, er en Bemærkning, jeg kun tilføjer for dem, der ere fuldkommen fremmede her paa Egnen; ligesom ogsaa, at Sønderho er en By og et Sogn sydlig paa samme D.

- 1) Ved Sønder side forstodes Egnen omkring Hobugten og det Westen derfor liggende Orby Sogn, eller maaskee blot Fiskerhusene ved Stranden. Kysten af Vesterherred Norden herfor kaldtes Vester side. Grændsen er vel ikke saa ganske nøje at bestemme.
- 2) En Del af Dens Beboere have vel ogsaa den Gang, som nu, bragt deres Fisk herover paa Bøgne.
- 3) Program 1836. Pag. 55-59.

en enkelt „Kreyert“¹⁾). De fleste af disse vare Friser²⁾, som saagodt som alle vare ladede med Salt hertil Byen, og de fleste ene hermed. I ældre Tider virkedes nemlig en, som vi allene kan slutte af det Kvantum, som fortes hertil Byen, meget betydelig Mængde Søsalt langs med Kysten af Marskegnene i det Slesvigste. Paa Stranden³⁾ udgravede man nemlig en Art Løv eller Mosejord, som findes der under Sand eller Eliflaget, og som er meget saltholdig, da den er blandet med eller vel mest dannet af forraadnet Tang og andre Søværter. Denne Jord bragtes i Land, tørredes i Solen og blev derpaa brændt til Aske; denne blev nu overgydet med Søvand, rensset fra Smaastenene, derpaa gennemæltet med Fødberne, atter tørret, endnu engang overgydet med Saltvand og derpaa kogt i store Jern-Pander⁴⁾). Hovedsædet for denne Salttilvirkning synes Marskegnene af Bøcking Herred, derfra kom i det mindste det meste af det, der fortes her til Byen, og der har denne Fabrikation ogsaa holdt sig længst, navnlig i Dagebüll. Mangel paa Brandsel skal have været den fornemste Marsag til at den ophørte ind i det 18de Aarh. Denne Handel med Salt⁵⁾ var, som sagt, ikke ubetydelig, og da Tilførselen fra denne Kant var vigtig for Byen, er den oftere blevet reguleret ved Bestemmelser af Raadet. Den ældste jeg er stødt paa, er af 1537 og deri synes Raadet at foreskrive Borgerne den højeste Pris, de maatte give for Saltet, og Borgermesterne at forbeholde

1) Af Baadene betaltes i Kaabpenge 4 sk., af Smakkerne 8 sk., af en Skude 12 sk., af en stor Smakke og en Kreyert 3 Mk.

2) Fra Eggen, Syd for Højer, navnlig fra Bøcking Herred.

3) Die Watten.

4) Gudme. Schleswig-Holstein 1ster Band. Statistik beyder Herzogthümer. Kiel 1835. Pag. 102—3.

5) Friis-Salt i Mod sætning til Lønberg-Salt; spansk-Salt.

sig Forkobret¹⁾). En anden Bedtægt af Borg. og Raad og de 24 Mand af 1598. 12 Decbr. stadfæster det tidligere Forbud ikke at købe eller mærke Saltet i Skuden; den antyder, at der svaredes Told deraf, som det synes, i Natura²⁾, at Borgere skulle stilles paa Bøgt, til Udsalg maa ske, og at, naar der uden for Markeds Tid indtræffer Mangel paa Salt³⁾, skal Saltet i Skuden deles ligelig mellem alle, der trænge dertil.⁴⁾

1) Anno dui mdrxxvii (1537) vigilia sanctor. simonis Jude: (den 27de Oktob.) tha wore borgemesther och raad forsauklet paa raadhuß och lagde tessse effterscreffne artikte paa met minig almves samtücke att thette effterscr. skal holdes wbrødelig vnder tessse effterschr. brøde (Artikkel 1 og 2 vedkommer os ej her). Itt. enghen skal och heldher købe salth aff fruiße førend the hassue leget ther met for skibbroen vdi 3 Dage og borgemesther hafuer gjort køb først och ey heldher nogen gaa i skiben oc scriffue syn mercke paa noghen tendhe och siige han will beholde den, først tessse Dage forgangen ere, wnder same brøde vi Mk. thre Mk. till Kongen och the thre Mk. til Byen).

Hvo som her drevviss (drister sig) imoed ath gøre och thesse icke holde will och vdtgiffue theris brøde, om hand saa falder for, hann skal regnis for en minnedher och straffes ther fore. (Foran i Raadstu-Prot. I.)

- 2) Dette synes at ligge i Udtrykkene: naar N. N. tager Thold-Salt, enten denne Told gik til Kongen eller Byen kan ikke ses, men for den udrededes, maatte Salget ikke begynde.
- 3) Denne Klausul tilkjendegiver, at en saadan Salt-Mangel imellem, og vel ikke sjeldent, maatte indtræffe.
- 4) Same thiid bleff och samtøcht, Att naar her kommer nogen Skuder med Friis Salt, Tha skal ingen Mand Kjøbe noget Salt wdj Skuden, Eller mercke enn Thende Salt wdj nogen Skude, førend thet bliffuer satt aff the thoe Wiend, wdaf 24 Mend, som bliffuer tillsagd, och huem som her imod gjøre, Skal hassue forbrøtt till Borgemestere och Raad och 24 mende 10 Mk. dausche strax att vdgiffue, Och naar som Niels Pouellsen afthager Thold-Salt, skal hand strax att waare stadgbudenn Och saa skal stadgbuden strax tilsiige same thoe mend somm slauder

Hver stort Kvantum af dette Strand-Salt, Friserne aarligen har indført her til Byen, kan jeg meddele nogen, om end ikke ganske fuldstændig, Oplysning om. I 1622 betales Bropenge af 270 Læster Salt, indført af Friser. Men Oppebæreren anfører i sit Regnskab et Par Poster, i hvilke han blot nævner sin hele Oppebørsel i en Sum, uden som ellers at anføre de enkelte Gjenstande, hvoraf han har oppebaaret den¹⁾. I 1624 erlagdes Afgiften af 401 Læst eller 4812 Tdr., Læsten beregnet til 12 Tdr. og 7218 Tdr. naar den regnes, som den rimeligt maa, til 18 Tdr.²⁾. Længere hen i Aarhundredet, da Regnskaberne ere udførligere og fuldstændigere, var Antallet i 1642 233 Læster og i 1647 210½ Læst.³⁾

Foruden Bropenge (4 sk. pr. Læst) Tønde og Kæbpenge maatte Friserne ogsaa muligens, i det Mindste efter 1625 erlægge en Afgift af 4 sk. pr. Tønde Salt til det

nest for, Allt the skal strax waare paa medt same Skudfuld Salt, Och naar thet thrangt for Saltt Vden Markind er, Tha skal enhver haaffue liige mögitt, och bytte thet ligelig emellem huer andre, emeden Rinder och Winder, the som wed Skiben er och haaffue thet behoff.

- 1) Item haaffuer jeg fangenn y sant Hans Dags Marken til Bropenge 4 Dal. 9 sk. Item haaffuer jeg fangenn vdi wor fruedags marken, foruden af Saltkuder, tilføjes her.
- 2) Enten Læsten af friskt Salt skal regnes til 12 eller til 18 Tdr. finder jeg vel ingen bestemte Data for, men da det sidste var det Almindelige dengang, og da det gjerne anføres udtrykkeligen, naar der kun skal regnes 12 Tdr., s. Ex. ved Hamburger Ol, maa vi vel antage 18 Tdr., især da bevislig Læsten Spansk Salt beregnedes dertil. Kn. Lambert i sit Salt-Regnskab anfører købt 16 Tønder Salt, Læsten 85 Mk. l. bliver for 16 Tdr. 75 Mk. 8 sk. hvilket giver 18 Tdr. til Læsten. Ligeledes angiver han engang at have købt Tid efter anden 3 Læst, 4 L. 6 Læst og 16 Tdr. og angiver at have faaet i Allt 250 Tdr.
- 3) Udbraget og sammendraget af Regnsk. over Bropengene.

spanſke Kompagni. Et ſaadant kongeligt Handelsſelskab ſom omfattede hele Veſter-Jylland, havde nemlig i Begyndelſen af det 18de Aarh. ſit Hovedſæde i Ribe og Aigenter og Dplagsſteder i det mindſte i Varde og Ringkøbing; Det havde ſærdeles Privilegier, Monopol paa Handelen med Salt (baade Spanſk Salt og Strand Salt); ogſaa med Forrettigheder i Handelen med Korn og øvrige Produkter¹⁾; og ved en kongelig Forordning dateret Skanderborg d. 6 Januar Aar 1625, autoriferes dette Selskab udtrykkeligen til at oppebære 4 ſ. af hver Td. Strandsalt, ſom ſalbedes paa Jyllands Veſtkyſt²⁾. Denne Forordning, ſom indeholder alle Beſtemmelſer diſſe Handelskompagnier i Almindelighed angaaende, hvilke den ſluttelig bringer i ſærlig Anvendelſe paa det for Jyllands Veſtkyſt, angaaer mere en Stadfæſtelse af tidligere Privilegier, i det Højſte en Reorganifation af diſſe Kompagnier, end en Drettelſe af ſaadanne. Navnligen har det herværende beviſligen tidligere exiſteret tilligemed dets Filialer³⁾, og at det ligeledes

- 1) Navnlig naar der ſtete almindeligt Forbud mod Udf. af Produkter, ſulde Kompagniet ikke være indbefattet derunder, men have fri Handel, med mindre den udtrykkeligen blev inddraget under det.
- 2) For det ſidſte wille wi naadig Compagniet wdj vor Kiøbſted Ribe og dens med Conſorter paa ald Veſter-Judtland haſſue prinſeligret ſom deris Salt oc win hos dennem allene haſſuer att bekomme oc ſerdelis at Compagniet allene huiſ Strand-Salt paa forbr. weſter Søfant af Judtland ſeris, maa ſig thilforhandle, dog at de icke wider fordeel offuer ald anuente bekoſtning en fire Skilling danſke paa Tonden: Hvilcke forſkræſſue Naader, Friheder og Privileger wi ſerbl. Compagnier ſamt oc ſerdelis Compagniet wdj vor Kiøbſted Ribe oc dens med Conſorter naadige wunde oc giſſuer o. ſ. v. Jeg har beuyttet en Afſkriit i den for omtatte af Byfoged Detlef Hanſen ſammenſkræve Samling Ripenſta.
- 3) Se et detailleret Reguſtab af Kn. Lambertsen, dengang Kompagn.

tidligere, i det mindste paa sine Steder, har udøvet Ret til at have bemældte Afgift af Saltstuderne, bevises uimodsigelig af et Regnskab, aflagt af Kompagniets Agent i Ringkøbing til dets Formand her i Byen i 1624¹).

Friserne, der, som sagt, forte deres selv beredte Salt hertil, udforte igjen nogen Rug, i ældre Tider noget betydeligere, saa at denne Handel blev Gjenstand for Raadstueforhandlinger, og et Forbud mod eller Indskrænkning af den holtes fornøden 1596²), senere kun meget faa Tdr. og

(saaledes kaldtes her Compagniet som oftest) Regnskabsfører over Salt indkøbt og modtaget 1623—25, og de derved havde Udgifter.

- 1) 1624 d. 2 September Unnamit af Christian Orsenn i Marsch aff 66 small thynd Strand Saldt som hand solde i Ringkøbing, aff huer thynd till Compagnien 4 sk. Thet er 4 Dal. 8 sk. (Af Kompagni-Agentens Regnsk. i Ringkøbing 1624—25) han havde i disse Aar modtaget „fra Compagni Skibenn er mig tilskickett, Effter Styrmand Bedelers Lydelse ialdt 954 thynder. Er mig tilschicket fra Ribe 362. Tdr. i Alt 1316 Td. 1624 lod jeg hjemkøbe fra Hamburg forgångene Sommer thø Viber Frang Wiin, som koste medt første Kiøb og anden Omkostning 74 D. 3 Mk. 12 sk. sold Votten deraf for 12 sk., bliffuer deraf beholdenn Compag. til Fortieneste 33 Mr. Noch bleffuen tilschicket fra Hans Friis B. i Ribe 1 Orhosuid. e. s. v. endogsaa Cække sendte de ham fra Ribe, men „ther kunde ick gaa en tunde i hver Eck.“ Ku. L. har i sit Salt-Regnsk. icke beregnet sig nogen Afgift af de friiske Saltstuder. Maaskee kunde Comp. icke sætte det igjennem her, hver Friserne fra ældgammel Tid havde drevet denne Handel. Imidlertid hjemler dog Forordningen Comp. Ret dertil med klare Ord.
- 2) 1596 then 24 Sep. Wdaff B. N. oc 24 M. bleff beuilæet och samfæcht Aldt Jungen maa kioe nogett Korenn her paa Gaden til Forprang, till afselge til Friise eller andre thett att wdsørre oc wdskibe, Icke heller Jungen att thage nogen Fremede theris Pendinge att kioe Nogett Koren for, Indtill paa videre besteden oc till B. oc Raad bliffuer anderledes tilsiindh ther om, saa frambt Alt the icke Fall haffue forbröt theris Borgerschab. (Raadstuebog.)

ikke hyppigt; videre en sjelden Gang imellem Torfist¹⁾); men deres hyppigste Udførsel var Skovprodukter af ubetydeligt Værdi, Brændevod, Baandstager særdeles ofte, og en stor Mængde Riis²⁾ ligeledes Gavntømmer, forarbejdede Træ-Barer, som Vogne, især hyppigt Vognhjul, „Wogn-leierer, Wognlederer“, tomme (ledige) Tønder, Dikar, Rister osv. Denne Handel med Trævare med Friserne er meget gammel, ligesom Salthandelen, thi alt i et Forbud, Christian den 1ste 1480 lod udgaae mod Udførselen af Tømmer og Trævare fra Ribe, er undtaget „det smaa timber“⁴⁾

- 1) f. Er. 1622. Dye Brorsen ind 6 læster Solt wdigien hier fraa 60 Tønd Kong, Sideder Bomesen, ind 5 lester. wd 12 Td. Kong. Senere kun Ubetydeligheder f. Er. 1612 Christ. Gadbrorsen af Gallenspel. Ind 6 Lest Solt, wd igien 2 Tdr. Kong.
- 2) Er. 1641. Richert Brodersen af westermersch Broupenge af 4 laß brenndtræ, 8 Par Wogen hjul, 2 laß Ege Borch, och 1 laß Kromb trej tilhaabe 1 enh. Dik. Carsten Momsen af Gallenspel Ind 15 L. Salt, Wd igien 2 Las brenndtrei, 1 Las Wandstager 1 Par Wogenhjul, Broup. 1 Dl. Dye Brodersen paa for Ind 10 Tdr. Solt wd igien 10 Las fische-Riis, Elluf Jensen Gallensbol Ind 9 Tdr. salt, wd igien 8 laß fische Riis. en Vuden wd igien 4 laß Riis 4 smaa stolper. Udtrykket Fiske-Riis syntes at antyde en egen Anvendelse af Risen, neml. til Fiske-riis saasom at antyde en egen Anvendelse af Risen, neml. til Fiske-riis, men saa traf jeg: Gadboer Hansen af Gallenspel Ind 1 enh. lest salt, wd igien 6 laß fisch och Riis, og saaledes nogle Gange flere.
- 3) f. Er. Bonich Carstensen paa Feer Ind en Lest salt, wd igien tou laß Brendtræ, 2 Rister, 2 Dikar, 1 laß for Latter och tomme tynder deraf tilhaabe 20 f. Hen Knudsen paa Feer, Ind Intet, wdigien 5 laß Brendtre, 3 laß Bege sieller, en laß Brandstager, noget Krombtræ, och en Wagn medt hendis tilberøring, 1 Laß Timber och 10 pedypuder der aff 1 Dik. 12 f. Falchor 1 les bøge sjelle, thou Par Wognhjul oso.
- 4) I danske Atlas, hvor denne Forord. er nævnet, staaer urigtigen „smaa Tønder“ Dokum. er aftrykt efter Orig. under Vit. 3.

til vore Lande Føhr, Sild og Cybersted,,. I Vedtægterne fra 1540 hedder det, at ingen maa tage Penge af Friser, for at købe Tommer til dem for¹⁾. Antallet paa de til Ribe i Begyndelsen af Aarhund. indløbne Skuder og Baade er vel ikke specificeret i vedkommende Regnskaber, ligesaa lidet i de over Broz, som i de over Rabpenge; imidlertid ser jeg dog, at i 1622 51 Friser have klareret Bropenge, deraf 19 til Ribers-Marked; og i 1624 netop 50. I 41 og følgende ere Regust., som før sagt, udførligere, anfører fra hvilket Sted enhver Skude er, dens Ind- og Udførsel²⁾ osv.

Deraf ser man, at de fleste af disse Saltskuder i de nævnte Aar kom fra Galmöbüll³⁾, som den Gang maa have været en nærsom Kirkeby eller Flekke og Hovedsædet for Handelen med Strand-Salt. I 1641 og 42 kom derfra resp. 18 og 20 Smaffer til Ribe, og i 1647 endog 36 og tidligere i Aarh. har Antallet vist været end større. Den laa paa en D⁴⁾, stilt ved en bred Kende fra Fastlandet. Først efter at Christian Albrechts- og Marienfoog ere blevne indbigebe, er Stedet, hvor den laa, blevet landsfast. Byen er nemlig ikke mere til. I Danckwerths Tid havde den endnu, skøndt den da alt havde lidt meget, en Kirke og udgjorde et Sogn. Men Storm-Floders Odelæggelser, og maaske endnu mere Saltvirkningens Standsen og altsaa Ophæret af dens Handel og Skibsfart, fuldendte dens Ruin. Da Marienfoog indbigebedes 1789, vare kun nogle faa Huse tilbage af den; bisess Beboere flyttede

1) No danske Magazin 2 D. Pag. 270.

2) Exempler se i de foregaaende Noter.

3) Her skrev de Gallsenpel. Ogsaa Gallsintebüll, se Program 1834. Bilag 15.

4) Dørfen kalder det en Hæle.

noget efter ind i Kogen, og „Galmshüll Knoop“ er nu en Sandbanke, som i Flodtiden overstyldes af Volgerne.

Videre kom flere slige Fartøjer fra „Westermersch“ (Westermarck) i Landskabet Eyderstedt¹⁾. Derfra indførtes foruden Salt, Potter (røde Potter²⁾), og de toge ofte Rug og altid Trævarer hjem med. Derfra klarerede i 1641 4, i 42 6 og i 47 14 Skuder. Videre kom af og til en Saltstude herind fra Faghtofft³⁾, Rüttibül⁴⁾, Sielsborg⁵⁾. Ogsaa fra Föhr indførtes noget, skøndt ikke meget Salt, ellers Stykgods. Romerne førte Stykgods her til Byen, navnlig Hamburger=Oll⁶⁾, Silderingerne en Del Byg og Fisk⁷⁾. Fra Amrom kom af og til Dsters (Dster=

1) Westermarck ligger vestlig i Eyderstedt og hører dels til Ording, dels til St. Peter Sogn. I Landskabet dreves Saltvirkningen stærk, og Gudme paastaar, at den har taget sin Begyndelse der. Om Ribe Handel med Eyderstedt vidner allerede Forord. af 1480 Bil. 3.

2) 3 May Jetrich peiterisen Westermersch Ind met Potter, wd igjen 21 Tdr. Roug, deraf broup. 12 s. betalte Jochum Potman och Wibecke Pottmagers aff dend Plads de stander paa met deres Potter 1 Mk. Richert aff Mersch ind Potter, wd Goedts for Rytter Prest, noch en laß skovet Ege sjæker en laß Kromtræ.

3) Sydligst i Böking Herred, for Inddigningerne i forrige Mark, en D.

4) Sydvest for Tønder ved Vid=Na.

5) Dette Sted, som jeg en 2 a 3 Gange er stødt paa, ved jeg ingen Besked om.

6) Jesper Hännken paa Rome for thou Lester Lynberger Salt och Hamburger Oll deraf 8 s. Peder Rome paa Nemb ind 20 Tdr. Ebbel, wd et Par Boguhjul. 1 Td. Roug, en Snaar Riste. Niattis Jensen paa Rome ind trei schippund Her och Hamp. wd tou Par Boguhjul, tie Par Boguleverer osv.

7) Richert Mlicher paa Sild, Ind hallem Rob til Stett, wd igjen 6 Par Boguhjul, 3 Kister och 3 Olfar. Fridrich Forodger ind 24 Tdr. Biug, wd 6 Par Boguhjul oc 2 Deyentrough och andet Smaating.

ling), stundom møde vi en Smakke fra en Hallig¹⁾. Alle Dboerne forte Gavntømmer og færdige Trævare tilbage igien, ogsaa Baadene og Smakkerne fra Syderside, Hjerting, Strandby toge jaadanne Vare hjem med²⁾. Nærlig kom til Markederne et Par Smakker fra Husum med Potter, andre med Hør, Stjngods, og forte Lørfist tilbage³⁾. En Smakke fra Frisland slap ogsaa imellem her ind til Marked med Havefager og med Sild⁴⁾. Ogsaa se vi af og til Transigtods, især fra Kolding, fores til og fra Broen⁵⁾, ogsaa Smakker fra Varde hentede Havefager og Stjngods her, hvilket Farteier fra Amsterdam, Hamborg osv. bragte⁶⁾.

-
- 1) Giert Michelsen ind Østerting, wd et Par Wognhjul och nogen anden trævare. Hallig, (Halle) uinddiget D ved Kysten.
 - 2) Bache Jensen fra Syderside 2 last ny feller, 2 last Kromtræ, 2 smaa Støper og nogen anden smaa Tingest.
 - 3) di trej Potmagere fra Husumb af den plads dj stander vaa broen met deris Potter huer 8 s. og et andet Sted af 4 Pottem. fra Husum. betalte Broder Hansen af Husumb Bropenge af 10000 Hwilling oc schulder sem tilhørde Anne troels i Husumb. Mucche smieds i Husumb, 10000 hwiltinger oc skuld. Henning Wederkopf aff Husum Broup. aff 4000 huill. och 3000 schulter.
 - 4) Iacob Jacobsen af Amblandet (Ameland ved Frisland). Nogen Kaal, Rødder, Løgh och en Lest sild; wd igien 30 Tønder Biug. Pitter Beredzen Hollander af 6 Lest Salt, 200 Kaal, thou Tønder Sild, thou tønder sjeff (Sæbe) tilbaad 2 Mk.
 - 5) Niels Pedersen i Kolding hans Ziener 1 lest Goedts til Holland, och hiemb igien 15 tønder Sild og en Thønde Sebe. N. V. aff Varde, nogen Kaal, Rødder, Løgh och 4 T. Sild Broupenge 21 s.
 - 6) Aff Dirich Corneliusen schipper aff Amsterdam 4 Dreh. Wien thou Seger Hommel, en Lest Sieff, thou Lest Wallnødder, wd igien 36 Tdr. Mast. Denne Skipper synes med sin Smakke at have ført en regelmæssig Fragtfart mell. Amsterd. og Niibe. Iohann Gæsing af Hamborig Broup. af trej Kaatree

Byens egne Skibe. Saameget om Fremmede, som fordom have besøgt vor Kød og vor Havn. Men Byen har i ældre Tider ogsaa havt sine egne Skibe og talt mange Skippere blandt sine Borgere. Efter Tarpagers Udsagn, var der paa hans Tid ingen anden Levning af Skibe, Skippere og Skipperlang end en Ligbaare, som endnu da benævnedes efter det¹⁾; det øvrige Skibsvæsen "var til Graven baaret."

Skibsbyggeri. Hvad Skibsbyggeri angaar, beretter han videre, at der fordom har været Skibsværfter, indrettede baade til Skibes Bygning og til deres Istandsættelse²⁾, tæt ved St. Peders Kirke. Skibsbyggerpladsen ved St. Peders Kirke omtales ogsaa flere Gange i det 16de Aarhundrede i Tingbøgerne³⁾. Denne Gjenstand vedkommende har jeg kun at tilføje, at en kongelig Forsordning af 1554, som forbyder til udenrigske Købere at sælge Skibe, som bygges her i Landet, førend disse ere 10 Aar gamle⁴⁾, er læst paa Ribe Raadhus og indført i Byens Raadstupsprotokol, og maa selvfølgelig været anset for at have særegen Betydning for Byen⁵⁾, ellers plejede denne Indførelse i Protokollen ikke at ske. Videre har jeg alt i disse Blade anført, at en stor Mudderpram, eller rettere Muddermaskine, er blevet bygget her i Byen

Hommel, en Pest Hamborig Oll, Wd igien 4 schipund flesch, 6 Deger Huder tiishobe 2 Mk.

1) R. C. 330 og 680.

2) R. C. 682 Prope templum D. Petri Occidentem versus viserentur hic olim Navalia navibus construendis et reficiendis aptata.

3) 1587, 1591, 1595; se Prof. Thorups Program 1839 S. 64 og Note 1.

4) Afstrykt efter Raadstupsprot. som Bilag. 3.

5) Paa samme Tid og Sted er indført en Forsord. om Husbygning, af samme Tendens, nemlig Besparelse af Træ for at forebygge Stovens Udelæggelse.

1622¹⁾). Vel er Bygmesteren bleven forskrevet andenstedes fra, fra København nemlig, men man havde dog vel næppe ladet den bygge her, havde her slet ingen Anstalter til Skibsbygning været, eller deri kyndige og erfarne Arbejdere, men i det Tilfælde hellere ladet den komme færdig fra et Skibsværft, ligesom man jo i vore Dage har gjort.

Skipperne her i Byen udgjorde i det 15de Aarhundrede et Laug, Skibsmandslaug i Ribe kaldet, hvilket havde den hellige Søffren, en indenlandsk Helgen, til Patron²⁾). Dette gav sig i Aaret 1478 en Skraa (Love), som 1ste Fredag i Fasten stadfæstedes af Borg. og Raad i Ribe. Dette Laug talte da henved 70 Medlemmer (Brodre), men indbefattede ogsaa Fiskere, efter en af Artiflerne: hvo, som nærer og bjerger sig ved Skibsmandskab enten ved Fiskeri eller anderlunde, han bør sege S. Søffrens Laug og gjøre „Fyldbyste“. Vedtægterne (Skraaen) angaa mest deres Forhold ved selskabelige Sammenkomster, hvortil man ser, at ogsaa Fruentimmer stedeedes. De vedtagne Bøder for Overtrædelser bestaa i 1 Mark Bø og 1 Ld. Dd til Lauget. 1 Mark Bø skal saaledes den erlægge, som bliver siddende i Laugshus, efter at Skafferen har oplappet

1) se foran Pag. 25.

2) Søren, en af de saa danske Kanoniserede, skal have været en Bondesøn fra Ny (Vesten for Skanderborg ved Himmelbjerget) være bleven Erkebiskop i Colln og Martyr. Kirken i Ny er indviet til ham, og til en ham helliget Kilde ved Kirken valfartedes stærkt i den katolske Tid.

3) Denne Skraa er aftrykt i ny danske Magazin 2 Bind Pag. 257-61. I de Uddrag, jeg har gjort af den i Teksten, har jeg beholdt Originalens Ord med forandret Retfærdning. Efter den, i alle disse Programmer fulgte Man, har jeg ikke tvælet længe ved den, da den alt forhen er trykt, men den kunde dog ej heller gaafe forbigaaes i en Skildring af Ribes Skibsfart paa den Tid.

tre Gange; ligeledes den, der fortaler sin Broder; rorer han paa dennes Ere, skal han desuden give en Ld. Ol til Lauget; samme dobbelte Bøde erlægger den, som spiller Ol paa en Laugsbroder eller Søster af Overdaadighed og Brede; det samme bøder den, som slaar Stob og Kande isonder, og han skal tillige gjøre dem saa gode igjen, som de var o. s. v. Hjælper han ikke sin Laugsbroder paa givet Barfel dennes Skibe i Vand eller af Vand, enten det er hjemme eller ude (i Land eller uden Lands), saa bøder han kun en Mark Bøx. Ingen Mand's Svend eller Dreng skal komme til sin Husbonde om Aften med Løgte før 7 slaar (formodentlig til Laugshuset for at følge ham hjem), hvo før kommer stander uden Dørren til 7 slaar o. s. v.

Dgsaa i det 16de Aarhundrede var her endnu en Del Skipperne, som udgjorde et Laug eller en Corporasjon. Vi have før set, at Raadet har tilfaldt dem, naar Anliggender, Søfarten angaaende, forhandlede. Dette var navnlig Tilfælde 1550, da de foran¹⁾ anførte Bestemmelser om Løndpenge vedtoges, og da Skipperne paatog sig skiftevis at lægge Stønder. I 1599 var, som berørt er, 13 navngivne Skipperé tilstede, da Raadet fornyede og indførte de nævnte tidligere Bestemmelser, og disse synes at have handlet i alle Skipperes Navn, hvilke altsaa maa antages endnu at have udgjort en Corporasjon, de valgte nemlig blandt de Mænd, der skulde lægge Stønder, eller lade deres Folk hjælpe til derved, 4, som ikke vare tilstede ved Forsamlingen. Dgsaa har jeg antydnet, at i slut af endnu i Begyndelsen af det 17de Aarhundrede en stor Del af Studene, som udfibedes herfra, førtes til Holland paa Skibe, hjemmehørende her²⁾.

1) Se foran Side 9.

2) Foran Side 10.

Antallet paa de større Skibe, som Byen den Gang har ejet, og som sejlede paa Frankrig, England og Middelhavet, kan jeg ikke angive; ej heller bestemt, hvor de have havt deres Winterstation, naar de vare hjemme. Dog antager jeg, at den oftest har været i Romo Havn. Der lagde i det mindste Kompagniets Skibe sig ind, naar de kom fra Spanien med Salt¹⁾. Af mindre Fartøjer, som besørgede Kystfarten, løb til Hamborg, Amsterdam og andre hollandske Stæder, ejede Byen her i det 17de Aarh. endnu omtrent en Snæs; de kunde løbe ind til Teglsolmen og endog lige til Skibbroen, og have vel havt deres Winterleje disse Stæder. De kaldes Skuder, store Smakker og Krejerter²⁾.

Riber=Skippere i Udlandet. Tvivligheder, opstaaende blandt vore Søfarende paa fremmede Stæder og drague for Domstolene her, have foranlediget, at der i vore Retsprotokoller findes adspredte nogle Træk af deres Færd i

1) Huis Spans Salt Jeg haaffuer Entfangen aff Companies Skib som han førde fra Callies i Spanien d. 12 Dg. May 1624. Samdag giffuen forne Skudemend for forne Salt at føre fra Romo Haaffuen (det var i Alt 800 Tdr.) (Kn. Lamb. Regnskab) Af Hans Friises Optegnelser i hans og hans Faders Handelsbog, hvoraf mere siden, ser jeg, at de Skibe, hvori han havde Parter, ogsaa havde deres Winterhavn der.

2) Disse Fartøjer betalte ikke, som de Udenbys, Kabpenge for hver Rejse, men en bestemt aarlig Afgift, 12 s. for hver Skude, 3 Mk. for hver stor Smakke eller for en Krejert. I 1616 erlagde 17 Fartøjer denne Afgift, og de fleste af dem ogsaa for foregaaende Aar, og blandt de 11, som betalte den i 1617, var et som da tillige betalte for 1618, i hvilket der attsaa bevisligen var 18 lige Skuder til Byen, s. Er. 1616: betalt af Lauridz Baggesen for tuende Aar Kabpenge aff hans store Smakke, huer Aar 3 Mk. er 1 enhalv D., Peder Gregersen tuende Aar i Kabpenge aff hans Krejer 6 Mk.; 1617 betalte schipper Hans Seffrensen Kabpenge aff hans schib for 1516 og 47, 1 enhalv Mk.

Udlandet, men disse bidrage, efter Retsfagers almindelige Natur, just ikke til at fremhæve den lysere Side af samme Færd. Jeg vil meddele nogle korte Uddrag af nogle af af disse Tilfælde fra det 16de Aarhundrede, mere som Bidrag til Tidens Karakteristik, end egentlig til Oplysning af vort Hovedemne¹).

I Holland træffe vi naturligvis oftest vore Landsmænd. Vi stode nu først i Aaret 1561 i en Kro i Ent-huisen paa nogle unge Ripensere, som det synes, af god Familie, Esfolk og Handelsmænd, der „sade og drucke“. En af dem Per Jensen (den Anklagede) tager en Daler af sin Pung, kaster den paa Bordet og siger: „Brøders, den vil jeg give os tilforne (forud, forlods) D Gud give, at den bliver „pegskurvet“²), der gaar bort, før den er opdruffet.“ Da tog Skipperen denne Daler til sig og sagde, han vilde gaa til Skibs med saa mange, der vilde følge ham, naar de kom til Amsterdam, hvis da nogen vilde give dem noget tilforne, da vilde de takke ham. Per Jensen raabte nu: „Jeg troer ikke, at I vil tage fra mig“. Skipperen kastede da atter Daleren paa Bordet, og det kom til et almindeligt Slagsmaal, hvori Per Jensen haardt saarede en anden ung Ripenser, Jacob Grandsen, som hidtil ikke er omtalt i Sagen. Ved Hjemkomsten klagede dennes Fader og forlanger Skadeserstatning. 12 uvillige Mænd udnævnes nu af Retten³), hvilke tilligemed 4 Bartz

1) I disse Uddrag har jeg bibeholdt Protokollernes Udtryk og Ben-dinger, naar de synes mig karakteristiske, dog med forandret Retskrivning.

2) Vore Forsædre vare lidt massive og uhøviske i deres Udtryk. Retsprotokollen for de sidste Aar kunde maasse vise, om Udtryk ved slige Leiligheder nu falde finere.

3) Næmtig Lænsmanden Niels Lange til Kjærgaard, Borg. Oluf Pedersen og Jens Hegelund.

flerere „udginge og grangivelig besaa Jacob Frandsens Saar, da var han slaget ret udi hans Ryg, hvor alle Alderer (Marer) samles, og hvo, der bliver slaget, det gaar ikke heden uden Mensel, og at de havde meled (maalt) hans Ben, da var den ene Ben forsvunden (indsvundet) af samme Slag, saa at det var 2 Fingerbred kortere end det Andet, og at J. F. havde sin Lest og Lemsel af samme Slag¹⁾. De vurderede Skades-Erstatingen til 100 Mk. d. foruden 10 D., som Per Jensen alt havde udgivet til Kost og Lægeløn. Retten demte P. J. til at betale den Sum, da han ikke kunde bevise, at J. F., som han paastod, først havde slaaet ham paa Munden²⁾. P. J. sagsegte nu Skipperen, som den der først skulde have givet Anledning til det hele Optrin. Denne svarede, han havde i en god Hensigt søgt at hindre de Andre i deres Driften, da Boren blev „levj“ (loj) og de maatte ile, hvis de ville til „Markind“ i Amsterdam med Godsset. Retten domte, at da Skipperen „wor Metberger“ havde villet forhindre, at de skulde forsømme deres Ver og Rejse og Rebmændene tage Skade for deres Forsømmelses Skyld, saa havde han gjort som en from Skipper og ikke villet, de skulle forsømme deres egen Gavn og Forbedring, og burde selgelig være fri for al Tiltale.

I 1559 finde vi omtalt, at Raadmand Hans Thygesen her af Byen saa med det ham og en anden Rebmand tilhørende Skib i Middelsburg (til Meddelborre

1) Ved at læse dette visum repertum, maa man tænke paa Verset hos Holberg:

Nu mister man en Arm, nu Fod, nu faar man Saar
I Hoved, Hals og Ryg, i Side og i Laar.

2) Dommen er afsagt midtvi (1562) den Ottensdag næst Ottensdag næst efter Visitationis marie.

vti Seeland) og der handlede med en Franskmand og to andre Niber-Borgere om et Parti fransk Vin¹).

I 1602 har en Skipper her forpligtet sig at føre Bidne, at det var uden hans Brøde, at en Mand af hans Fartøj druknede i Frankrig²), imod et Bidne, der sigtede ham derfor.

I 1564 vare 3 Medejere af et Skib med dette i England, hvor de en Tid lang opholdt sig i London (Kunden) i Anledning af en vigtig Rets sag³). Da de ingen Penge mere havde, udstedte de et Brev alle 3 til deres Bert; de to rejste nu til Skibet, for at sælge af dette og saaledes skaffe Penge⁴), og den 3die blev som Pant tilbage i London. Men hine solgte Skib og Lad-

- 1) Det tilhørende Tingsvidne har jeg ladet afstrykke in extenso, som Bilag 16, da det ikke er uden Interesse.
- 2) Vdj lige maade loffued och forpligtet forne hans Jensen Røme sig paa hans Ære och Redelighed for forne R. och N. och 24 mendt och Borgere, att hand skal føre beuis paa then Karl som bleff drougnit i hans Vaad vdj Frankeritige, ved naffu Søren Andersen, Aud. Nielsens Een i Ottereboll hvad heller hand er skyldig vdj hans Dod eller ick. Desligeste loffued oc forpligtet Paa Gregersen Att hand skal føre beuis paa, Att forne hans Jensen theg Waren fraa Thimmermanden och dend kem paa deris Nordcell och ther med wette Boden omkuld och forne Søren Andersen bleff theroffner drougnitt.
- 3) Jehann Hubbert bestaar, att Frans Ollussen, Issuer Clausen oc Treets Franzen war kemmet till lunden for den store Rettergang och kemed vdj herber vdj hans Hus. Videre omtales: den sag de trette om met theres fishmend for the xiiii c (2100) Dalers fract; hvillet synes at være noget meget.
- 4) Och ther the kunne ick wyholde thenne oc betale wti herbergere, tha drog fransk ollussen oc Issuer Clausen heden vdj Landet som Skibet laa at selge aff Skiet at forne ther werdt kunde bliffue stillet tilfreds for Kost oc tering, tha ware the heden wti xii rger och cy ere komne tilbage till lunden o. s. v.

ning¹⁾ og rejste bort uden at bryde sig videre om deres Medinteressent. Da denne nu ikke kunde fornøje Verten, lod denne ham sætte i Fængsel²⁾, hvor han sad i 6 Uger, indtil en anden Skipper og Borger her fra Byen³⁾ hjalp ham ud, ved dels at betale og dels sige god for ham⁴⁾. Ved sin Tilbagekomst søger den Pantsfatte den ene af de to Desertorer om Erstatning for sine Udgifter og sit Tab. Retten finder Sagen „tvivlagtig“, dommer den Indstævnte til at betale nogle af Posterne i Modpartens Regning, nemlig hans Andel i den Londoner Verts Regning⁵⁾ og ligel. en Del af Omkostningerne og Fortæringen i Fængslet. Hvad det Øvrige, nemlig Klagerens Skibspart og Andel i Fragten angik, da skulde begge skaffe Breve og Beviser til Beje inden Niber Marked, og da indstille sig med dem for Retten⁶⁾.

-
- 1) The havde solt hans Part aff thet Skyb the hadde tillhohe medt skiotte oc ald syn rede, thyn oc andet goeds deri war.
 - 2) Da skulle werdten sige till troells: meden thyne egne bedrage teg, huor skulle jeg betro teg och kaste hand troels wti fengselt.
 - 3) „Wer huid, wor medtborgere“ kaldes saa et andet Sted.
 - 4) Denne vor Medtborgere synes heller ikke at have været ved Mufsen. Thi de 5 Pd. St. som han betalte Werten kontant, lonte han huos en suenische Skrædder, som hand sagde.
 - 5) Denne var for den Tid, da alle 3 vare hos ham, 14 Pd. 11 sh. 8 Pen.; de 21 Uger, Troels var allene 21 Pd. 11 sh. 8 Pen.
 - 6) Oc huus Troels Franssen will haffue ydermere oprettning aff Jhuer Clausen for samme toring, tha skulle hand sly hoffsuit bressuit tillede saa thet war her wti Nipe inden Niber Marked nativit. Marie, oc skulle bede T. H. oc J. E. hente bress oc beniesning hver paa sin Ord oc Berettning och tha erhuer att fange rett for sig som hand haffde beniesning till oc tha gaa om thend Skybs Part oc fract, the trette om, saa meget som tegh oc ret er, och tha endeligen att demme thennem imellem paa ald thend kiff oc trette som the haffuer om same engelske ferd theu første thing der gaaer effter merkind o. s. v.

Den i forrige Sag nævnte Skipper Hvid var af en skotsk Kjøbmand i Dundee i Aaret 1562 blevet betroet en Ladning og nogle rede Penge, men da Terminen var udløbet, uden at Skipperen kunde betale¹⁾, søgtes han her for Retten og indgif Forlig at levere en Del „Sandeller“ i Betaling²⁾, hvilke da nogle Borgere³⁾ her modtoges for en bestemt Betaling, de erlagde til Skottens Befuldmægtigede, da det den Gang ved fgl. Forordning var forbudet at udføre sligt Tommer⁴⁾.

Traffik med Hamborg har den Tid fundet Sted i betydelig Grad, endog medens Hovedhandelen var med Hølland. Jeg vil kun anføre et enkelt Træk paa dette Sted.¹⁾ Der fandt da en levende Sejlads Sted fra Hamborg og Bremen paa Bergen i Norge, hvor Hansestædernes Kon-

- 1) Men da Per Hvids Dag var udhe och en hand efter syn willie kunde selge same Skibslad.
- 2) For the rede Pendinge forneseude Sanders (Alexander) Skottens Fuldsmægtig) Højsbond haffde lout hannem joc for de rester, bondstager och brendtwed bleffue the saa forligte at forthi Per Hvid icke kunde selge det oc komme wedt at giffue forne Sanders Hymrids, tha skulle P. H. leuere hannem sandeler, huer Tost for 1 enhalv Dlr.
- 3) Blandt hvilke Borgemesler Oluf Pedersen.
- 4) At Sander eller nogen andenn icke maatte udføre same Deler og thennem andersteds att selge. Forliget. blev indgaaet d. 6te Aug. 1562, og den 5te Juni s. A. var udkommet et Forbud mod Udførselen af Tommer af alle Slags.
- 5) Jeg anfører denne Sag, fordi den giver en Udssigt over den da lovmæssige Fremfærd med Vrag, og maa ved denne Lejlighed gjøre mine Læsere opmærksomme paa Erik Mienveds Forordning om Skibbrudne, som er aftrykt under Bilag 1; da den ikke specielt angaar Ribe, har der ikke været Lejlighed til at omtale den i Texten. Den udmærker sig ved en høj Grad af Liberalitet mod de Skibbrudne, og tilstedev dem en Frihed over deres Gods; de næppe nu have.

tor endnu (i d. 16de Aarh.) var ved Magt, skøndt jo Lybeck og de vendiske Stæder vel havde Hoved-Andelen i dette Etablisement. I Aaret 1597 strandede et Hamborger Skib paa 55 Vester, paa Hjemvejen fra Bergen med en Ladning Tran, Fisk o. s. v. under Vesterfide, Niberhus Læn. Bragget indbjergedes uden Folk og det Bjergede af Ladningen blev oplagt paa Kysten i Aar og Dag, efter Soretten. Da inden den Tid ingen Ejer meldte sig, tilhjemleedes dette bjergede Gods ved Fano Birke-Ling Kongen, som opgangen brag. Slotsfriveren folgte nu paa Albert Friises, Lænsmandens, Begne, 30 Tdr. Tran af denne Ladning til 2 Borgere i Ribe. Disse føre det paa et lidet Riber Skib til Elben, hvor Skipperen sælger de 7 Tdr. i Stade, kommer med de andre til Hamborg, sælger dem der, men da Rhederne af det strandede Skib imidlertid har kjendt Mærkerne paa Trantenderne, lægge de Beslag paa Betalingen og fængsle Skipperen, skøndt han fremviser Slotsfriverens Hjemmelsbrev og tilbyder at stille Borgen. Efter 21 Dage kommer han paa fri Fod, og Hamborgerne udvirke en kongelig Skrivelse til at sætte Skipperen under Tiltale¹⁾. Raadstus-Retten dommer her Hamborgerne til at udbetale de anholdte Penge og Varer, og give Skipperen Erstatning, men hvorvidt disse have respekteret denne Dom, ved jeg ikke. I 1583 er indtruffet et lignende Tilfælde med et Bremer Fartøj fra Bergen.

Skibsrhederi. Om Skibes Pris, Rhedernes Omkostninger ved deres Provisantering, og deres Udbytte af dem i Begyndelsen af det 17de Aarh. findes nogen Op-

1) Kongen paalægger Lænsmanden og Raadet paa det nøjeste at undersøge Sagen, og forhjælpe Hamborgerne til deres Ret „paa det hans May. vdi den maade kunde bliffue theris Offuerløb Quitt.“

Indtæning i en Handelsbog fra den Tid¹⁾. Den forhen omtalte Købmand Hans Friis tog i 1610 paa sin Faders Vegne en ottende Del i et Skib, som var kjøbt i Holland for 1400 Stück van Achten (Piastre). Den aarlige Udgift ved Skibets Forsyning med Levnetsmidler var 8 Dal. af denne 8de Del, og Udbyttet af samme 20 Dal.³⁾ eller lidt derover. Skibet havde Vinterleje paa Romø, indtog om Foraaret Proviant osv. paa Hvidding Nak eller paa Rheden, og foer mest paa Holland. Senere havde han flere Skibsparter, i alt 10; Skibene vare alle købte paa fremmede Steder, især i Holland; og førtes til Hamborg eller Holland, naar de skulde repareres, saa at der næppe har været Skibsbygning her af Betydning den Tid. Størrelsen nævnes ikke. Indkøbsprisen var 1400 Rd. og 8 Rosonobler for et⁴⁾; 1300 D. 4 Rosonob. for et andet⁵⁾. Et kostede 9600 Holl. Gylden, et 3200 Rd.⁶⁾ osv. Ud-

1) Denne er begyndt 1606 af Købm. og Raadm. Niels Hansen Grisebæk, som døde 1618 d. 11 Decr., men det meste i Bogen er skrevet af hans Søn Hans Nielsen Friis, der fra 1610 bestyrede Faderens Handel og overtog den paa egen Regning i Febr. 1618. Bogen er mere en Noterings- og Numærknings- end en Regnskabsbog.

2) Som han leverede dels i Natura, dels i Penge, f. Er. 1611. Huis jeg haffuer vdredt paa en 8 Partt vdi Chresten Haresens Skib till Holland Voeste 1611. 1 enhalt Tønd Ol 1 D. 2 Mk. 15 sk., 1 Tønd Bred 1 D. 2 Mk. 8 sk., 2 Riber Pund Fless 1 D. 2 Mk. 12 sk., 2 Mark Jster og 2 Mark Lys 1 Mark; 1 Schip Bryn 1—8. noch vdi Penge til Fless 4 Mk., till Riød 3 Mk., till Emer 2 Mk., till Erter 12 sk. Wouleye for at føre thette Gods till Hueding Nak 28 sk.

3) 1617 var det højest, 28 Daler, og i 1615 lavest, 17 D.

4) Købt 1640 i Mars; deri havde han 4de Parten.

5) Købt 1641 i Flensborg, deri havde han en sjette Part.

6) 1646 i Foraar vdi Holland kjøbte Wandel (vistnok efter Navnet her af Byen) i Holland en ny Galiot Skib, oc Samtids betalt

byttet var dels i Penge, dels i Vare¹⁾, men Udgifterne overstege stundom Indtægten²⁾. Flere Ulykker rammede endelig denne Traffik; — 1631 toge de Spanske (formodentlig Eroverere) et Skib ved spansk Kyst³⁾, et strandede ved Helsingør 1636⁴⁾, et brændte de Svenske i Romø Havn i Febr. 1644 tilligemed 12 andre Skibe⁵⁾, et bortførde de derfra s. Nar⁶⁾. I 1646 købte han $\frac{1}{3}$ Part i et Skib for 400 Rd. og solgte den alt i 47 for 350 Rd.⁷⁾; i 1648 solgte han sine andre Skibsparter, saa at de ventelig ikke have betalt sig længere.

Ved disse Træk til en Skildring af Ribes Sejlads og Skibsfart i ældre Tider ere vistnok Manges Forestillinger

min Son Ib for min Part vdj Rede Penge, Gud give Lycke 400 Rdtr.

- 1) 1625 til min Part af de Pendinge Skipperen sendte fra Aarhus 12 enhalv Sl. Dal. om Høstdag 1625 der Skibben kom hjem 3 Tønder og 3 Fieringe flamsk Sild.
- 2) Af et Skib han i 1641 købte en Sjettepart i, havde han samme Nar i Fortjeneste 79 Rd., men de andre Nar kun Udgifter, til Skibet i 1644 blev taget af de Svenske: s. Er. Paa den forloren Rejse till Alsborg. 8 Dal. betalt N. N. da hand rejste till Norge, for at hente Skibet 75 Rd. Af et Skib havde han for sin firtende Part et Nar 28 Albertus Daler.
- 3) 1631 blef denne Skib tagenn af de Boskaier vdi Spanien.
- 4) 1636 om St. Nickeldags tider bleff denne Skib for Helsingør, Som er den Alden Skib hand haffuer forsømmeligviis tillsadt for mig, dog bleff der noget bierget af Redskaben oc noget aff Fiiken, Som Skiper Nickels skal suare mig til min Part.
- 5) 1644 i Februarii bleff denne Skib brendt aff dj Svenske, som da la fuld af Ege-Zimmer, medt 12 andere Skibe Samtid. Saa Gud betale dennom at oprette osj Fattige Folck Skaden. Same Brand stete vdj Nemme Haffuen.
- 6) 1644 i Maj da tog dj Svenske denne Skib aff Romis Haffuen, Som dj haffde giordt till et Brand Skib oc paa tredie Dag dereffter bleff vnder Norge.
- 7) Han har her tilføjet: Er det icke en herlig Fortjenist.

om hins Bekvemhed og dennes Betydenhed blevne meget nedstemte. Smidlertid se vi dog, at der kan have været meget livligt ved vor Skibsbro, navnlig ved begge Markeder, naar der endnu langt ind i det 17de Aarh. paa engang laa henved et Halvthundrede Fiskerbaade, dertil en Snes friske Saltstuder, adskillige Remoer og nogle Husumer, som havde bragt Kjøbmandsgods hertil, og nu tilligemed Friserne tingede med Skovboerne, og handlede om Fisk med Fannikerne; et Par Hollændere med Havesager, osv.; til den Tid var vel ogsaa Byens egne Fartøjer for det meste hjemme, og Tyst, Plattyst, Frisisk og Hollandsk løb lystigt imellem hinanden paa Skibbroen og i de omkringliggende Vertshuse.

B.

Om Ribes Handel i det 15., 16 og ind i 17. Aarhundrede.

Da Sejladsen har opholdt os noget vel længe, maa jeg fatte mig fortere om Handelen, og kan kun omtale enkelte Punkter, den vedkommende, idet jeg opsætter det Dvrigte til næste Hefte af denne Skildring.

Privilegier. Ribes betydelige Handel var ophjulpet og befordret, siden vedligeholdt og dens Aftagen forsøgt standset, ved en Mængde særegne Privilegier. De fleste af disse ere afstrøgne hos Lerpager¹⁾ og gjentagne i det Mindste i Udtoget, flere Steder. De ældre ere motiverede ved Byens Betydenhed og Indbyggernes Fortjenester af

1) R. C. 685—93.

Regjeringen, de senere¹⁾ ved dens Beliggenhed yderst i Riget, og dens Tab ved idelige Vandfloder. De sikrede Ribe fri Samfærjel med fremmede Steder, baade hvad Gudfærjel, og hvad Udfærjel angik. Denne sidste endog paa Liden, naar Forbud derimod var udgaaet for det Dvrige af Landet. De berettigede videre Ribe Borgere til at føre deres Varer, saavel indenlandske, som fra fremmede Steder indførte, frit overalt i Riget, til alle Stæder og paa alle Markeder, uden Hindring og uden videre Afgifter.

Ribe var ogsaa foruindt Stapelret. Beboerne i Omegnen, endog i en temmelig vid Omkreds, vare forpligtede til at føre deres Varer til Torvs ene der, og udelukkende handle med den. Et kongeligt Brev fra Kong Hans 1491, foranlediget ved Magistratens Besværinger, indskærper disse Bestemmelser for Beboerne af Hvidding, Frøs, Galslund og Gram Herreder, hvilke det paalægges fremdeles, ene at søge til Ribe med deres Handel, som tilførn²⁾.

Twist om dem med andre Stæder. Disse Privilegier foranledigede Besværinger fra andre Byer, og fremkaldte Modstand hos dem. Derfor maatte Ribe Magistrat ofte indstævne andre Stæder for Kongen og Rigsraadet, for at hævde sine Rettigheder, og blev ofte indkaldt for det af andre, for at bevise dem. I 1492 var saaledes Afsendinge fra flere Stæder samlede i Naunders for Kong Hans, for at faa deres Twistigheder (twedract) afgjort af ham. Han stadfæstede de Ribes-Købmand Ret til at købe og sælge uhindret i hvilken By i Jylland, de vilde, og det enten det var med Borgere, Bønder eller

1) Kong Hanses Stadfæstelse af Ribes Privil. meddøtes, som forhen utrykt, under Bilag 5.

2) Dokum. aftrykt efter Originalen under Bilag 7.

Fremmede (Geste), og føre de tilforhandlede Varer, hvorhen de ville¹). I det 16de Aarh. klagede Hertug Hans den Eldre²) oftere saavel over Ribes Monopol paa Sejladss og Udførsel gjennem Riber=Dybb og Listerdyb, som ogsaa over den Handel, Borgerne drev med, og den Tvang de paalagde hans Undersaatter (Ljenere) paa Ribekanten, lagde Hindring i Bejen for, og udgav Forbud mod deres Dp=kjøbs=Ret i de ham tilhørende Distrikter; hvilket atter foranledigede Magistraten i Ribe til at føre Tingsvidner, indgive Bønfrister osv. herom³). Koldingerne segte ogsaa at gjøre Indskrænkninger i Ribernes afgiftsfri Udgang til Markeder i Kolding, hvilket afgjordes ved et Forlig, tilvejebragt 1543⁴) mellem Hovidsmændene paa Koldinghus, Riberhus og Bygholm⁵) til Ribernes Fordel⁶). Ogsaa de 5 sædvanlige Markeder i Warde havde Riberne havt fri Udgang til, indtil omtrent 1518, da en Borgemeester i Warde Christen Nielsen lagde dem Hindringer i Bejen. Da maatte nu ogsaa der føres Tingsvidner for Vester=Oster= og Nørre=Herreders Ting, indtil Striden blev bislagt 1539 saaledes, at Riberne for Fremtiden kun maatte (schulle mue) besøge 2 af de 5 Markeder med den sædvanlige Frihed⁷). Endog Søllænderne klagede over at Ribes Borgere kom til Sølland og gjorde Landkjøb, hvorfor disse indstærnedes 1530 at møde i Rbhyn. med deres Privile-

1) Dokum. er aftrykt efter Original. som Bilag 8.

2) Christian d. 3dies Broder, residerede i Haderslev.

3) Efter forte Extracter af vedkommende Def. i en Kopibog og Registrering af Byens Dokum., tagen 1601.

4) Efter samme Kopibog.

5) Hendrik Below, Albret Friis og Erik Lange.

6) De Fogit Pendinge eller Stadependinge Riber Borgere efter den Dag skulle være fortaaet for wdj Kolding.

7) Efter Extracter af Dokum. i anførte Kopibog.

gier¹⁾). Disse Kavlerier og Processer varede langt ind i det 17de Aarh. og har maaskee paa den Tid paaført Byen større Udgifter, end Privilegiernes Haandhævelse har bragt den Fordele. Med Horsens var der saaledes Strid om disse Rettigheder i 1620 og følgende Aar²⁾).

Udførsels=Artikler. Hvad Gjenstanden for disse omtvistede Landkjøb, og folgelig for Udførselen, angaaer, da nævne vi først Korn, især Rug, dog langt fra ikke som den betydeligste. Det er bekjendt, at Danmarks Kornavl ikke før i det sidste Aarh. har leveret noget betydeligt Overskud, og dette fandt kun Sted i særdeles gode Aar. Derfor indtraf ved slet eller blot middelmaadig Høst ofte Kornmangel, hvilket gav Anledning til de hyppige Forbud mod Kornudførsel i det 16de Aarh. Stundum ser man, at Raadet har sagt at havde Byens Privilegium paa Udførsel, selv under almindeligt Forbud. Saaledes indgik det med Forestillinger desangaaende til Rigsraadet i Christian den 4des Mindreaarighed 1596, og udvirkede og=

-
- 1) Indbyggerne vdi Seeland hafver beklaget dennem for K. M. offver Niber Bergere sem inddrager vdi Seeland oc der giøre Landkjøb oc indkjøbe Korn oc anden Waare. Det kgl. Brev er dateret Tønder ver Frue Dag Visitationis 1530. (Kopibogen.)
 - 2) 1623 d. 30 Oct. daa gaff jeg Madh handsen fiere Rigs Daller, Som Hannem wor beuilliget, for hand Vor vdi Byborig Om Nogeun bescheden om den Trette dj horsenn berger haffuer medt Borgermester oc Raad om Voris frieheder. 13 Sept. gaff jeg N. for hand vor vdi horsenus medt uogte breffue til Berg. oc Raad 1 enhalv Dal. D. 10de Dec. daa gaf jeg Borg. Morten Lime for huis hand haffde vdgiffuet medt Vogen leye oc forterring paa den Rejse hand gjorde til Kiøbenhaffu frem oc tilbage oc desligeste paa den Rejse till horsenus om noaenn Trette di haffde vdi mod hien Pluden 71 Dal. I lignende Privilegie=Sager er det ogsaa, at N. medt hans Vogn oeg (agede) Morten Frederichsen raadmand og Niels Lassen byserriffuer, 13 Sep. 1622 til Frøs; og den 16 til Gram=Herreds Ting. (Knuud Lamb. Regnsk.)

faa Tillabelse¹⁾), dog med Forpligtelse at afholde sig fra Ophjeb i Jylland²⁾). Men oftere finde vi, at Forordningerne ere læste her og indførte i Protokollerne, og altsaa gjort gjeldende her i Byen³⁾). Ogsaa ere Forbud, synes det, imellem udgaacde fra Borg. Raad og de 24 Mænd⁴⁾), navnlig med at sælge til Friiser. Endnu i det 17de Aarhundrede fandt disse Forbud Sted, og Raadet synes med

- 1) Rigsraadets Skrivelse til Lænsmanden Waldemar Parsberg tiligemed Borg. og Raads Indledning dertil, er aftrykt som Bilag. 14.
- 2) Dog skulle de icke maae inddrage her vdi Jutland oc till Forprang oc Rigens Indbyggere till Skade kiebe Rug eller Haffre.
- 3) Saaledes et 1511, Tirsdagen efter Palmesøndag. I Raadstuprotof. er vedtegnet, at det først kom til Ribe Mandagen efter Søndagen Cantate. Palmesøndag er Søndagen før og Cantate den 4de Søndag efter Paaske. Brevet har altsaa været 5 Uger gammelt. Haderslev maa man her have anset for Udenrigsk, da en fyl. Skrivelse samme Aar paalægger Raadet ikke mere at hindre Tilførsel af Krag og Fisk til Haderslevhus. Dette Brev er dateret Malmo sancti Jacobi Apostel Dag og her er atter vedtegnet, at det først kom „helle Koredag exaltationis.“ Jakobs Dag er 25de Juli og Kersets Ophøjelse 14de Sept. Det har altsaa været en 7 Uger paa Rejsen. Begge Dok. under Bilag 13 A og B.
- 4) F. Er. 1596 d. 24de Sept.: Aff Borgm., Raad oc de 24: bleff bevilget och samtocht, Att ingen maa Kiøbe nogedt Korn her paa Gaden till Forprang till att Selge Friise eller Andre det att wdføre eller vdfiibe, icke heller att tage Nogen Fremmede deris Wendinge at kiøbe Korn for dennem, indtil widre besfeden, saafremt the icke skall haffue theris BorgerSkab forbrøtt, och B. och N. tha att raade om the wille tage thennem till Borgere igjen. Og 8 Mænd bleve (2 i hver Fjerdning) beordrede at have Indseende dermed. 1597 d. 1ste April vedtoges det indtil Pindse næstf. ikke at sælge eller vdfiibe Rug, Mel eller Brød undtagen til Fanøland og til Mando, som ere Kongens Tjenere; og nu tagen Brød for 1 Mk. eller 2 til en Wogn, som har det Behov eller til Skibsbehov,

Iver at have overholdt dem og eftersporet Overtræderne¹⁾. I Begyndelsen af samme Aarh., da Regnskaber først sæt-
te mig istand til at levere Talangivelser, saadanne som de
ere, finder jeg, at af og til en Del Rug, ikke noget me-
get betydeligt Kvantum, er udført fra Byen, navnlig i
1622 og 24 baade af Byens Borgere og af Fremmede, især
af Hollændere og Friser, i større og mindre Partier²⁾.
Malt omtales til Udførsel en sjelden Gang, Byg derimod
indsortes, navnlig fra Sylst, eller dog i Sylter Fartøjer.
Efter en gammel Handelsbog har Bremen ogsaa været et
af de Steder, hvorhen Rug især er ført. I Dpgjørelsen
af sin Status for 1594 anfører Købmand N. Griisbek, at
han har 606 Daler tilgode hos de Bremer for Rug, og
1595 706 Daler. Flek synes at have været en temme-
lig vigtig Udførsels-Artikel. Af Fortegnelserne paa Ind-
tægten af Bejerboden har jeg udbraget og sammenregnet,
at der i Aaret 1622 er vejjet 270 Skpd. 10 Lpd. og i 1624
200 Skp. 5 Lpd. Meget er naturligtviis udført, som ikke
er blevet vejjet paa Bejerboden, Udskilligt ogsaa vejjet der,
som er blevet forbrugt her i Byen. Videre er en Del,
som er vejjet paa begge Markeder, ikke specificeret³⁾. Det

1) 1624 giffuet N. for han haafde været vde at forsare om nogen
Roug, som skulle vere vdsendt.

2) 1622 Bropenge. Tuo Hollander af Rug 3 D., af hver Ed.
svaredes 1 Hvid, altsaa et Parti af 576 Ed., en Tchetmarcker
2 Mk. 12 s. bliver 132 Edr. o.s.v. Summen af Rugen, der er
betalt Brop. af, kan jeg ej anfere, da flere Artikler ofte ere
flaaede sammen. Bropenge betaltes desuden blot af Fremmede,
de hævedes ifølge fgl. Bevilling af 1603 for den store Bekost-
ning, de havde havt paa Skibbroen med merkelig Bygning, baade
med Kampesten og Muur af Grund.

3) Item haaffuer jeg vejjet til Niber Merkind vor-True Dag for
4 Mk. 4 s. (1621).

meste er udført af Byens Købmænd, dog nævnes imidlertid ogsaa imellem Fremmede¹⁾).

Sm er forekommer hyppigt i Vejer-Rægnstaberne i saadant Kvantum, at man kan slutte, at det ogsaa har været en Gjenstand for Udførsel, om just ikke nogen betydelig. I 1622 er vejret 206 Ldr.

Et Produkt, som nu næppe forekommer i Udførsels-Handelen, men i fjernere Læder har spillet en betydelig Rolle i den, og endnu i Begyndelsen af det 17de Aarh. synes at have været af nogen Betydning, er Honning. I Riber Ret bestjæftiger en egen Artikel sig med Fremføringen af den, der anklages for at forfalske Honning og bestemmer Dødsstraf for den overbevisede Forfalsker, og Honningens Tilintetgjørelse ved Ild²⁾. Honning er ogsaa blandt de Artikler, paa hvis Udførsel, der jævnlig lagdes Forbud²⁾, fordi de ansaaes for Nødvendigheds-Gjenstande, der ikke burde forbyres for menig Mand.

1) Item wieget for en Hollender Tijff och Istier for 3 enhals Mk. (er 28 Sk.); noch for en Hussummier 5 Sk. o. s. v.

2) 18de Artikel. si is vel ille in purgatione deperit, capitali sententia subiacebit, et ipsum mel comburi debet et igne concremari: feiler han paa saadan Forklaring, da skal han være undergivet halsløs Dom og Straf, og samme Honning skal brændes og omkomme i Ild (Oversættelsen er anført efter Ditlef Hansens Protokol, som Prøve.)

3) Anno mdrlix (1519) Onsdagen nest ephter Søndag Jubilate paa ryber raadhuus Satthe Sønneck Mærker thiese effterscreffue borigher, Som er Matts Knudsen, jeffner krag, Oluf Stefphenffen oc Jens tornum til vising oc Borgen for Sig at hand skal were vdi Ko. Maj. egne Dom oc ret at nyde oc vudgjelde, for then honning Som hand førde vd til Skorden (det samme Sted i Vlaen, som i Regnsk. kaldes Sknor, Schaar) oc sagde sig at haffue Sold til Johan Retloff imod Ko. Ma. breff oc forbud Som Hans Nade gjorde thette aar oc skal hand blifue tilstede oc møde for hans nade thet første hand kommer till rybe.

I 1622 vejedes efter Regnskabet her paa Vejerboden 104 Tdr. 3 Fdgr. Honning. I 1621 og 24 efter et flygtigt Gjennemsyn noget mindre (mel. 80 og 90), foruden hvad der er indbefattet i de almindelige Angivelser om, hvad der er vejet i Markederne. Lybek har det især været, hvor denne Artikel er blevet affat¹⁾. Diavt har man paa den Tid her i Byen, som overhovedet her i Landet, lagt laugt mere Vind paa end nu. Af den forhen anførte Handelsbog se vi, at Hans Friis i 1624 tog 70 Vistader til Halvt med en Landmand, hvorpaa han anvendte 217 D. Han beregner, at Udbyttet deraf ikke allene gav ham Rente af hans Penge, hvilken han den Tid altid beregner til 6 pCt., men endogsaa et saadant Overflud, at i 1631 de derpaa anvendte Penge allerede vare indkomne²⁾. I en Afregning med en anden Købmand har

-
- 1) N. Griisbecks Handelsbog, under Aaret 1595: tilgode i Lybek for Honning 130 Daler. Sigel. siger Hans Friis i 1630: Min Tjener N. blevet skoldig i Lybek for Hamp, Kramvare og Jernkram 320 Mk. lybt som skalt betales ved Honningtiden.
 - 2) Jeg vil give en forkortet Afskrift af det Blad i Handelsbogen, hvorpaa denne Beregning findes, ferdi der er Udskilligt deri, der karakteriserer Tiden. Bladet har til Overskrift: Alotting aff Gud! Vdy Jesu Massuen haffuer jeg kiestt Venendis By, Som er nu Sadt till Winter 1624 paa 70 Steder, Som jeg haffuer till Halldt medt Hans Hanssen i Lerup (ferm. Laurup enten i Gjørding S. ell. i Destrup S.) Effer Rigtige Registers Lydelse oc kostet same By mig Rede Penge 217 Dal. 1626 optagen til min Part Honing for 2 Mars Rente aff serkrevne Summa oc der foruden aff Hoffuit-Summen 21 D. 1627. Rente eg desuden 21 S. D. 1628 Er Intet mere Optagen end kuap Rente aff Penge. 1629 Rente og af Hoved-Summen 60 D., i 1630 38 D. eg i 31 60 D. och dermed min Hoeffuidt-Sum oc Rent er klar til Dato. Huis Videre jeg her aff kand bekomme Er aff Gud; Velsignelse och hannem derfor at tade. — Overalt i denne Handelsbog finder man denne Hengivenhed til Gud og Taknem-

han leveret i Betaling 521 Skaalpund Bør for 12 sk. Pundet, er 130! Rd.¹⁾). Ogsaa er af og til Partier af 1 Skpd., 12 Pbd. osv. Bør blevet vejet paa Bejerboden²⁾).

Tælle, Hud er, saltede og tørre, samt Skind have ogsaa været Gjenstand for Handel og Udførsel, hvilket Registrene over Bejerpenge og Bropenge udvise.

Handelen med Fisk omtales altid som en af Byens vigtigste Næringsgrene, og dens Betydning kan man blandt Andet slutte sig til af den Lver, hvormed man søgte at sikke sig denne ved Monopoler og Privilegier. Paa Raadets Klage over ny Paalæg og Told paa Fisk, der indførtes i Ribe fra Fiskerierne paa Vesterside³⁾, ophævede Frederik den 1ste 1527 alle disse Afgifter af Rokker, Skulke og anden grov Fisk⁴⁾). Paa andre gjentagne Klager af Riberne forbed Christian den 3die Mar 1548⁵⁾ Indbyggernes af Mande, Fane, Senderho, „Langelegh“⁶⁾. Vesterside, Nyminde og andre flige Fiskelejer at sælge Fisk til fremmede Kjøbmand, men bød udelukkende at føre dem til Landets Kjøbstæder. Imidlertid vare de tyske Kjøbere ikke blevne rent borte. I en Rets sag af 1551 omtales en Kjøbmand fra Stade, Johan Becker, som laa og opkøbte Skul-

melighed mod ham afpræget. Hvert Blad har en gudelig Overkrift, s. Ex.: Hjælp Gud altid; *Laus Deo* o. s. v.

- 1) I samme Afregning foretkommer leveret 23 Skp. 6 P. 8 Pd. Fisk, Skp. for 16 enqvart Rdtr.
- 2) I Dombogen erklæres 1605 et Fordelsbrev Raadmand her Niels Gråsbek havde erhvervet over en Borger i Bergen for 11 P. Henning, dødt og magtesløst, i Følge et indgaaet Fertlig.
- 3) Vestkysten af Vesterherred.
- 4) Forordningen, aftrykt efter Originalen, findes under Bilag 10.
- 5) Forordningen efter Originalen, som er i maadelig Forsatning og nogle Steder ulæselig, under Bilag 12.
- 6) Bøntelig Langslibjerger, en nu ubeboet Ø i Hjerting Bugten. Skulde der den Gang have været et Fiskeleje?

ler paa Sønderfide og kom i Klammeri med nogle Niber Knebmand, som ogsaa vare der paa Dpfob og nok vilde spionere lidt¹⁾). Hamburger-Knebmand kom ogsaa her til Byen for at indkjøbe Fisk, især Skulle. I 1510 bleve to indstævnte for Retten af to Borgere, som foregav at have afleveret et Parti af 100,000 Skulle i deres Hjem i Hamborg²⁾). Sønderfide, som nævnes i disse Sager og flere Stæder, beskrives nærmere i en Sag af 1601, som en Mængde Huse uden Jord og Ejendom, mellem Ho, Orby og Estranden, opførte paa den kongelige Ferstrand³⁾).

Alt Fisk er leveret til Hoffet, — altsaa som Deputat, formodentlig fra Elottet, er der ogsaa Sper til⁴⁾).

Hvor stort der Kvantum Fisk var, der nærlig udstibedes, lader sig ikke bestemme. I de fatelske Tider har det været meget betydeligt, og endnu i det 16. Aarhundrede er denne Handel, som vi have set, tillagt stor Vig-

-
- 1) Han stævnedes Niberne, fordi de havde banket ham; disse førte en stor Mængde Vidner paa, at han havde kaldt alle Nibere Prætkere; hvilken Forbrydelse nok er forantediget ved et Ordspil, ved den jydsk Udtale af Stadere (Staadere); ogsaa vienes mod ham, at han har sagt, at Niberne burde hænge i en Gasse, og at de Forbud mod Udførsel og Paalæg, som de sagde kom fra Kongen, var kun deres eget Vaafund o. s. v.
 - 2) Fredagen, som senere Cathine Dag paaafaldt indrl. (25de Nov.) Sagen blev afvist, da Niberne manglede Beviser. Ogsaa her bestemmes Niber-Marked som Termin.
 - 3) Sagen er mellem Ejeren af Besselsbjerg Hans Munk, der, som Ejeren af de fleste Gaarde i Ho og Orby, (hans Skøde led paa 33 og Kongen ejede kun 12 a 13,) ogsaa tilegnede sig Ret til disse Hinderhytter, med den egl. Lænsmand Albert Skel, som hævdede dem under Kongen, fordi de laa paa Kongens Strand, og som Vidner oplyste, steds havde svaret Sagesald og „Sondetollen“ til Kongen.
 - 4) Giftuet thames flodsbu then 26 Juli for hans 2 Boque waare y Waundrup gørdt medt egl. Majestadz Tijch. (Regnsl. 1589.)

tighed. Først fra det 17de Aarh. kan jeg angive nogle, og det endda i Hovedsagen uafgjørende, Talbestemmelser. Af Skulle, Slynder, betales i Tøndepenge, efter den for anførte Art af 1583, respective af de 3 anførte Slags 2 Hvid, $\frac{1}{2}$ ß eller 1 Hvid. I 1616 er denne Afgift af udfskibede Skuller erlagt af 8 Kjøbmand med 5 D. 3 Mk. Regner vi nu $\frac{1}{2}$ ß. som Middelaafgiften af hvert Tusind, er i det Aar udfskibet 736,000 Skuller. I 1624 var Afgiften 4 D. 1 Mk., som giver et Antal af 514,000. Fisken for-
 tee meget til Tyskland, navnlig til Hamburg. Naturlig-
 vis er den ogsaa sendt omkring her i Landet, og endnu
 længere hen i Aarhundredet finde vi, at Kjøbmand fra
 Kbhvn. have været her ved Markedet og opkøbt Fisk¹⁾,
 ligesom ogsaa, som for anført, Skibe fra Husum aarligen
 indsandt sig i samme Anledning²⁾. Foruden Skuller og
 Hvilling nævnes ogsaa stundem Døffel som en Gjenstand
 for Handel og Udførsel, ogsaa Hundetunger.

Herhen horer endnu en Formaning eller Befaling af
 Raadet til Fiskerne her i Byen, ikke at købe ferst Fisk af
 fremmede Fiskere, men fiske selv³⁾.

1) Niels Mattisen aff Kiebenhaffu betalt Broupenge aff 12 thufind salt schulder 5 thufind hvilling, 1500 Rocheller och 5 thufind Samrasch. Carsten Jacobsen aff Kiebenhaffu Broupenge aff 7 thufind salted schulder, 1tt thufind Hundtonger, 400 Rocheller och 500 hvilling. (Regu. 1611.)

2) Betalt af Niels Andersen Orby Broupenge af 11 Tusind hvilling och schulder, som tilherde Nieregret Ibsß och Frederich Dettlesen af Husum. (1611)

3) 1599 d. 26de Jan. For B. oc R. besplectet (4 Navne) theennem, at the aldrig effther theenne Dag wille eller skulle kiebe nogen fisk aff nogen fremede fiskere till Forpraug, och ther som the thette giøre och themed theennem besindis, Tha skulle the hure vdi sin sted, som de met besendis, haffue forbrøvt theris Sætt och icke mere att fiske paa Niber Plac efter theend Dag vdi nogen

Etude og Dren vare, som bekjendt, en Hoved-Udfer-
 sels-Artikel, og Handelen med dem en af Byens vigtigste
 Næringsgrene. Men denne Handel maa, navnlig i det
 16de Aarhundrede, have været underkastet store Hindrin-
 ger i de idelige Forbud, som udstædedes, navnlig mod
 Udferfel af Græs-Dren¹⁾. I et saadant Forbud af
 1551 siges, at det er en Fornøelse af et da udlobet, som
 havde været gjeldende i 3 Aar²⁾; Idette indbefattede ogsaa
 saltet Dre- og Faarefjod. Og vi have foran set, at et
 almindeligt Forbud mod Udferelsen af alle Slags Fode-
 vare (endens Waare) var udgaaet ti Aar tidligere³⁾.
 Da der udtryffeligen er tilføjet i Raadstupsprotokollen, at
 de ere af Landsmanden foranstaltede lærte paa Raadhuset,
 ere de ogsaa blevet betragtede som gjeldende her, og Na-
 det har altsaa ikke kunnet have Ribe sit Privilegium paa
 Udferfel, selv naar almindeligt Forbud udgif. Af Ind-
 ledningen til nogle af disse Forbud ser man, at det er
 Frygt for Mangel og Dyrtid, som har foranlediget dem.

maade, dis ligeste løfuede the, at huis sit som the haffue sisset
 Skall the seve ther paa thersfued att Selge og ick att løbe
 omkring her vdi Byen met then at Selge, saa framt som the
 icke skulle haffue same sit forbrett.

- 1) Der gøres næmlig Forskjel paa Græs-Dren og Stald-Dren.
- 2) Dat. Kbhassu Mandag nest epfter S. Jacob Apest. Dag, thaa
 wij serfare, att wort Forbudt om Gress-Dren, sem wi haffue
 ladet vdgaa vdi treye Samfældige Aar er fertlebeun Iha osv.
 haffue wi giordt en almindelig Forbudt paa Gress-Dren, saa
 att Ingen skal vdføres eller vdtikrbbes.
- 3) 1511 anfert Tilag 13 A., af den specielle Tilladelse der meddeles
 (S. B. B) Breide Raupou, Lænsmanden paa Haderslevhus til i
 Jylland at købe og derfra udføre Græs-Dren til Stotters Be-
 hov, ses, at disse ogsaa vare indbefattede i Forbuddet, hvori de
 ikke udtryffeligen nævnes, og at det ogsaa har været gjeldende
 for Ribe.

Det Fordelagtige ved Studehold og Studehandel gjorde, at Adelen stedsse søgte at skaffe sig et Slags Monopol herpaa, og det er bekjendt, at Det til at opstalde Studie langt senere udelukkende forbeholdtes Adelen's Gaarde. I Begyndelsen af det 17de Aarh. var det alle Uadelige forbudt at købe eller lade købe Drue paa Landet. Dette ses af en kgl. Forordning af 1622, hvori det hedder „at eftersom vi nogen Tid forleden haver naadigst ladet gaa Forbud, at ingen ufri (uadelig) Mand sig paa Landet maatte tilforhandle Dren¹⁾, saa have vi nu derimod saadant vort Forbud af kgl. Gunst og Mildhed saavidt relaxeret, at det Knebmandene skal staae frit for, at købe paa Landet saamange Dren, som de paa vore eller Adelen's Huse og Gaarde eller paa deres eget indavlede Foder stallendes vorder²⁾ o.s.v. En tidligere Forordning, som erkjender den store Vigtighed, af hvilken Studehandelen var for Landet³⁾, befaler, at alle Dren eller andet Fa, som udføres af Sjælland til Lands, skulle uddrives i Mart's Maaaned, med mindre det bevisliggjøres, at Kvæget er blevet opstaldet til at uddrives, men forhindret ved Vind, Is og deelige; men Drue, som pleje at udføres til Skibs paa Vesterseen eller til Tyskland, skulle ikke være indbefattede herunder.

Man kan slutte af denne Forordning, at Studehandelen alt i det 16de Aarh. ikke saa udelukkende er drevet

1) Muligt er denne sidste Forordning udkommen under de 4 Rigsraaders Hermynderregjering, da denne beskyldes for at have en stærk aristokratisk Tendens.

2) Efter en Kopi af Forordningen i Ditlef Hansens Samling.

3) Paa det Drenhandlingen, paa hvilken oss veris gode Vnderfater och dette Rigs Indbyggere synderlig maect ligger, kan dis bedre vnderholdes osv., Forordn. er dat. Kbh. 1ste Juli 1619.

sovertz, især over Ribe og til Holland, som man almindeligen tror. Dette bevises ogsaa ved de gjentagne Forbud mod at drive Kvæget ind i „Fyrstendommene“ over andre Grandsæ-Toldsteder end Ribe og Kolding. Saaledes klager en Forord. af 1515¹⁾, at mange, baade Indlandske og Udlandske Rebmand, Herremænds-Bud, Bønder og anden Almue ad ulovlige Vadsteder og Veje²⁾ føre og drive af Niget, Heste, Føler, Dren, Kjer, Flytte-Kæb og andet Gods og byder strængelig Intet at udføre uden over Ribe og Kolding³⁾. Dette Forbud gjentages ved et Reskript fra Fred. den 2den til Landsmanden paa Koldinghus Caspar Markdammer 1570⁴⁾ og atter ved et til samme og til Waldemar Parsberg paa Riberhus af 1596, i hvilken der føres samme Klager over idelig Inddriven af Heste og Kvæg i Fyrstendommene, som og indskærpede Befalingen at have nøje Indseende dermed⁵⁾.

Et mere direkte Bevis paa, at Studehandel ogsaa er drevet paa Hamborg fra Ribe i det 16de Aarh., er en

- 1) Dateret Koldinghus Mandagen nest efter Midfaste Syndag. Anno mdrlv.
- 2) Som saadanne nævnes: de fare ossuer Iffewadt, Holckewadt, Esterup Møllenadt, og igiennem Giltballe (Skandrup Sogn) Hierderup (Hjarup) Kluckbeck och andere.
- 3) Och giffue Iuldmacht wore Toldere wdj Kolding och Ribe thennem att forfølge paa Koldinge och Riber Bye thing som andet Tyffnet.
- 4) Dat. wort Slett Koldinghus den 6 Dag Aprilis mdrlv.
- 5) Denne Forordning anføres i en Landstingsedem, som Albert Skeel 1603 erhvervede over Christoffer Rosenfrands. Den samme som 1610 blev henrettet i Kbhavn, for at have skrevet falske Gjældsbeviser, hvilket Christian d. 4de, som bekjendt, skal have opdaget ved Wandmærket i Dokumentet. Han var Ejer af Hørbrogaard; Enken, han vilde forurrette, Karen Strange sat Christopher Juels, ejede Donslund i Slangø Herred.

Klage, som Hamburgerne havde indgivet over de Riber-Købmand over Drentold, Tøndepenge og mere, og som er besvaret fra Kolding 25. Avg. 1548¹). Det hedder deri, at Regjeringen har modtaget Klagerne fra de Købmænd, som drive Handel paa Ribe (in unser Stadt Ripen Handterung haben), men at den ikke kjender meget til Handelen, og derfor maa indhente nærmere Underretninger, ferend den kunde give endelig Bæsted. Saameget forelobig, at Drentolden er en Afgift, hvorfor ogsaa Landets Born (die Unsrigen) ikke forskaaes, de 5 Skilling af Hvilling (von dem Willing) er intet nyt Paafund (keine Neuerung) og Tøndepenge ere en nu ogsaa paa andre Steder sædvanlig Afgift (zu gemeinem Pesten)²).

Alt i det mindste en Del af Beløbet af Konfiskationer og Bøderne, naar usfortødede Stude anholdtes her, tilfaldt Byen, maa man slutte af en Raadstubsbeslutning af

1: Trykt i ny danske Magazin 2 Bind S. 145. Overskriften er: Nutwert den von Hamburg geben, Elagen über die Kaufleute zu Ripen, Ochsenzollen, Tonnungelddt undt anders, betreffend: Nyrup, som har meddeelt Stykket, mener, at denne Rubrik ikke er saa ganske rigtig, og at det ikke var over Købmændene i Ribe, der blev klaget, men over Tolden sammesteds. Men Hamburgerne kunne have forment, at det var Borg. og Raad, som saa godt som alle vare Købmænd, der havde truffet disse Foranstaltninger og Paalæg, for at holde fremmede Købmænd ude fra denne Handel. Vi have ovenfor Pag. 67 set, at en Købmand fra Stade havde denne Anskuelse. Da dette Aftestykke staar paa et Sted, hvor det let kan overses, har jeg troet at burde omtale det, skøndt det er trykt før.

2: Et Brevs kunde maaskee ogsaa hentes af et Tingsvidne i en Sag om en Drehandl og en Klædehandl paa Hamborg, men da Sammenhængen er noget dunkel og afbrudt, berører jeg den kun. Sagen fortoges midtveii paa the wschyldige Verus Dag (28 Decr. 1558).

1549, at opbygge „Raadskammeret“ for 70 Daler, en Defraudant har erlagt¹⁾).

En anden Toldsag viser, hvor langvarige Rettens Beje undertiden vare, i det der føres Bidner mod en Raadmand i Haderslev, at han havde ladet 14 Dren drive uførtolde dede over Grændsen „effther Sanctj Gessuerens Dag sidst forleden, for fjorten Aar siden“²⁾).

Hvad Antallet af de udforte Dren angaar, da kan jeg først angive Talbestemmelser fra Begyndelsen af det 17. Aarh., og disse kunne, som jeg før har vist, ingenlunde anses for afgjorende. Imidlertid kan jeg anføre fra den Tid, hvormange Dren der aarlig er betalt Toldpenge af. Hertil erlagdes af hver Stud, der udfibedes, 1 β . d. af Indenbyes, og 1 $\text{I}\beta$. af Udenbyes. De fleste, der udfortes søværts, gif til Holland, paa egne og hollandske Skibe. I 1616 erlagdes denne Afgift for 2081 Dren, hvoraf 282 indfertes af Udenbyes; i 1622 af 2170, deraf 154 af Fremmede; 1624 af 6037, hvoraf 1861 af Udenbyes, og i 1627 af 5109, hvoraf 3271 af Fremmede. Af disse udforte Hollænderne flest³⁾. Fra Alberg udfertes her

1) Anno mclix Torsdagen epster misericordias domini (2 Sønd. efter Paaske) paa raadhus wor bor. oc raad oc xiiii almossue forsamlet oc samtycket thesse epsterscreffue artikel. først, att hanns Underffen oc Ebbe Ibsen skulle kiope tember oc lade then raads kammer bygge met the lrr Dr. Som thend mand skulle giffue for hand dross nogen Dren igemell byen vfortollet.

2) I et plattysk Skudsmaal, den Anklagede fremlægger fra sine Medborgere, hedder det, at han bestandig „vier Wochen na Michaelis beyde wegen seines seligen Waters und seiner eigin Person Seine Handthierung und Nahrung al Jahr up Lybeck mit seinen güdern, Hon i n gh und andre Waaren. Honning nævnes altsaa som den vigtigste af hans Handels-Artikler.

3) J. G. 1624. Jesak aff Liedenn (Leyden) v Holland 820 Dr. s. n, Giesbrandt holender 168 osv.

stadigt, ligesledes fra Varde, men smaa Partier; jevnlig fra Odense¹⁾, stundom fra Horsens, Nykjøbing (paa Mors), Tønder²⁾. Længere hen i Aarhundredet er Antallet endnu meget mindre; i 1741 1145, deraf 138 af Udenbyes (alle fra Aalborg); 1642 888, (100 deraf fra Kjærgaard); i 1646 1100, deraf 262 Udenbyes (Aalborg, Amsterdam, Hamborg,) og 1647 1678, deraf 704 af Høllændere, 249 fra Odense, de andre Indenbyes³⁾.

Det er bekjendt, at der fra det 15. og 16. Aarhundrede oftere høres Klager over, at Abelen og Bisperne opkøbte Landets Produkter for Hanseskaberne og handlede direkte med dem og andre fremmede Kjøbmænd. Det synes ikke, at Lænsmandene paa Riberhus altid have holdt sig fri for saadan Traffik. Saaledes har Nrel Wiffert⁴⁾ i 1569 faaet en betydelig Sum tilgode hos en Amsterdammer

1) F. Er. 1621. Buorkuor aff Odenss 245 Drl.

2) 1616 Luebert wiede aff Tønder var her ind stormit.

3) Mandt disse var i disse Aar stedse Mag. Christen Friis, Rektor her, og derpaa Lektor (Læsemester) og Præst til Vester-Vedsted, en Broder til Borg. Hans Friis. Faderen har i den omtalte Handelsbøg noteret, hvad Sønnen har kostet ham i Kbhvn. 1603 d. 19 Sept. forsende jeg begge mine Sønnen Christen oc Hans till Kbhaffu, Chr. der at Studere, Hans att tiene den Dannemand Thomas Lorek, Gud giffue dennem Lycke oc Sallighed. Sit jeg Christen med sig 7 Daler. noch sende hannem 1 Decr. med Thomas Godsuen 3 Daler, noch 20 Febr. 1601, mit J. J. Hundgad 4 D. sic hand fri Kost 25de Maj 1601 osv. sendt hann. 1 Par handtscher, 1 spans Gjerdel, som kost begge Diet 3 Dal. Han blev i Kbh. til i 1606 og kostede i Alt 61 D. 1 Mk., „seruden hans kleder.“ Saaledes levede Skolens Alumnus den Tid. Unge Venner! vore Samtidige, gaar hen og hjælper Eder dermed — i de 3 første Maaneder.

4) Til Nrelvold i Skaane, var Lænsmand 1565-70, se Program 1835; hvor der vises, at han ogsaa, maaske rigtigere, skrives Wessfart; Jeg har beholdt Raadstupsprotokollens Skrivemaade.

Købmand, ved hvilken Handel Lænsmanden dog ikke synes at have spundet Silke. Ved et Tingsvidne, indført i Raadsinprotokollen, har han nemlig ladet oplyse, at da han først ved en Borger her af Ribe, siden ved en af sine Tjenere forlangte af Borg. Raad i Amsterdam Købmanden sat fast for denne Gjæld¹⁾, fordrede disse først 4 vederhæftige Mænds Borgen for den Skade, hans Sundhed kunde lide i Fængslet, og som Sikkerhed for hans Kest og Tøring²⁾; og da Buddet lover to Mænds Borgen her for, jage de ham bort med haarde Ord og drive ham tilbage til Ribe med usorrettet Sag³⁾. Aret Wiffert indberetter Sagen til Kongen af Danmark, udvirker en kongelig Skrivelse til Raadet og sender sit Bud, forsynet med denne⁴⁾, anden Gang til Amsterdam. Men der har Borg. og Raad ikke mere Respekt for Kongen af Danmarks Autoritet end før for Lænsmandens paa Niberhus.

- 1) Och tillkald hand (Buddet) R. oc Raad (i Amsterd.) och den offuerste Skutte, adt the wille were hannem behjelpelig, at hannom motte wederkaris retth offuer forne Rheinhold Corneliusen (Købmanden) eller och at the themre motthe blifue hegeted och satt paa en rett, Ind till saa leuge hand stilled hannom till frede paa forne hans Hofsbonds Wegan.
- 2) Tha gaff forne R. oc R. eg Skutte saa for swar att hand schulle sette thenisem fiire wederheftige meudt till wisning och Borgen for forne R. E. hans Lif och helbrede, om hannom bleff noget adt skade wdj femakel och tillige for hans Kest och Tering.
- 3) Ther till suorde forne Skuttus och sagde, adt han icke kunde were hannom behjelpelig, men bad hannem paeke sig wdaff Doreu, hand sagde andet adt bestille och icke hand heller kunde fange anden Ret eller anden bestiede paa forne Aret W. wegeun Skutt (Skuttus, Schuttheiß, Foged), er vel det Samme som Esvidius, Retslærd Medlem af Raadet.
- 4) Adt han end en Gang som var uestforgaangne Juli war till Amsterdam, och sagde medt sig Kong. May. wor alder naadigst Herres forskriff till forne Borg. och Raadet.

De true med at kaste Buddet paa Deren og overvældede ham med Grovheder¹). En Retsbetjent, han henvender sig til, erklærer, at han ikke vilde befatte sig med den Sag, om man gav ham 20 Daler, thi Købmanden var i Slægt med den ene Borgemeester og med den første Skultus²), og den arme Anders Ingvarfsen (Sendebuddet) maa nu atter vende tilbage til Ribe med en lang Næse, for paa Raadhuset der, at levere dette Bidrag til en Skildring af den hollandske Retspleje³). Ved samme Tid besyldte Folk i Jylland Bedkommende i Ribe for, at de lode sig bestikke af Fremmede, der dreve Forpraug⁴).

Indførselsartikler.. Nu i al Korthed et Par Ord om nogle af de vigtigste Indførselsartikler. Humle ind-

1) Tha gief forne N. J. till B. och R. och offuer andt uerde thennom same Kong. May. Forschrift och begierede endnu gantz gierne vdaß thennom, adt the wille were hannom, paa Arel Weffert, hans hofbonds Wegene behielpelig adt hanem modte wedersaris saa megit som retth waar offuer ferm. N. E. och adt hand maatte uyde Kong. May. forschrift gott adt; Tha kunde hand ingen beskedt saa vdaß thennem vden vndhe och vbequemes vrdt, som the gassue hannem, och spurde om the waare plictige till adt betalle forne N. E. hans gieldt och motte ther vdooffuer drage tillbage igenn till Danmark medt then same besked.

2) Och ther hand waar kommet till Amsterdam, gik hand till een vdaß Stadzienerne och begierit aff hannom, adt hand wille gaa medt och ferfare om forne Rheinholdt Cornelinssen waar ther vdi Bhen eller icke: Ther till suardt forne Stah Ziener, adt hand thet icke giøre tuerde eller willed, ther som hand endt kunde fange xx Daller for sou wmag, Thi forne N. E. horde then ene Borgemeester oc første Skulten till.

3) Bidnet er dateret: mdriv Then lessuerdag nest for Santi Valentiniidaag. Amsterdam var endnu den Tid spank.

4) mdriv tiisdag nestpfter Aduent Søndag. N. N. beritted och sagde for thennem, adt ther gief rechte och tidend y Ner iutland, adt ther wer noget y Ripæ, som fick en Ed. smor, en fick thou

fortes, som det synes, i betydelig Mængde fra Lybskand, (Oldenburg)' og især fra Holland. Da det var en almindelig Nødvendigheds-Artikel, saa foranledigede dens Udsælgelse oftere Raadet, som synes at have taget Torve-Politiet under sin særdeles Baretægt, til at tage strænge Bestemmelser, for at forhindre Forprang eller Dpfjeb af denne Artikel, og derved dens Fordyrelse for menig Mand. Ingen maatte købe Humle i hele Sække, førend Humlesørerne havde staaet 3 Dage med aabne Sække paa Torvet²). Dens Udmaaling maatte ene ste paa Torvet, og derved skulde stedse en Raadmand eller en af de 24 Mænd være tilstede efter Dmgang³). Ingen Humlesører maatte føre sine Varer fra Torvet⁴), førend han havde staaet der

daller vðaff the ferpranger som nogen tiidt siden forleden worthe fordelt her, dog naffn gaff hand ingen.

- 1) Betallt af Thønns af Olden borig till Broupenge aff 20 Secher Hommel smaa og store.
- 2) Desligeste bleff beuilget och samtøckt, (1596) att naar her kommer nogen Homelmendt enthen medt Karegueds eller Vndett, Tha maa ingen fordrifte thennem til att kiebe nogen heel Sack homell til samkiøb, førendt the haffue holdenn medt same homble paa torffuet wdj tre Dage (under BorgerKabs Fortabelfe).
- 3) Att naar her kommer nogen Kare-Homble eller føre her till Byen att vdmædis (udmaales) Tha skal the vdmædis paa thorffuidt och icke andenstedz, Och tha skal en vðaff Raaditt stande huos huer Kare eller føre indtill dend er bliffuen vdmædit, och naar thet er omgangen medt Raadit Sa skal En wdaff the 21 mendt En effter anden ligesom the stander sreffuen stande hos huer Kare eller føre osv. (1598).
- 4) Att naar komer noget homblefører her paa Torffuid medt homble, och effter hand har ladet thend sette, skal hand vdi 3 Dage stande medt oben Sacke, om hand thennem opklar och selger aff thennem, naar 3 Dage ere fortebene, maa hand fare medt thennem. Men naar the will icke lade thennem opila effter the ere bliffuen sette, Skall the wdj liige maate stande wdj 3 Dage och siden maa the fare med thennem.

i 3 Dage, og undertiden, formodentlig naar der var Mangel, vedtoges at ingen maatte købe mere end et vist Kvantum (12 Skpr.¹). Enhver, der købte Humle til Bønder, maatte erlægge Bøder, og enhver gjøre Ed paa, at den Humle, han købte, kun var til eget Brug²). Humleforere, især de som førte Humlen tilsoes hertil, købte og udførte igjen Flesk, Fisk og andre Produkter³).

Foruden det betydelige Kvantum Salt, som Friserne førte hertil, som forhen er berettet, omtales af og til Lønsberg (Lüneburg) Salt. Handelen med spansk Salt dreves fra 1622 af et eget, Kgl. autoriseret Kompagni, som organiseredes det nævnte Aar af kgl. Kommissarier. Dets Monopol gjaldt for hele Vestkysten, og dets Hovedsæde var her i Ribe, hvor 3 af de fornemste Røbmænd bleve beskikkede til Kompagniets Forvaltere⁴). Allt i 1623 finde vi det i fuld

1) 1600. Dilligiste bleff wedthaged, Allt ingen maa fange flere homble end som 12 Skjper for thet første, Paa thorffuied vdaß nogen fare-gueds eller andre homble, Och huilcken En, som bliffuer tillsagdt att stande och see paa same homble maal, maa raade for huilcken sæt, som skall først oplaes.

2) 1598. Och huem som befandis att kiebe homble till Bønderne skall bede vdi lige maade x Mk. til B. och R. huem som kieber same homble skall holde thennem wedt theris Edt, Allt the kieber same homble thill theris egenn husis behouff och icke till Bønder.

3) F. Cr. 1616. En hommelmand weigitt 1 Tdr. Thalle; en Hommelmand 1 Skpd. Flesk, 10 Lpd. Thalle.

4) Hans Friis, da Raadmand, siden Borgemeister, siger i sine egenhændige Antegninger i den østere omtalte Handelsbog: Anno 1622 d. 28de October pa Ribes Rådhus bleff Jeg, Jens Joenson, och Knud Lambartsen af Kon. Maj. Cemiscario woris fiere Lønsmand Welb., Hr. Albret Steel, Cise Brock, Christen Holck oc Ifruer Jucl Danmarkis Rigis Raad wuerdeligen kaldt till det Spanke Compagnies Forvalter. Gud gifne os dertil Lykke oc gode Raad.

Birkjomhed, skøndt dets Øktroj først er dateret 6te Januar 1625. Det havde Monopol paa at drive Handel med Salt og Vin, Ret til Optjeb af Produkter og Udførsel af dem, endog naar denne ellers var forbudt. Kompagniet havde imellem Optag paa Fano¹⁾. I Ringkjøbing havde det en Agent, som foruden at bestyre dets Handel med Salt og Vine der paa Stedet²⁾, skulde paase, at ingen uvedkommende Skibe indførte af de Varer, Kompagniet havde Monopol paa³⁾. Saltet kom dels direkte fra Spanien, dels blev det købt i Hamborg⁴⁾. Vinen er ligeledes undertiden hentet lige fra Frankrig eller Spanien, men oftere købt i Hamborg eller Holland⁵⁾.

- 1) 1625 daa gaff jeg N. for 24 Tønder, han førde fra Fano, Som hand icke der kunde seige.
- 2) Fra en saadan Bestyrer i Ringkjøb. har jeg fundet et Regnsk. for Aarene 1624—25, i hvilke han har modtaget 1316 Tønd. Salt: de 954 i Maj 1621 mig tilskikket fra Compani Skibenn, om hvilket vi af Kn. Lamb. Regnskab ved, at det i den Tid var kommet fra Spanien og saa i Romø Haven, det Ringkjøb. Regnsk. anfører ogsaa, at Fragt er betalt til 5 Skuder, som førte Saltet derfra til Ringk. I 1625 fik han 362 Td. tilsendt fra Ribe. Hans Indtægt af solgt Salt i disse 2 Aar Tønden til 3 D. 8 s. beløber til 3581 D. Af Vin har han i samme Tid købt to Piber fransk Vin i Hamborg, og faaet et Dreh. sendt fra Ribe.
- 3) Blandt hans Udgifter findes i 1624 og 25, Baadlie for att føre mig till ankømendis Skibe, att erfare om de haaffde forbudne Whare inde, 2 D. 2 s. Budlie thill borm. Hans Friis om dett Salt oc Wiin, som bleff indschibet mod Compagniens Frihed.
- 4) Jeg har forefundet et Regnskab af Kn. Lamb. over Kompagn. Salt i Aar 1623—25, og af det ses, at han i Aar 1624 fik Salt direkte fra Spanien, som Companiets Skib førte fra Castilic (maaße Caldas i Catalonien) til Romø, hvorfra 7 Smaaskibe fra Ribe (7 Skudemend) bragte 800 Tdr. ind i Aaen til Skaar (Kværnsten). Byens Pramme førte disse til Stottet, hvorfra det fjertes til Kompagni-Pakhuset i Raadstuekjæderen. 951 Tdr. af Ladningen førtes, som ovenfor meldt, til Ringkjøbing.
- 5) I 1623 købte Knud Lamb. til forskjellige Tider af 3 Ribers-

Vin var i det 16de Aarhundrede en gangs Artikel. Her vare flere Steder i Byen offentlige Udsalgssteder (Winkjeldere) hvilke der ofte vil blive Tale om, naar jeg i et følgende Hefte kommer til at skildre Politivaesenet, berøre voldsomme Dpplin o.s.v. Raadet udnævnte 4 Mand af sin Midte til at bestemme Vinpriserne, (sætte Vinen) vifitere Udsalgstederne, undersøge og prøve Vinen i det mindste en Gang hver Maaned¹). Hoved=Kæmpe

Vorgere, 1 Kæmpe, 2 Skippere, 850 Tdr. Salt; men hvilke alle bleve leverede i Hamborg. Læsten kostede 85 Mk. Iby i Hamb. Her blev Læsten solgt for 3 Dk. I 1625 købte han det dels selv, eller ved en Skipper, dels gennem Kæmpes=Kæmpe Margeret Bagge Pedersens. Denne, som har drevet en betydelig Udførsels=Handel, især med Fisk, Fisk og Dren, er vistnok Moderen til de Baggesener, som spillede en betydelig Rolle her i Byen længere hen i Aarhundredet. Saltet var dels Bavn= (bavens?) Salt, dels spansk. Det første kostede i Hamborg 74 Mk. det sidste 71 Mk. Iby i Læsten. En betydelig Forskjel paa Prisen fra 1623. I Ribe solgtes Læsten for 11 Mk. I Fortsættelsen af disse Bidrag haaber jeg at kunne levere en fuldstændigere Beretning om dette Handelselskab, dels Forpligtelser til Byen, dels Virksomhed og endeligt dels Ophør.

- 1) 1599 d. 22 August wdaff Hans Jessen, Ebbe Monsen, Thomas Jørgensen och Niels Griefbeck Raadmænd bleff ihette eiter=Kæmpes Vin sat, som the bleffue tilforordnede wdaff B. och K. Tha satte the først Bertell Strucks win, then beste for 28 s. Kanden, den næste 21 s., den 3die 20 s., den 4de 18 s. Niels Kleckers win sat for 24 s., Niels Thøgersens for 24 s., Ingeborg Laurey Thøgersens for 16 s. Kanden. Siden var det stedse 3, en Raadm. og 2 af de 24 Mænd. F. Er. 1605 ere eiter=Kæmpes tilschicket at waare paa Winhandel Bertell Struck Raadm. osv. I 1615: forordnit Lydich Andersen, Magnus Grane Raadm., Laß Bonnum Borger, schal prøfue och sette huiß win, som vdtappes her i Byen, Winkjeldere adt wifitere och besøge huer Wodnetsdag. 1617 blev 1 Raadm. 2 Vorgere og Byfri=veren tilschicket adt haffue Indseende medt Winhandeler, som handler her i Byen medt Winhandel, baade medt Rinsch win,

set, hvor Vinen oplagdes baade for Byen og for Egnen, var Kjelderen under Domkirken, af hvilken Kapitlet oppebar Lejen¹). Ogsaa fremmed Ol indførtes fordom og det ikke noget ubetydeligt Kvantum. Den Sort, som nævnes hyppigst og synes at have været mest afholdt, var Hamborger-Ol. De gamle Vedtægter, de saakaldte Buursprog, bestemte Straf for hver, som solgte Stader, Husumer eller Flensborger Ol under Navn af Hamborger²). Ogsaa dette skulde prøves og undersøges af Raadet paa Udsalgsstederne³). Endnu ind i det 17. Aarh. vedblev det at indføres⁴). Ligesom Byen havde sit eget Korn-Maal (Riber-Londe til 10 Skpr.) sin egen Vægt (Riber Pund, c. 18 Pd. af vore Pd.) havde de ogsaa et eget Maal for flydende Vare, Riber Kande. Raadet besluttede 1613, at enhver, som udmaalte Vin og Ol med andet Maal, end

Frandsche win och Spausche win, och schall sligt winprøffuen haffue Indsiende huer Manedsdag, oc Tagsten at lade Ansla paa Nadsuudøren.

- 1) 1614 indstævnes Erkebegnen E. Wgidius og Sognepræsten M. Nors fordi de havde forholden Welb. Kied Brockenhne, hans Wiin, som er indlagt vdi Capitels Kielderen for Kielder-Leien, og afvist hans Folk, der med Heste og Vogn kom at age samme Vin hjem „hannem til suor Hoffmuod och till suore schaade.“
- 2) Item ingen maa selge Stader Ol for Hamborger Ol ved sin Brode, og i de udsørligere Buursprog, 10, Ingen maa selge Stader Ol, Husumer Ol eller Flensborger Ol, som kaldes Ischar Ol for Hamborger Ol. (Ny Danske Magazin 2 Bind Pag 263 og 265.)
- 3) 1605; desligele att waare paa Sild, Kied, tudt Ol och ald anden fremmed Drich medt Setten och Bragerj.
- 4) F. Er. 1612. Betalt aff Jochem Gassing aff Hamborg Broupenge aff trej Karrer Hommel, en Vest Hamborger Ol; vdi gien 4 schipund flesch, Sechs Degger Huder.

den rette Riber-Kaude, skulde bøde 10 Rd., og Kanden, han havde brugt, hænges paa Ragen¹).

Kalk indførtes fra Holland, især en Mængde fra Makkum i West-Frisland²).

Specerier kom fra Holland og, især i det 17. Aarh., ogsaa fra Hamborg³). Med Klæde har Handelen ikke været ubetydelig, og er nok drevet mest over Hamborg⁴).

1) Alf B. oc R. oc 24 Mend bleff samtyhet i Dag (15 April 1613) att herefter denne Dag schall altid were och bliffue wdj Riber Bye en Ret Kaude och Maal, effter Byens Kaaber Kaude paa Madhus, saa ingen schall herefter vdtappe eller selge wdj theris Huse eller vden Huse i Kandtall enthen Oll eller Wiin, eller andre Slaugs fremmede Drych medt andere Maade end med Ret Riber Maal och Kaude, baade halff Kander, Quarter osv. Hno som befundis her imodt att giøre och inden Huse eller vden Huse selger och mæder medt andere Maal, end som før er vort, tha schall the haffue forbrøtt først till Byen x Rd. och thieris Kaude som the haffuer mædt medt schall hengis paa Kaagen osv. Hno som mæder med Thre-Kaude, thaa schall the laade thennem Lempe och brende medt Byens Brende osv.

2) F. Er. 1611. Betalt af skipper Veitler Ides af Mackom for tou Pram fra Namund till Bronen met Kalk. Ogsaa til Byens Arbejde kom Kalken derfra, f. Er. 1624. 12 April: daa gaff jeg en hollander ved Nassu Jochom Borffens for 5 Lest. 1 T. Kalk 14 Is, Tonden, Som B. och R. kjøfte af ham til Byen 26 Dal. 2 Mk. 27 Maj gaff jeg en Hollander vdaff Westfriis Land for 2 Lestor Kalk Tonden 13 Is. efter B. och R. befallning 97 enhalv Dal. Da det Spørgsmaal, hvilken Kalk burde bruges til offentlige Bygninger, for kort Tid siden voldte en betydelig Gjæring blandt vort Publikum, troede jeg, at det muligt kunde interessere at erfare, hvorledes Forsædrene løste denne vigtige Opgave.

3) Skyldig Jacob Krydenerer (Urtekræmmer) for Spedseri osv., item sendte han medt Søren Skudemand til Jrf. Ellen Arenfeldt for 118 Mk. lübf. (Hans Friis Handelsbog).

4) Se f. Er. Hans Friis Handelsb. Aar 1637; 28 Juni sendte Arnoldt v. Ginkel fra Hamborg noget Klæde at betale paa 6

Spansk Klæde nævnes ofte og synes at have været en af de kostbareste Sorter (s. E. til 12 Mk. Lybsk Al.). Silkevarer tog man, for en Tid i det mindste, paa Silkekompagniet i Rbhvn.¹⁾, ellers fra Holland²⁾. Af Flojel fordrede den Tids Klædedragt ikke lidet, ligesom af Tresser, Snorer³⁾ og anden Stads. Over Lybek toges især Hamp og Hør, og der affattes Honningen⁴⁾.

Jeg vil slutte denne Skizze, som jeg haaber en anden Gang videre at udføre, komplettere⁵⁾ og fortsætte, med en Skildring af de Midler, der i det 16. Aarh. vare tilstrækkelige til at begrunde en Handel, og af dennes gradvise Fremskridt, givet af Bedkommende selv.

Niels Griisbek, som har begyndt den oft anførte Handelsbog, har bag i denne, blandt andre Notitser, anført: „i Anno 1580 tog jeg for mig selv, oc hafde ieg fri Pendiur-

Maaneder for 815 Mk. 2 s. lybsk; (Hamborger Bay afsætted til 6 enhalv s. Al.) noch om Mikkelsdag sendte Hendrick Arendz af Hamborg mig noget Klæde adt betale paa Foraar betaler til 1371 Mk. 14 s. lübsch. noch sendte Hendrich 2 Stk. Spansk Klæde, som kost 428 Mk. noch 6 Stk. Klæde for 261 Mk. lübsch. noch for 12 Al. Klæde 144 Mk. l. I Margen har han tilføjet: offuer sendt met Karsten Pedersen d. 21 Janu. 1638 en Verel-Breff paa 12000 Rdr., in specie. Af hans Bog ses videre at han samme Foraar ved sin „Diener“ blev skyldig i Holland 1663 hollandske Gylde. I 1625 er hans Pøtjent blevet 3522 Gylde skyldig i Holland.

- 1) Item 1627 blev jeg skyldig til det Silke Compani i Kiøbenhaffu 511 Mk. lübsch.
- 2) Frises Handelsb. s. Er. 1638 er jeg skyldig Martin Lambring i Warenstrat wdj waben van Lybeck; Amsterdam 334 Rd. 2 Mk.
- 3) Daniel Rutlandt v waaren Strat v Strusen (Amsterd.) noch for di Snorer 56 gl. osv.
- 4) Om Frises Handel paa Lybek, se foran Side 65, Note 1.
- 5) Saaledes har jeg endnu aldeles Intet oplyst om Toldvæsenet paa den Tid, om „Gilden“ og andet mere.

ge 29 Dal. noch til Len 40 Dal. noch 100, som jeg tog paa Rente, noch laant jeg 40 Dal. af Peder Baggesen, noch laant 20 Dal. af Anders Søffrensen, noch borget jeg en Hest af Hr. Martin¹⁾ i Nastrup for 21 D. noch borget jeg en Læst Rug af Hans i Endrup for 44 D. noch af Jan Haussen min Broder en halv Læst Rug er 22 D. noch laante Anne Jøsdatter²⁾ mig 36 D. er In Summa 352 D. — Dermed har han begyndt. Fra 1591 af har han aarlig om Foraaret opgjort sin Status og indført Resultatet og det forløbne Aars Fortjeneste eller Tab i den omtalte Bog; her medregner han dog aldrig hvad hans faste Eiendomme ere værd. I 1591, siger han, 8 Marts var al min Udgjeld³⁾ 920 D., samme Dag mine Bøger 1389½, min Gods 673½, vdi rede Pendinge 309 D. Summa al min fri Gods foruden Eiendom er 1452 Dal. Summa al min Fortjeneste dette Aar foruden min Bygning og Mergrettis Bryllup 89 D. Jeg vil naturligviis ikke følge ham Aar for Aar, men kun anføre nogle enkelte; f. E. I 1595 Udgjeld 597 Dal.; Bøgerne 1441 D. mit Gods 929 D., hos de Bremer for Rug 706 D. i Lybek for Honning 130 Dal.; rede Penge 81 D. udlagt for Moder for Ring 160 D. Sum. al min fri Gods foruden Eiendom 2850 D., min Fortjeneste dette Aar 554 Dal. I 1598 er Resultatet: er jeg kommen til Agter udi dette

1) Præsten der paa Stedet.

2) Den hjælpsomme Veninde blev ikke Moer Grøisbøks, thi ved Aar 1583 paa 3die pinsdag bleff jeg och tiersten trosloft udi hendes salig Faders Dørens paa ny Jord, og samme Aar den næst Søndag efter Bartholome Dag stod voris brøllup udi vores egen Hus paa Ny Jord: saaledes kaldtes den endnu ubrolagte Del af Skibboen. (Se Professor Thorups Program af 1839).

3) De Penge, han er bortskyldig. Indgjeld derimod, hvad han har tilgode.

Aar 565 D., men dette og det følgende er ogsaa de eneste, i hvilke han kommer til dette sørgelige, skjendt hyppigt desværre! ikke usædvanlige Resultat. I 1608 hedder det d. 12. Febr. Al min Bdgjeld 209 D. Mine Bøger, Handskrifter og Indgjeld nu vis, 3148 D. Min Gueds, Dren, Hjo og Korn og Alt Andet 2676 D. udi rede Penge med de 700 Dal. Honning Pendinge, som stander udi Lybet 1052 D. Sum al min fri Guds foruden Huuse og Ejendom 6667 D. I 1611 var Udgielb 145 D. Boger og Handskrifter 4734, Guds, Ho, Korn, Stude Pander og en Umbolt, 2915 Dal. noch en Skibspart 72 D. alt fri Guds 8376 D. Summa er fortient, Gud were loffuet, foruden de 200 Dal. jeg fik for Suinkrog 946 D. Endelig det sidste Aar 1618, i hvilket han overgav Handelen ganske til sin Son, „var i Februar al min Bdgjeld 118 D. Mine Bøger, Handskrifter og en 8 Part Skib 8422, midt Guds, Ho, Korn, Stude, Pander er 3914 D. vdi rede Pendinge 1778 D. Summa ald min fri Guds foruden Eyendom er, Gud were loffuid oc ladde sin Belsignelse og Benedidelse were derudi 14000 D. ÷ 4, fortient vdi dette Aar 928 D. Den Stald jeg kiefte vden Norport oc den Begravnels=Sted vdi Kirken kost 200 D. So-li Deo Gloria!“.

1) Sønnen, Borgemeester Hans Friis, har i samme Bog noteret nogle af sine vigtigste Livs-Momenter, ledsagede stedse af gudelige Udraab og Susker. Han er født, siger han, 1687, i hans Forældres Hus, som han nu selv beboer. Det laa, saa vi ovenfor, paa Ny-Jord. Der maa altsaa have været anseeligere Steder end nu; thi i 1627—29 medtog H. Friis østere Fyrsten af Sachsen-Lauenborg, som var keiserlig Guverner i Haderslev-Amt, og havde ham med sig endog imellem i flere Dage (Program 1834, Bilag 22). Han nævner ogsaa i Anledning af en Ildbrand en anden af de anseeligste Knebmand og Raadsmænd, Jens Jønsen, som sin Nabo. I sit 15de Aar blev

Fris af sin Fader bragt til Hamborg, og var der for at lære at skrive og regne, omtrent halvandet Aar, fra Paaske Dag 1602 til Ibedag (Jacobsd. d. 25de Juli) 1603. (Faderen har noteret et Sted, at han gav i Kost og Logis for lille Hans 26 Daler i Penge og til Forering 1 Fjerding Smør, 2 Flekke-Bøster og Fisk for 1 enhalv Dl.) Derpaa kom H. Fr. til Kjøbenhavn i Lære, hvor han tjente i 7 Aar, saavel i Krambod, som andensteds, indenbyes som udenbyes, kaldtes hjem og bestyrede Faderens Handel til 1618, hvorefter han overtog den for egen Regning, blev Raadmand 1620 og Borgemeester 1623. De øvrige Notitser er om hans Giftermaal, hans Børns Fødsel og hans Kones Død, hvormed han ender. Af andre Begivenheder taler han kun om den store Vandflod 1634 Natten mellem 11 og 12 Okt., da paa 3 Timer fra 11 til 2 feg Vandet saa stærkt og højt, at det gik tvert gennem Domkirken, Skibe og Skuder bleve opfattede ved Farup Kirke; alle Broer, Dammer og Diger, Møller Huse og Stalde meste Part fordærvet og nedslaget. I Farup Sogn blev allene 295 Mennesker. „Gud were diervis Siel nadig, oc forskone os fremdelis for Sadane gudis store Bredis Straf for dit hellige Nassus Skyld.“

Tillægs-Note til Pag. 28-29: At det Forgivende at have været i tyrkisk Fangenskab ikke altid har været Dypspind af Vagabonder, og Umudning om Bidrag til Løsepenge (Rançon eller Ransun, som de skrive det) ikke altid har været Paaskud for Trygleri, finder jeg i Handelsbogen et ikke uinteressant Bevis for, hvilket jeg forhen har oversat: „Item haffner jeg hos mig (Maret nævnes ikke men de nærmeste Antegninger ere fra 1627 og 1629) 145 Rd., sem er aff di Rendson Penge som Clemend Maltbeck skulde haffue weridt randsouirt for vdi Tyrky, som wor ofuergjortt paaverel till Puel de Willom vdi Amsterdam. Och effterdj det befandtes, adt Personen war død, kom Pengene tilbage fra Holland och stander hoef mig, mens di 5 Dall. som fattes vdi 150 er forunkosten effter Hendrick Willumsens benisse, som oc findis hos mig. Herunder er skrevet med andet Blæk, og kjendeligt langt senere: Disse Penge er nu beuittgett till Gilden oc stander vdi Jens Marilds Hus y Grobrødregade, som Gilden haffuer Pant for.“

Bilag.

[Faint, illegible handwritten text]

1.

Kong Erik Gltypping forbyder sine Lænsimænd og disses Fogder at forhindre Skibbrudne i at bjerge deres Gods selv eller ved hvem de vil. (1282).

Ericus dei gratia danorum Sclavorumque rex omnibus presens scriptum cernentibus in domino salutem. Conquestum est nobis a dilectis nobis mercatoribus regni nostri et aliis extra nostrum regnum commorantibus, quod quotiens aliqui naufragium patiuntur, magna eis injuria per aduocatos et eorundem officiales contra leges patriæ violenter infertur. Unde nos leges in libro legali de naufragio a rege Waldemaro felicis recordationis avo nostro edito apud omnes et singulos in regno nostro naufragium patientes illibatas conservare volentes, districte prohibemus, ne quis aduocatorum nostrorum vel eorundem officialium seu quisquam alius audeat aliquos naufragos, qui per se seu per aliquos alios res suas saluare poterint, impedire. Quod si quis ausu temerario contra nostram prohibitionem attemptauerit, regiam non

effugiet vltionem in bonis pariter et persona. In cuius rei Testimonium sigillum nostrum duximus presentibus apponendum, Datum Worthingborgh Anno domini MCCLXXXmo secundo proxima sexta feria ante dominicam palmarum, presentibus dominis Nicholao præfecto Lundensi, andrea fratre suo, Joon ltlæ et petro dapi-fero nostro.

(Originalen i Raadstu-Arkivet er paa Pergament med vedhængende, temmelig konserveret Segl).

2.

Kong Kristian den 1stes Stadfæstelse af Erik Menveds Privilegier paa Ribe fri Strømme (1455.)

Wii Cristiern met gudz nadhe Danmarcks Norgis koning Greue y Oldenborgh oc Detmenhorst Göre widerlight alle mend, som nw ære oc komme skulle att for oss har wærith wor ælskelighe borgemester oc radmen y Ribe met et wor forfather koning Erics breff som giffuit war y Nyborgh efter gudts byrd mclxxxiido ste bartholomei afften ludende om friiheet paa forstrand och haffue wedt list manöö oc anderstedz vden for ribe &c. hwilket wor forfathers breff wii haue lathed wedherhenge thette wort opne breff oc stadfeste oc fuld-urdhe thet i alle syne artic:le ubrödelighe holde seule, sforbyudende alle ehwo the helzt ær eller wære kunne oc serdelis wore foggede oc æmbitzmend forne wore borghere i Ribe pa swodau friiheet oc priuileger i noghen made at hindre quælie eller vforrette vnder wor koniglighe heffud och wredhe. Datum in castro nostro ripensi vigilia ascensionis Dni, nostro sub secreto. Anno Dni medlquinto.

(Efter Pergaments Originalen; Sigillet er afrevet.)

Forbud mod Udførsel af Tømmer undtagen til Øerne og Eyderstedt¹) (1480.)

Wij Cristiern mett gudz nade Danmarcks, Sweriges, Norges, Vendes oc Gothes Konig, Hertug i Sleswiig ock i Holsten Stormarn oc Dithmerschen Hertugh Grewe i Oldenborg ock Delmenhorst Helsse ether oss elskelige werduge father Biscop peder i Ribe oc wore elskelige borgemstere oc radt sammestedz kerlige met Gud oc wor nade. Wither kære wenner att oss ther till widdende wordet, at ther aff byn oc annerstedz ther omkring vdföres meget timber vdenlandtz Swo at skowene thermet forhugges oc sammeledes wore Borgere ther aff Byn oc andere wore vndersathe kunde ey ther fore fange timber till theres Huszbygning. Tha welc wij nw for thenne oc andre saghers skyld, at ther omkring eller ther aff byn luthet timber her effter scnall vdföres vdenlandz vden allene smaat Timber till wore Land sild, før oc eyderstæde. Thi bede wij oc hiwde ether ati her vppa lade ware tage at thette swo aldeles holdes i alle made, ock lader thet engelund. Thi wij forlade oss ther wisselige till. In Christo valet. Datum in castro nostro Nybbwrgh feria sexta post Dionysii et sociorum ejus martyrum anno Dni mcdlxxx nostro sub secreto dorsotenus impresso.

1) Jeg har uden Tvivl fejlet i at søge det i Regnskaberne oftere nævnte Westermersch i Vestermark i Eyderstedt (foran Pag. 44). Herved menes vistnok Dagebüll, hvor Overfarten til Föhr er, som den Gang var en Ö, og som efter Danckwerth ogsaa kaldtes Westermersch.

4.

Rettertingsdom, afsagt af Kong Hans (1483) mellem Hans von Alesfeldt og Raadet i Ribe om Byens fri Strømme. (1483.)

Wij Hanss met gudz Nade Danmarks, Norges Wendes oc Gothes Konning, utuald Konning¹⁾, Hertugh i Sleswigh, Holsten, Stormarn oc Ditmarsken, Hertugh, Grefue i Oldenborg oc Delmenhorst Göre alle widerlight, ath Aar effther gudz byrd medlxxxtertio feria sexta proxima ante diem sti Urbani pape for oss paa wort Retherthingh i Graabrödre Closterstowe i Köpenhaffn nerwerendes oss elskelige oc werdugste oc werduge fædre erchebiscop Jens Brostrop i Lund, biscop Oloff Mortensen i Roskylle, Biscop Karell i Othens, Biscop Niels Glud i Wiborgh, biscop Eyler i Arus, Doctor Cristoffer prouest i Roskylle, Hr. Prior Jep Mortensen i Antworskow, Hr. Abbed Oloff i Soore, Hr. Erich ottesen, Hr. Claus rönnow Hr. Niels Eriksen, Hr. Strange Nielsen, Hr. Johan Oxe, Hr. Knud Tygedsen²⁾ Hr. Lodvig Nielsen, Hr. Werner Barsberg, Hr. Eggert Krummedige, Hr. David Hack, Hr. Niels Thomsen, Hr. eskil göye Hr. Anders Jacobsen Riddere, Henrich Mogenstrup Landsdommer i Sieland, Bent Bille³⁾ Claus Bryske, Pether Nielzen Landzdommer i Skaue, Oluff Mörtenzen wor Landzdommer i Nörre Jutland, Laxman oc mange flere gode men ther tha nerwerendes wore, wore skickede Siword rettlöff pa Hans von Anefeldts

1) „til Sverrick“ er glemt af Copisten.

2) Dette Navn er vist ikke ganske rigtigt. I Afskriften i Detlef Hansens Samling hedder han Wundsen.

3) Afskriften har Berent.

wegen pa then ene side oc Jver Nielsen¹⁾ oc Las Pethersen Borgemestere i ripe pa then annen side om trette oc Dele the sammen haffde, Tha lod for^{ne} Siword lese een schriff^t ath for^{ne} Hans von Anefeldh kerde, at Burgerne i ripe woldelige toge hansz skiib oc korn fra hannem i hans Laan i hertugdömmet oc ther til stockede oc blockede hans tienere imod logh oc reth Meth flere article oc Kæremall, som thenne schriff^t innholder. Ther til suarede for^{ne} Burgemestere, ath the behindrede thette skiib pa Riber frii ströme, som war en wxiöes²⁾ innen for Liist oc ey i hans von Anefeldz laan oc i rethe lagde the gode Privilegier wed tu hundrede Aar gamble, som Konninger, Herrer oc förste haffue vnth oc giffuet Ribere Indbyggere meth theires frii Ströme³⁾ oc forstrand, som er Liist, Mannö oc alth thet imellom for^{ne} Liist er oc indtil Riberby met theres Haffue oc Dyb Huilke Previliegier wor kære Hr. fater Konningh Christiern hues siell gud nade, haffuer stadfest oc fuldburd met sit obene breff⁴⁾ oc ther till lode the lese worth breff som wii oc Danmarks raadh them haffue tillscreffuet oc forbudt noget Korn wd at föres oc budet at hindre thennem, som gjorde imod worth forbudh Item ydermere haffue the oc godh Bewiisningh ath the behindrede for^{ne} skiib mere end een wxiöes

1) Ventelig den samme, som under Navnet Store Jiver er den förste i Rækken af Borgemestere hos Terpager, som dog först lader ham optræde. 1588. I en Rettertingsdom af 1587 navnes han ogsaa.

2) Uxiöes — Ug siöes. I Afskriften „en UgeSöes.“ Skal det betyde en Uges Sejlads, saalangt man almindelig sejler en Uge, saa faar man kun maadeligt Begreb om den Fart, de da skjar.

3) De fire sidste Ord ere ulæselige i Originalen og supplerede af Afskriften.

4) Her er atter et Hul i Orig., som er suppleret efter Afskriften.

innermere¹⁾ end theris frihed wdrecker Tha gaffue the them i rette for oss pa bode sidher, Tha sagde wii swo for rette effter theris gode Previlegiens oc obne breffs Liudelse som the i rette lagde for oss som wore i alle made vforderffuede, tha bör for^{ne} Riber Indvaanere alle the haffne oc forstrandh qwitte oc frij at nyde oc beholde, som ere mellom liiste oc riberby oc ydermere ath enghen maa skiibe eller wdföre noget godz ther emelom wden met Borgemestere oc raadhs willge oc tilstædelse, Thii forbiwde wii alle chuo the helst ere heremodh at göre i nogen made. Derffues oc noger ther emodh at göre tha maa the thet forfølge met theres stadz reeth, Oc ydermere ath hues the haffue giorth paa for^{ne} Skiib oc korn oc then man som grepen wor, thet haffue the giorth met rette oc döme wii them alle som met wore, bode i raadh oc gierninger qwitte oc fri oc angerlöse i then sagh. Datum anno die et loco supradicto. In cujus rei testimonium sigillum regni nostri Dacie ad causas presentibus est appensum. Teste Efferardo grubbe de tryggewelde Justitiario nostro dilecto. In testimonium omnium premissorum.

5.

Kong Hans konfirmerer Ribes ældre Privilegier 1483.

Wii Hauss met Gudz nade Danmarckes Norges Vendes oc Godes Konning Vduald Konning til Swerriges Rige Hertug vdi sleswig oc hertug vdi Holsten stormarn oc Ditmarsken, greffue vdi Oldenborg oc Delmen-

1) Afskriften har „ydermere“. Meningen er, at de anholdt det omtalte Skib en „Uge Söes“ inden for Grændsen af deres privilegerede Farvand.

horst Göre alle witttherligt at wii aff wor synderlig gunst
 oc nade swo oc fore wore kære Vndersatters Borgeres
 oc menighedz vdi wor oc kronens Kōbsted Ribe boendes
 beste oc bestand skyld haffuer taghet, annammet oc vnt-
 fanghet oc met thette wort obne breff thage, annamme oc vnt
 fange oss elskelige Borgemestere Radmen oc mene Al-
 myge vdi Ribe vdi wor Konniglige hegn, worn fredh oc
 beskerming besynderlige at forsvare oc fordeytinge¹⁾ till
 Retthe oc paa thet at for^{ne} wor oc kronens Kōbstedh
 maa this ydhermere bygges oc forbethres oc for^{ne} wo-
 re kære vndersatte mwe this bæther wedkomme at vd-
 giffue oss oc wore effterkommere Koninge vdi Danmarck
 theris aarlige Byskath oc thieniste haffue wii vnt stad-
 festh oc fuldburdhet oc met thette wort obne breff vn-
 ne stadfeste oc fuldburdhe for^{ne} Borgemestere Radmen
 oc menighet vdi Ribe alle theres priuilegier nadher oc
 friihedher, som wor kære her father Konng Christian
 hwes siel gud nade oc andre wore forfæthre fremfarne
 Konninger i Danmarck oc Hertuger i synderjutland then-
 nem nadelige vnt stadfesthet oc fuldburdhet haffue.
 Swo at the thennem nyde beholde oc bruge mwe oc
 skulle vdi alle made oc alle article effterthii som for^{ne}
 wor kære Hr. fathers oc andre wore forfæthres frem-
 farne Konningers i Danmarck oc Hertugers i synderjut-
 land obne breff for^{ne} wore kære vndersatte vdi Ribe
 ther vppa giffue ydhermere inncholde oc vtwise oc be-
 holde wii hoss oss then Mact for^{ne} theres priuilegia at
 forwandle effther thii som oss tyckes nytteligt wære oc
 behoff göres effter wort elskl. Danmarcks Righes Radz
 Radh. Thii forbywde wii alle ehwo the helst ære eller
 wære kwnne oc serdeles wore oc kronens fogethe oc

1) vertheidigen; Ordet i Texten ved jeg ikke oftere at yære stödt paa.

embetzmene oc alle andre forne wore vndersatte Borge-
mestere, Radmen, Borgere oc mene almwe wdi forne
Ribe emod thenne wor besynderlig gunst nade oc be-
skermelse pa persone eller godtz vdi nogher made at
hindre eller hindre lade mödhe platze dele vmage, eller
vdi nogher made at vforrette Vnder wor kongelige hef-
fued oc wrede. Datum in castro nostro Hafniensi feria
sexta quatuor¹⁾ proxima post festum pentecostes
anno Dni millesimo quadingentesimo octuagesimo tertio
nostro regali sub secreto presentibus inferius appenso.

(Efter Originalen paa Pergament).

6.

Forbud mod Kornudførsel paa Ribe Byes Strømme 1491.

Wii Hans met gudz Nade Danmarcks, Norges, Ven-
des oc Godes konning, vduald til suerige, Hertug i Sles-
nig oc Hertug i Holzsten, Stormarn oc Ditmersken Gref-
fue i Oldenborg oc Delmenhorst göre alle vidherligt at
wor borgemesthere oc Rad i Ripe haffue beræth fore
oss at ther föres möget korn vd af theres ströme ther
fore Byen emod swodant forbud som wij oc wor kære
Brödre vdj wore Land oc Righe giord haffue Thii haf-
fue wii Befalet oc fuldmacht giffuct forne Borgemester
oc Rad i Ribe at hindre oc töffue alt thet korn oc an-
net godz som pa theres strömme kommer met thet
skæl²⁾ at thet skal vdföres imod forböt. Datum in ca-
stro nostro Kolinge Die commemorationis animarum an-
no dni Mcd nonagesimo primo nostro sub Signeto.

(Efter Originalen paa Papir).

1) Her er et utydeligt abbrevieret Ord, der liguer lidt tempus.

2) o; den Hensigt.

7.

Befaling til Jndbyggerne i Hvidding, Frös, Kalslund og Gram Herreder at söge Torv og Marked i Ribe (1491).

Wii Hanss met gudz nade &c. helse ether alle wore kære vndersatte, i luem i helst tilhöre eller thiene som bygge oc boo i hvidding herret frötz herret kalslunds herret oc Gramherret kerlige met Gud oc wor nade Vither at Borgemester oc Rad i Ribe haffue bereth her fore oss Atj ey nw wele söghe market ther till byen i pleye at göre, bede wij ether oc biwde alle ati hereffter söge till forme by till thorff oc till market som i haffue giord aff Arild tiid oc gammel sedwane oc lader thet Ingenlunde vnder wor hyllest oc nade. Datum in hadersleue feria quinta proxima post omnium sanctorum anno Domini Mcdxcj^{mo} nostro sub signeto.

Paa Foden er paategnet: lest paa frösz herrids ting for Dom og Ret Thorsdagen d, 30. Decbr. 1675. — Kgl. May Ridefoget welagt. Lauridz Petersen begjerede en Copia herefter — og paa den anden Side: lest paa Kalszlund herredsting for Retten Fredagen d, 31. Xbris 1675.

8.

Tilladelse for Ribe Köbmænd at köbe og sælge over alt i Köbstederne i Jylland 1492¹).

Wii Hansz met gudz nade etc. göre alle vitherligt at wore vndersatte Borgemestere radmen oc Köbstederne her i Jutland wore nw her i Randers fore oss oc wort elskelige Rigens Rad her nw tilstede wore om tweidraect them emellom wor om köbmandszskab etc. Tha

1) Dette Dokument er, ligesom flere af de andre her aftrykte, nævnet i Pontoppidans Atlas Tom. 5 Pag. 609, hvor det siges tillige at indeholde Tilladelse till at udtappe Vin i Kandetal, men hvor om Intet findes i Dokumentet.

effther wort elskelige Rigens Radz Rad vnne wii oc tillade, at hwar wore köbstedemen i Ribe kommer i wore Köbsteder her i Landet mwe the köbe oc handtere theres Köbmandskab met borgere gjæster oc bönder hwer hoess annen effter som thennom behoff göres oc hwess the swo köbe mwe the vhindred före i Landet hwort the vele. Datum in opido nostro Randrusiensi octavo Epiphanie domini anno ejusdem mcdxc secundo nostro sub signeto.

Originalen paa Pergament, Sigillet mangler.

9.

Tilladelse for Middelfart Borgere at före Korn til Ribe. 1510.

Wii Hanss met gudz nade Danmarcks, Sueriges Norges Vendes oc Gothes Koning, Hertug i slesuig, Holsteen, Stormarn oc Ditmersken. Greffue i Oldenborg och Delmenhorst giöre alle vitherlicht at oss er till vidende wordet at nogre wore kiære vndersatte vdi vor kiöbstedt medelfar haffue korn oc andre ware som thee vele före till wor Stadt Riibe oc at thennom göres ther paa hinder, swo at the swodanne ware diit ey före mwge, Tha efftherdii at swodanne handling ær paa begge sider imellom wore vndersatte i wort rige Danmarck oc ær thet forbudt som wii oc wort elskelige raad giort hafuer ther met vforkrenket, haffue wii vndt oc tilladt oc met thette wort obne breff vnde oc tillade at for^{ne} wore kiære Vndersatte vdj medelfar mwe före till Riibe hwes korn oc andre ware thee haffue oc selge vele forbiwdendes alle ehwo thee helst ere eller were kwnne oc serdeles wore Borgemestere oc raadmen vdi for^{ne} vor kiöbstedt medelfar thennom her emod at hindre, hindre lade

eller i nogen made forfang at giöre vnder wor hyllest och nade. Giffuen paa wort slot Synderborg Georgij martyris Dag Aar etc. mdx vnder wort Signet.

(Efter Papirs-Originalen i Raadstu-Arkivet.)

10.

Ribe fritages for Told af Rokkel, Skuller og anden grov Fisk, som falder under Vesterherred. 1527.

Wii Frederich met gudz nade Danmarcks Vendes oc Gothes Konning, vdwaldt Konning till Norge, Hertug i Sleswich holsten Stormarn och Ditmerschen Greffue y Oldenborrig och Delmenhorst Giöre alle witterligt at wore kære vndersaatthe Borgere vdy Ribe hassue beclageth fore oss ath the nu Beswares met vloglige toln aff Roker, skulur och andhen groff fysk som tagis vndher westher herrits siidhe ydermere en gammel sedvane Thii hassue wii aff wor sunderlig gunst oc nade vnth oc tillath oc nu mett thette wort obne breff vndhe oc tilladhe at forne wore Vndersaatthe mue oc skulle være altin-gest¹⁾ frii fore slyg ny tolnn oc icke beswares ther met ythermere end som sedwane war vdy hogborne förste Kong Hanzzes wor kære broders tiidh, dog saa ther icke skulle fiske flere end som ther pleyer at fyske aff gammel tiidh. Thii forbiwde wii alle ehwo thee helst ere eller være kunde serdeles wore fogether Embedszmen oc alle andre forne wore Vndersaatthe y Ribe her emodt hinther eller forfang at giöre vnder wort hyllest

1) Aldeles, ganske. Man kan slutte af denne Forordning, at det paaankede Paalæg er sket i Christian d. 2dens Tid.

oe nade. Giffuet y wor Stadt Ottensjö ottensdag nest
effther wor frue dag assumptionis Aar etc. Mdxvii.

Tygge Krabbe marsk.

(Efter Papis Originalen.)

II.

Tilladelse til at hære Töndepenge af fremmede Skibe.
1545.

Wii Christian mett gudts naade Danmarcks, Norges, Wendis och Gottis konningh, herthugh i Slesuigh Holsteen Stormaren och Dyttmerschen Greffue vdj Oldenborgh och Delmenhorsth Giör alle witterligt att effter thii wore vndersotte Borgemestere Raadtment och menige borgere heer vdj wor kiöbstedt Riibe haffue nu berett for oss huorledes att the finde thennom storligen besueret mett the tuende siöetönder som the for thendt menige siöfarendis mandt schulle holle alle tiidt ferdige paa Riiberströme. Tha haffue wii nu aff wor synderligh gunsth och naade vndt och tilladett och mett thette wortt obne Breff vnde och tillade att for^{ne} wore vndersotte heer vdi Riibe nue vppebere och till thennom annamme tuo skellingh danske till toldt aff huer vdtlendiske mandt for huer lesth godtzs som the heer indt for Byenn eller vdt igenn förendis worder till saa lenge wii anderledis thier om tillsiigendes worder, Thii bede wii och strengeligen hyude alle fremmede vdtlendiske kiöbmendt som heer for byenn eller igenn theris godtzs heer vdtförendis worder, atti till gode rede vdtgiffue for^{ne} wore vndersotte heer vdi Riibe tuo danske skellingh aff huer lesth godtzs som i hger vdt och indt förendis worder effther som forskreffuit staer, Saa frampt

att ther fore nogenn fordrister sigh till att forlöbe samme toldt och icke then reddelige vdtgiffuendis worder Tha schall handt ther for straffis som wedt bör. Thii lader thet ingenlunde. Giffuet vdi wor kiöbsted Riibe Sancti Hans DagH midtsommer Anno etc. mdxlv vnder wort Signett.

Johan friiss Canzeler.

(Originalen er paa Pergament med vedhængende, særdeles vel konserveret Sigil.)

12.

Forbud for Fiskere paa Vestkysten at sælge deres Fiske til Udlændere (1548.)

Wii Christian mett gudz naade Danmarckes Norges Wendes och Gottis Konning, Hertugh vdi Slesuigh Holsten, Stormarn oc Ditmerschen, Greffue vdi Oldenborg oc Delmenhorst helse ether wore och Kronens Vnder-sotte som bygge oc boo offuer aldt Mandöo faaüö Sönderhoffuit, Langelegh Westersiide Nyeminde oc paa alle andre slige Fiskerleyer vnder westerlandsiide vdi Riber stigt liggendis euindeligh mett gud oc wor naade, wiider att oss er tilliudendis worden, hvorledes atj bortselge till vdtlendiske Kiöbmendt meste partten ethers Fisk bode skallerne oc andere fisk som ther fanges huos ether paa fiskerleyerne och mange aff ether forleggis¹⁾ oc fange meste partten ethers fiskeredtskaff aff wore vndersotte bode vdi Riibe Warde och andre wore Kiöbsteder heer vti wortt Lanndt Nörre-Jutlanndt och bliffuer heraff stoer dyer tiidt her vdi Riiget ydermere

1) Forstrækkes, faar forud.

eudt som tilforne werett haffuer att samme fisk saaledes bortt selges till vdtlendiske Kiöbmendt Thii bede wii ether alle och huer serdelis strengeligen byude att heer effter aldeles inngen fisk borttselge till nogenn vdtlendiske Kiöbmendt, medenn alene till wore egne vnder-sotte Riigens Indbyggere oc till¹⁾ paa nogen maade fordrister sig nogenn heremodt at giöre, tha skall han thermet haffue forbrött allt hans Fiske retskaff till hwilcke som therpaa kerer och ther till mett böde xl marck till sit Herrskaff. Thi lader thet ingenlunde giffuet paa wort Slot Collinghusz Löffuerdagen nest effter wor herres Himmelfarsdagh Aar Tussinde fem²⁾ hundrede fyrgetyffue paa det ottende.

Vnder vort Signet.

(Pergaments-Originalen er meget beskadiget og paa nogle Steder ganske utydelig.)

13.

A.

Forbud mod Udførsel af Födeuare 1541.

Wii Christiann medt Gudz Nade etc. göre alle witterligt att effter thii wii haffue forfaret aff the mangfoldig klagemaal, som for osz er komen then store och vanskelige Dyre-tiid som sig begiffuer herudj Riget, saa ath korn och andhen fetalie haffuer her til weret soldt och köfft mangesteder her i riget, meget dyrer end thet nogenstedtz vdj tydsland gieldet haffuer. Tha haffuer wij aff mange wore vndersatters begeringe meth

1) Her er Bræk og Huller i Originalen, som gjöre den ulæselig.

2) „fem“ er næsten ulæseligt men bag paa Dokumentet staar to Steder Aarstallet 1548.

wort elskl. Danmarcks riges raad som her nw forsamb-
 let er thet nw saa beuilligt och samtyckt ath aldeles
 intthet korn fetallie oc edende ware skall skibes eller vdfö-
 röses her aff riget, förend wii lade wore breffue ander-
 ledes therom vtgaa. fordrister sig nogen geistlige eller
 wertslige, indlendske eller vdtlendske her emod vdt at
 skibe eller vdföre korn fetalie eller nogen edende wa-
 re aff riget eller bliffuer befundhen ther met, Tha sku-
 le the ther met haffue forbröt huisz the haffue met ath
 fare och haldelen theres boeszlod och andhen haldelen
 them som the handeler met, bedendes och biudendes alle
 wore fogdher embetzmend borgemesther raadmend by-
 fogeder tollere och alle andre attj haffue flitige tilseen
 at thet saa fast oc wbrödeligen aff alle och huer ser-
 deles geistlige oc werdtzlige indlendske och vdtlendske
 wed mact holde saa frampt som huer effter syn person
 wil icke lide straff ther fore effter wor ordinantzess liu-
 delse Thi lader thet ingenlunde. Giffuen paa wort slot
 köpinghaffu tiisdagen nest effter palme syndag anno
 mdxli vnder wort signet.

Thette for^{ne} breff finge wii icke til ribe förend then
 mandag nest effter syndagen cantate ther klocken wor
 mellem tre och firre afften.

B.

Wii Christian met gudtz nade etc. Göre alle wite-
 terligt ath wii nw haffue forfaret oss elskl brede Rant-
 zow wor mand, raad och embetzmannd paa wort slot ha-
 derstlöff ath skulle indskicke sit wisse bud ind wdj nör

Jutland och ther lade köbe saa mange gressÖxen och fisk, som han behoff haffuer ath bespise och försörge forne wort slot met Thi bethe wij och bywde alle wore foghter embedtzmend och alle andre athi ere forne brede rantzow eller hauss fuldmectige behjelpelige ath become same öxen och fisk for wore penge forbiudendes ther for alle huo the helst ere eller were kunde forne brede rantzow eller hansz fuldmectige her imod paa samme gresz Öxen och fisk som han vdi saa maa-de paa wor wegen köpende wdriffuende och wdförende wordher ath hindre eller nogen made forfang ath göre wudher wor hyldest och nadhe, Giffuen wdi wor stad **Malmöe sancti Jacobi apostl dag anno wnder wort signet mdxlj.**

Och same breff kom icke hier til ribe förend i dag helle korsztag exaltationis Mdxli.

(Aftrykt efter Raadstuprokol.)

14.

Wdi anno 1596 och Anno 1597 haffuer Kong M. Konning Christian vduaald Konning ladet sin Naadis almindelige Forbud vdgaa om Rug at vdföre aff Riget, oc vdi Anno 1598 ladet forbyde adt intet Byg eller Malt skulde vdföris aff Riget, Da effterdi Riber Borgere oc Indbyggere ere aff fremfarne Herrer oc Koninger I Danmarck Saa oc förster vdi förstendommen Slesuiig oc Holsten (som da ogsaa haffuer haffd Regimentet i Riget) priuilegiret at maa imod Forbud vdföre aff Riget icke

alleneste Korn men ocsaa Smör, Flesk oc all Anden
 Waare, wanseet nogen Forbud, haffuer Borgemester oc
 Raad hervdi Ribe wed Waldemar Parszberg, da Lensz-
 mand her paa Riberhusz, ladet hosz hans Naade oc hansz
 Naades Regerings Raad, vdi hans Naadis wmyndige Aar
 om slig deris Priuilegier oc Friheder ladet titkendegiffues,
 at dennem icke skulde imod samme deris Priuilegier
 paa Vdförszel giöres Nogen Forhindring. Oc haffuer de
 bekommet denne effterscreffne Forbeskeed tilbage vdigen,
 som effterfølger. Först welbemelte Waldemar Parszbergs
 hans Missine oc Sendebreff, at hand hosz Kongelig Re-
 gerings Raad derom haffuer ladet anholde oc derom be-
 kommit de fire Regerings Herrer deris scriffblig Ansuar,
 Lydendis effter Indgangen, Helsen oc Taksigelse in Ori-
 ginali Ord fra Ord, som effterfølger. Kiere Waldemar,
 Som Eder er witterligt, at woris Naadigste Herre Printz
 oc vdualde Konnings obne breffue ere vdgangne om For-
 bud, at ingen Rug skal vdföres aff Riget, saa haffue
 wii forfarit, at Riber Byes Indbyggere haffue Priuilegi-
 er, at de muc vdföre Korn enddog Forbud er skeet
 derom her vdi Riget, och samme deris Priuilegier aff
 fremfarne Konger at være stadfest, saa giffue wi eder
 derfor paa voris naadigste Herris Vegne, venligen tilken-
 de, at dennem effter slig Leilighed, maa være frit for
 deris Korn at vdföre oc deris Næring der met at söge,
 som de hertil giort haffue, Indtil saa lenge I fanger
 Anden Beskeed derom, Dog skulle de icke muc inddrage
 her vdi Iutland oc til Forprang Rigens Indbyggere til
 skade kiöbe Rug ellsr Haffre, oc den vdsckicke imod de
 Forbudsbreffue, som om Rug at vdföre vdgangen ere.

Thette vi Eder venligen icke ville for holde. Datum
Hyllested, den 15 Dag Martii Aar 1596.

Peder Munck, Manderup Parszberg,
Jacob Seefeld, Albret Friisz.

(Efter en Kopibog i Akivet, skrevet 1601)

15.

*Forbud mod at sælge Skibe til Udlændinge, førend
de ere 10 Aar gamle (1554).*

Wii Christiau met Gudz Nade etc. giöre alle witerligt at ephter thij wij ere komne vdj forfaring, at ther bigges mange skybbe vdj wort riget Dannemarck oc Norge oc skouffene ther vdi Riget ther met storligen ödelegges, oc nar the ere bygde oc kunne bruges vdj Söen, Sellges the strax störste parthen vden rigerne, Saa at wore Vndhersatte ringe ther aff forbederis, Tha paa thet at slige Skybbe Som vdi rigerne vpsettis oc byggis kunde komme rigernis Indbyggere til beste, hafue wi met wort elskl. menige Dannemarkis rigens raadts beuilliget oc samtöckit at alle the skybbe Som er bigde eller herepther bigges vdj forne wor riget Danmarck oc Norge skulde bliffue hoes wor vndersatthe rigens Indbyggere oc icke Sellges eller afhendes nest ephter the bigde ere vdj X Samfelde aar, oc ther Som noghen trengher till at afhende Same skybb, Tha skulle the Selge thennem till rigens Indbyggere oc till Ingen Auden, fordrister sig nogen till herimod at giöre ephter Som forent staar Tha skall then hafue forbröt thet skybs werd, Som hand thet afhendet fore, till osz oc kronen eller till sit Herskape, om thet icke er af wore borrhigere eller aff wor oc krones tiener oc ther till

mett straffes Som then wore breffue oc bud icke agttlle wille, giffnet paa wort gaard vdi Otthense S. Michels Dag Anno etc. mdliliii wnder wort Singnett.

(Efter en Kopi, indført i den ældste RaadstuProtokol. Paa det første Blad af denne er skrevet: Vti thend Bogh skal schriffnes hnat dom och reth som aff séges paa raadhusss. Anno dm. md. (1500) den første Sog er dog först fra 1531 og Protokollen naar til 1571).

16.

Vidne angaaende en Vinhandel i Middelburg. (1559)

Wy epterskreffne Borgemester oc Raad vti Ribe giöre witterligt for alle met thette wort opne breff, at for osz vti dag paa wort Raadhusz for en besidende Raad oc ret, tha wor Frans Olufsen woris medborger hans hustru gunder Franses, oc vtj hans frawerelse tha lagde hun ladet y rethe for osz erlige oc traafaste mend Jens Klyne¹⁾ oc Seueren Swensen woris medboriger och begierde at the wilde sige theris sandhed, hwes vittherligt ere, om then fransze win, som wor Inne paa Hanns Tygessen og frans Olufsens Skyb, Som laa for Medelborre vti Seeland, oc tha framginge the wedt theris hel lens eedt oc medt opregtho fingere for os, och berette Jens Klyne, hworledis at Frans Olufsen kam först tyl hannem oc at spurde, om hand wilde kiöbe nogen franske Wiin aff thend Franzose vid naffn Christopher Inspegt²⁾, tha sagde hand ney, och nogen tyd ther eptther, tha kom for^{ne} Christopher Inspegt selff tyll hannem vtj hansz husz och lagde Frans Oluffsen met sig oc baad hannem thet Frandze wien fall, och tha swarde Jens

1) Klyne er en oftere forekommende Familie. Uden for Byens Nörreport er Frans Klynens Toft; Klynborg hed fordum det nuværende Raadhus.

2) Det er ikke let at slutte sig til, hvad Franskmanden virkelig hed.

Klyne hannom, at thet wor icke hans gandinge¹⁾, doch kiöfft Jens Klyne Christopher same tydt en fad aff thet fransze wien paa hugborne Förste oc Herris kon. Matz aff Franckrigs Död²⁾, Item wond Söneren Swensen for osz at hannom fuld witherligt er, at for^{ne} Christopher hand baad thet Frandze wien fal her y byen oc sagde for hannom at hand stoed vtí kiöp met Jens Klyne ther om, vtj lige made bestod Hanns Tygessen Radmand att hand haffde kiöfft Christopher Inspegt hans win aff, om then hannom behagde, och ther hand thend finge próffnet tha befald thenn hannom icke, och tha antwurdet hanns Tygessen Christopher syn breff vtjgen. At tisse for^{ne} III Mend haffuer saa bestanden for osz ligeruisze Som forskreffuet staar oc till vthermere uindeszboörd, tha lader wy henge woris Stadz Secrete neden for thette wort obne breff, dat Ripis thend XI Dag octobris anno dni mdlx.

(Af Raadstudomprotokollen).

1) Et endnu her i Byen og Egnen brugeligt Udtryk.

2) Henrik den 2., som 1559 døde af et Saar, han havde faaet i en Tournering.

Skoolestyrerretninger.

Af Discipeltallet, som ved forrige Skoleaars Slutning var 36, afgik 4 til Universitetet, nemlig Knud Peter Callsen, Henrik Georg Marius Hansen, Harald Ussing og Michael Bendix Golst Koch. Ved Examen artium erholdt de tre førstnævnte Hovedcharacteren Laudabilis, den sidstnævnte Haad illaudabilis.

Umiddelbart efter den afholdte Skoleexamen ombyttede C. K. Hansen, af 2den Classe, Ribe Skole med den ved hans Fædrehjem, Lundum Præstegaard, nærliggende Horsens Skole. J. P. Biskou, af samme Classe, blev anmeldt den 5te Marts d. A. for at tage privat Underviisning, hvorved han haabede snarere at kunne opnaae det academiske Borgerskab. Denne Afgang er i Skoleaarets Lob erstattet ved følgende Tilvært: 1, Christian Julius Galsdan Berg Juel, en Søn af Bysskriver og Raadmand, Krigsraad Juel i Ribe, 2, Rudolph Vilhelm Valdemar Bertelsen og 3, Edvard Thomas Gottlob Bertelsen, Sønner af Amtsforvalter Bertelsen sammesteds, 4, Lessor Kleisdorff, Søn af Kjøbmand Kleisdorff her i Byen, 5, Thomas Martinus Golst, en Søn af den afdøde Sognepræst for Nerbek, Sønderbek og Læsten Menigheder i Vib. St. og, 6, Johannes Vorhsenius, en Søn af den

ligeledes afdøde Sognepræst i Henne. Peter Adolph Bernhard Suhr, en Pleiesøn af Adjunct Dr. Suhr, blev ogsaa i Begyndelsen af Skoleaaret optagen, men igjen udmeldt, da Adjunct Suhr blev kaldet herfra til at være ord. Catechet og første Lærer ved Borger-skolen i Holbek. Discipeltallet er saaledes det samme, som ved forrige Skoleaars Udløb, nemlig 36, alle studerende. Under de 4 Classer, hvoraf Skolen bestaaer, anføres de herefter i den Orden, som ved Censuren i Julimaaned blev dem tilkjendt.

IV Klasse.

A. De, som iaar dimitteres til Universitetet i Kjøbenhavn:

- 1, Henrik Adolph Krøyer, en Søn af den afdøde Sognepræst Krøyer i Fohl,
- 2, Laurids Thurah, en Søn af Sognepræsten de Thurah til Cathrinekirke i Ribe,
- 3, Matthias Theodor Magen, en Søn af Provst Magen i Hygom.

B. De øvrige, som blive tilbage i Classen:

- 1, J. S. Solm, 2, S. Lund, 3, E. P. V. Volf,
- 4, Th. W. Flensburg, 5, S. Th. Thorup, 6, S. J. Jørgensen, 7, W. Brasen.

III Klasse.

- 1, N. C. Greibe, 2, C. T. E. Bruun, 3, C. St. Zeiberg, 4, W. L. Dynesen, 5, C. S. Koch, 6, W. Tvede, 7, S. Tvede, 8, J. B. Smith, 9, Th. S. Brasen, 10, Th. E. J. Bøggild, 11, S. D. Krarup.

II Klasse.

- 1, N. C. Riis, 2, S. E. M. Randrup, 3, C. A.

Slensburg, 4, C. S. Thurah, 5, L. O. Kjer, 6, C. J. S. B. Juel, 7, Th. Ussing, 8, J. J. Kjer, 9, S. J. Pontoppidan.

I Klasse.

1, L. Kleisdorff, 2, J. Jørgensen, 3, K. V. V. Bertelsen, 4, J. Borchsenius, 5, Th. M. Solst, 6, E. Th. G. Bertelsen.

Med Lærerpersonalet er den allerede berorte Forandring foregaaet, at Adjunct Dr. Suhr den 30te Jan. 1842 er befordret til geistligt Embede. I hans Sted har den Kongl. Direction for Universitetet og de lærde Skoler under 30te April derefter constitueret Cand. theol. Carl Ludvig Theodor Jacobi.

Lectiunstabellen for det afvigte Skoleaar har undergaaet den Forandring, at Læsetimernes Antal er indskrænket til i det høieste 6 Timer daglig foruden Underviisningen i Gymnastik og Sang.

Her meddeles Lectiunstabellen for det sidste Sommersemester, hvis Afvigelse fra den for Vintersemesteret approberede bestaaer deels i de Forandringer, som en ny Fordeling af Lærefag ved Dr. Suhrs Forflyttelse gjorde nødvendige, deels deri, at Underviisningen i Gymnastik og Sang, som nu er ansat i Timen fra 5—6, blev givet om Vinteren i Formiddagstimen fra 11—12. De enkelte Læreres Andeel i Underviisningen vil sees af selve Læbellen, hvor Rector Thorups Timer ere betegnede med R., Overlærer Hansens med H., Adj. Adlers med A., de constituerede Læreres Cand. Thorups og Cand. Jacobis Timer med T. og J. og Lærelærer Pastor Müllers med M.

	Mandag.	Tirsdag.	Onsdag.
8-9	T Latin . . . 1 A Græsk . . . 2 R Latin . . . 3 H Arithmetik 4	T Latin . . . 1 J Fransk . . . 2 R Latin . . . 3 M Hebraisk . 4	T Latin . . . 1 A Græsk . . . 2 R Latin . . . 3 H Geometrie 4
9-10	A Historie . . 1 T Latin . . . 2 H Geometrie 3 R Latin . . . 4	A Historie . . 1 T Latin . . . 2 H Arithmetik 3 R Latin . . . 4	A Historie . . 1 T Latin . . . 2 H Geometrie 3 R Latin . . . 4
10-11	J Dansk . . . 1 H Lydsk . . . 2 m. n. P. af 3 A Geographie 4 m. o. P. af 3	T Latin . . . 1 A Geographie 2 m. n. P. af 3 H Lydsk . . . 4 m. o. P. af 3	H Arithmetik 1 T Kalligraphie 2 A Græsk . . . 3 R Latin . . . 4
2-3	J Religion . . 1 T Latin . . . 2 H Arithmetik 3 R Latin . . . 4	J Fransk . . . 1 H Arithmetik 2 T Religion . . 3 R Latin . . . 4	J Dansk . . . 1 T Religion . . 2 A Historie . . 3 R Græsk . . . 4
3-4	T Kalligraphie 1 H Naturhistorie 2 R Latin . . . 3 J Dansk . . . 4	T Kalligraphie 1 A Historie . . 2 m. n. P. af 3 J Fransk . . . 4 m. o. P. af 3	A Geographie 1 J Dansk . . . 2 R Latin . . . 3 T Religion . . 4
4-5	J Dansk . . . 2 A Græsk . . . 3 R Græsk . . . 4	A Geographie 1 J Dansk . . . 2 M Hebraisk . 3 T Religion . . 4	T Kalligraphie 1 J Fransk . . . 2 m. n. P. af 3 A Historie . . 4 m. o. P. af 3
5-6	J Gymnastik { 1 } 2	J Gymnastik { 3 } 4	Sang . . . { 1 } 2 } 3

	Torsdag.	Fredag.	Løverdag.
8—9	T Latin . . . 1 A Historie . . . 2 R Latin . . . 3 H Geometrie . . . 4	T Latin . . . 1 A Græsk . . . 2 R Latin . . . 3 J Fransk . . . 4	T Latin . . . 1 A Græsk . . . 2 R Latin . . . 3 J Dansk . . . 4
9—10	H Arithmetik . . . 1 T Latin . . . 2 J Fransk . . . 3 R Latin . . . 4	H Arithmetik . . . 1 T Latin . . . 2 J Dansk . . . 3 R Latin . . . 4	H Arithmetik . . . 1 T Latin . . . 2 M Hebraisk . . . 3 R Latin . . . 4
10—11	T Latin . . . 1 A Geographie . . . 2 m. n. P. af 3 H. Tydsk . . . 4 m. ø. P. af 3	J Dansk . . . 1 H Tydsk . . . 2 m. n. P. af 3 A Geographie . . . 4 m. ø. P. af 3	T Latin . . . 1 A Historie . . . 2 m. n. P. af 3 J Fransk . . . 4 m. ø. P. af 3
2—3	J Dansk . . . 1 H Arithmetik . . . 2 A Græsk . . . 3 T Religion . . . 4	H Naturhistorie . . . 1 T Latin . . . 2 A Græsk . . . 3 R Latin . . . 4	J Religion . . . 1 H Arithmetik . . . 2 T Kalligraphie . . . 3 M Hebraisk . . . 4
3—4	H Naturhistorie . . . 1 T Kalligraphie . . . 2 J Dansk . . . 3 A Historie . . . 4	J Religion . . . 1 T Kalligraphie . . . 2 R Latin . . . 3 H Arithmetik . . . 4	J Tydsk . . . 1 H Naturhistorie . . . 2 T Religion . . . 3 R Græsk . . . 4
4—5	J Tydsk . . . 1 T Kalligraphie . . . 3 R Græsk . . . 4	T Kalligraphie . . . 1 J Fransk . . . 2 m. n. P. af 3 A Historie . . . 4 m. ø. P. af 3	T Religion . . . 2 H Naturhist . . . { 3 4
5—6	Sang { 1 2 3 4	J Gymnastik { 3 4	J Gymnastik { 1 2

Med Hensyn til Læres og Læsebøger er ikke stæet nogen, af den Kongelige Direction approberet, Forandring.

Angaaende Underviisningen i ethvert Lærefag meddeles herved en kort Oversigt af det Behandlede, i hvilken indeholdes saavel mit eget, som mine Medlæreres Regnskab, det sidste i Overensstemmelse med de fra dem selv modtagne Indberetninger.

D a n s k.

IV Klasse. Litteraturhistorie efter Thortsen indtil Christian den 7des Thronbestigelse. Begyndt paa en Theorie om Stilen efter Rahbek. Jevnlige Stiiløvelser, deels Oversættelser fra Tydsk og Fransk, deels Religions-, historiske og philosophiske Opgaver. Disciplene ere desuden blevne gjorte bekendte med de nyeste danske Forfattere og øvede i Recitation.

III Klasse. Med Undtagelse af Theorien om den danske Stiil forresten ligesom i 4de Klasse, kun have Opgaverne til skriftlige Arbejder været af noget lettere Natur.

II Klasse. Nissens større danske Grammatik gennemlæst; ligeledes Mallings „Store og gode Handlinger“, S. 62—119, med Analyse. Vers lærte udenad, som Disciplene bleve øvede i at gjentage med deres egne Ord. Lette Opgaver til Stiiløvelser efter foregaaende Udvikling eller i det mindste Anviisning.

I Klasse. Molbechs danske Læsebog til S. 120 med Analyse. Nissens mindre Epreglære. 2de Timer om Ugen anvendte til orthographiske Øvelser efter Dictat, eller skriftlig Gjentagelse af mundtlig fortalte Smaahistorier. Ogsaa ere Vers memorerede og behandlede ligesom i 2den Klasse.

Latin.

IV Klasse. Cicero de finibus honorum et malorum, 1 Bog, den 3die og 4de Tale mod Catilina, Cæsars Bellum Gall., 4de Bog, Horatius Oder, 4de Bog, 1ste Bog af Epistlerne og ars poetica.

I Madvigs latinse Grammatik, som Disciplene frivilligen have anskaffet sig og som vil blive foreslaaet til Indførelse med den Kongelige Directions Approbation i det næste Skoleaar, have de gennemlæst af den syntactiske Deel det 2det Afsnit fra S. 307 til 411. Efter Schaafs Haandbog bleve de græske Antiquiteter gennemgaaede.

Mundtlig og skriftlig (ogsaa extemporal) Øvelse i at oversætte fra Dansk paa Latin er foretagen paa samme Maade som forhen; ligeledes udarbejdedes et Par Gange om Maanedens skriftlige Oversættelser fra Latin paa Dansk af Stykker, som Disciplene ikke forhen havde gennemgaaet; ogsaa bleve flige Pensa undertiden mundtlig fortolkede af dem paa egen Haand.

III Klasse. Cæsars Gallerkrig 1, 2 og 3 Bog (den 2den ikke repeteret), Ciceros Tale pro Milone, den 1ste mod Catilina, Virgils Æneide, 1 Bog. Ettil 2 Gange om Ugen, af hvilke den ene blev strax nedskreven under mundtlig Hjælp og Veiledning. 1 Time om Ugen anvendtes til Grammatikens fortsatte og gjentagne Læring.

II Klasse. Øverste Parti alene: 1 og 2 Bog af Cæsars Gallerkrig; i Cornelius Nepos Datames, Phocion, Timolcon og de regibus.

Nederste Parti alene: af Cornelius Nepos Themistocles, Aristides, Pausanias, Alcibiades, Thrasymbulus, Conon og Dion.

Begge Partier i Forbindelse: Brøders Lektionen lat.

pag. 47—108, samt af Cornelius Nepos Epaminondas, Agesilaus, Miltiades, Simon og Lysander.

Til Vejledning i den latinske Stil har hele Classen benyttet Jørgerslevs, Borgens og Weinschencks Stilsøvelser. Læsningen af Badens Grammatik er fortsat.

I Classe. Øverste Part: Blochs Elementarbog fra *Fabulæ poeticæ* indtil *Historia Romana*, lib. VII; Cornelius Nepos: Miltiades, Themistocles, Aristides, Pausanias og Simon. Begyndelse er skeet til Øvelse i latinsk Stil.

Nederste Part: Blochs Elementarbogs hele 1ste *Curfus* samt af 2det *Curfus* indtil „*Variæ narrationes.*“ Badens Grammatik, hele den etymologiske Deel og et Udvalg af syntactiske Regler.

G r æ f k.

IV Classe. Herodots 3 Bog, Cap. 60—130; 9de Bog, Cap. 32—90. Homers *Iliade* 6te og 7de Bog. Platos *Krito*. Af Langes Grammatik er S. 34—42 repeteret.

III Classe. Herodots 5te Bog fra Cap. 62 til Enden, samt 1ste Sang af Homers *Iliade*.

Af Langes Grammatik er læst og repeteret Læren om Accenterne, og Belklangereglerne; desuden er den etymologiske Deel gjentagen saaledes, at Bemærkningerne om den episke Dialect og de Anmærkninger, som bleve oversprungne i 2den Classe, her alle ere medtagne.

II Classe. Øverste Parti: Herodots 1ste Bog fra Cap. 35 til 62 og Herodots 1 B., Cap. 108—119. Tillige gennemgaaet Grammatikens etymologiske Deel fra *verba pura* til Enden og repeteret det foregaaende Pensum, hvoraf Udskilligt, der før var forbigaaet, nu blev medtaget.

Nederste Parti: Arneseus Lærebog S. 1—15; den etymologiske Deel af Grammatiken.

Hebraisk.

IV Classe. Øverste Parti: Josva Bog's første 10 Capitler, Dommernes Bog, paa de tre sidste Capitler nær, Ruths Bog, Esthers Bog, Esras Bog, Jeremias Prophetie, 26, 27, 28, 35—44 og 52 Cap. Endvidere er gennemgaaet og een Gang gennemlæst de første 6 Cap. af Daniel, samt i Forbindelse hermed og med de chaldæiske Uffnit af Esra gennemgaaet et Udtog af den chaldæiske Grammatik.

Nederste Parti: hvad der manglede af 1ste Mosebog; tillige har dette Parti cursorisk læst det Samme, som det øverste paa de chaldæiske Uffnit nær.

III Classe. Øverste Parti: det, der manglede af 1ste Mosebog. Dog har 2 af dette Parti kun læst til Cap. 41.

Det nederste Parti: de 4 første Capitler af første Mosebog.

Religion.

IV Classe. Brog Meyers Lærebog fra Aestetiken til Bogens Ende, samt forfra til Pligt læren. En kort Udsigt over Kirkehistorien indtil den franske Revolution; det nye Testaments Bibelhistorie efter Suhrs Lærebog; i det græske Testament de 4 første Cap. af Pauli 1ste Brev til Corinthierne samt Halvparten af Johannes Evangelium.

III Classe. Brog Meyers Lærebog indtil Pligt læren, samt en Deel af Christologien. Suhrs Bibelhistorie: hele Jesu Liv.

II Classe. De 6 første Capitler af Valles Lærebog;

hele det N. Testamentets Historie, samt det G. Testamentets indtil Moses.

I Classe. Øverste Parti: Valles Lærebog 1—3 Cap., Suhrs Bibelhistorie til Josva og Dommerne, samt nogle Psalmer.

Nederste Parti: Valles Lærebog 1ste Cap., af Bibelhistorie og Psalmer det Samme som øverste Parti.

Geographie.

IV Classe og øverste Parti af III. Efter Ingerslevs Lærebog: Italien, Tyrkiet, Grækenland, Asien, Africa, America og Australien.

II Classe og nederste Parti af III. Efter samme Lærebog den almindelige Indledning, den specielle til Europa, Sverrig, Norge, Rusland, Preussen, Tydskland, Østerrig, Danmark med Vilande, Holland, Belgien Portugal, Spanien, Frankrig og Engelland. Maanedlig er et Kort tegnet af Disciplene i disse Classer.

I Classe. Efter Kosods mindre Geographie fra Begyndelsen til Engelland inclusive, fremdeles Nederlandene, Belgien, Østerrig, Frankrig, Spanien, Schweiz, Ungarn, Italien, Tydskland, Tyrkiet og Grækenland. Den physiske Geographie er behandlet med større Udførlighed, end i selve Bogen.

Historie.

IV Classe alene (1 Time egentlig): Sverrigs, Ruslands, Polens, Preussens, Danmarks, Ungarns, Tyrkiets, og Italiens nyere Historie (fra 1517 til vore Dage) efter Kocfoed og Kall.

Med Dimittenderne (1 Time egentlig) repeteret den

gamle og tildeels Middelalderens Historie efter Langbergs Udgave af Kosod.

Samme Klasse i Forbindelse med øverste Part af III (2 Timer ugentl.): Frankrigs, Spaniens Engellands, Tydsklands, Portugals og Nederlandenes nyere Historie efter Kosod og Kall. I det sidste Dvartal ogsaa en Deel af Middelalderens Historie.

III Klasse alene (1 Time ugentl.): Roms Historie indtil det vestlige romerske Riges Undergang (med den dertil hørende gamle Geographic) efter Langbergs Udgave af Kosods Historie.

II Klasse med nederste Parti af III (2 Timer ugentl.): den gamle Historie (med tilhørende Afsnit af den gamle Geographic) efter Langbergs Udgave af Kosods Historie (S. 1—188.)

II Klasse alene: Historiens vigtigste Begivenheder fragmentarisk fremstillede af Kosod, fra Americas Opdagelse indtil vore Dage.

I III og II Klasse have Disciplene maanedlig tegnet et historisk Kort, i III efter eget Valg, i II efter Op-gave.

I Klasse har gennemgaaet Historiens vigtigste Begivenheder forfra til Religionskrigene i Frankrig. Af det øverste Parti er tillige læst fra Reformationen til vore Dage.

Mundtlige Udviklinger og Forklaringer, indrettede efter enhver Classes Tarv, have overalt ledsaget Lærebøgerne; navnlig er den danske Historie, hvor den i de anførte Pensar behandles, udvidet ved mundtlige Tillæg.

Arithmetik.

IV Klasse. Bjørns Lærebog, alle tre Cursus.

III Klasse. De to første Coursus af samme.
II og I Klasse. Dvelse i praktisk Regning.

Geometrie.

IV Klasse. Alle Dele af Bjørns Lærebog gennemgaaede, Plangeometrien to Gange.

III Klasse. Øverste Afdeling læst og repeteret hele Plangeometrien; anden Afdeling gjentagne Gange gennemgaaet § 1—98.

Naturhistorie.

Med IV og III Klasse er gennemgaaet Fiskene og de følgende Classer af Dyreriget, (Drejer S. 172—276). Antallet af de i denne Undervisning deltagende Disciple var 5.

II Klasse har læst Dyreriget og Mineralriget efter Junke.

I Klasse. Dyreriget ligeledes efter Junke.

Endsf.

IV Klasse og øverste Parti af III have læst Behrmanns Haandbog, S. 175—288, og Meyers, S. 431—588.

II Klasse og nederste Parti af III: Campes Robinson fra 16de Aften til Enden.

I Klasse. Rises lille tydske Lærebog fra Pag. 69—78 og 94—131, samt til Udenadslæsning fra Pag. 5—8 og 105—8. Grammatik forfra til Verberne.

Franzf.

IV Klasse. Af Borrings Etudes litt., som af Dittenderne heelt er gennemgaaet, have de øvrige læst fra Pag. 110—204, samt fra Pag. 333—379 med stadig Analyse og Dvelse i at oversætte fra Dansk til Fransk.

III Classes øverste Afdeling: Borrings Etudes litt. Pag. 141—204 og Pag. 333—367; desuden i Telemaque sammen med 2den Afdeling fra Ste til 12te Bog (excl.). I Forbindelse med IV Klasse har den øverste Afdeling læst Deichmanns Grammatik heel paa enkelte Stykker nær, som ere forbigaade. Ingerslevs Materialier ere blevne benyttede til Stiløvelser.

II Klasse og nederste Parti af III. Borrings Læsebog for Mellemclasserne forfra til Pag. 23; til Udenadslæsning fra Pag. 1—5 samt 16—18. Deichmanns Grammatik til de uregelmæssige Verber. Ingerslevs Materialier til Pag. 10.

I Klasse. Gedikes franske Læsebog, Pag. 41—52, anvendt til Oplæsning og til S. 47 med Oversættelse.

Den Sum, hvorover Skolebibliotheket for det indværende Aar kan disponere, er foruden dets egne Indtægter et Tilskud af 150 Rbd. Deraf udredes ogsaa en Godtgørelse af 32 Rbd. til den Adjunct, som deeltager i Bibliothekforretningerne. Det iaar foregæde Tilskud har sin Grund i den Kongelige Directions Beslutning, ikke, som forhen, selv at subscribere paa adskillige Skrifter til Fordeling blandt Skolernes Bogsamlinger. Paa følgende Fortegnelse, der slutter sig til den i Programmet for 1841 meddeelte Beretning om Bibliothekets Tilvæxt, ere de af Rector anskaffede Bøger betegnede med *. Skulde noget fra den Kongelige Direction tilskillet Skrift her savnes, vil det blive anført paa næste Fortegnelse, ligesom ogsaa, hvad der videre for dette Aar anskaffes.

Barfod, S., Brage og Idun. 4 B., 2 H. Kbhvn. 1841.
 Beckers Verdenshistorie, oversat af Nise. 3 B., 1—6 H.
 Kbhvn. 1841.

- Blache, S. S. Nogle fragmentariske Bemærkninger
det lærde Skolevæsen angaaende. Progr. Aarhus
1841.
- Bloch, S. N. J. Fortsatte Undersøgelser om det gamle
Helleniske Sprogs rette Udtale. 2 H. Progr. Køb-
stæde 1841. 4.
- Bohr, P. G. A, Nogle Bemærkninger om Methoden
ved Undervisningen af det latinske Sprog. B, Latinsk pro-
saisk Omskrivning af Horats's 6 første Ode. Progr.
København 1841.
- Borgen, B. Forsøg til en Fremstilling af den latinske
Declination og Kjønlære. Progr. Kbhvn. 1841.
- Budget for Maret 1842. Kbhvn. 1842. 4.
- *Cicero's Werke, übersetzt. Herausgegeben von Kloß. 1—2
B. Leipzig 1840—41.
- Erslev, Th. S. Almindeligt Forfatterlexicon. 1—2 H.
Kbhvn. 1841—42.
- Examenlister for Ex. art. 1841.
— for en extraord. Ex. i Jan. 1842.
— over de i Maret 1840 til Universitetet Di-
mitterede, som i Maret 1841 have bestaaet 2den Examen.
- Fenger, C. *Æm.* De erysipelate ambulanti. Diss.
Hauniæ 1842.
- Flemmer, S. M. Efterretninger om Frederiksberg lærde
Skole. Progr. Kbhvn. 1841.
- *Friedemann S. T. Paränesen für studirende Jünglinge.
5, 6 B. Braunschv. 1840—41.
- Grønland, J. Om Undervisningen i Danskt i Kolding
lærde Skole. Progr. Odense 1841.
- Jónsyni, J. Skrifla um Besfastada-Skóla fyrir Skóla-
arid 1840—41. Progr. Vídnyar Klaustru 1841.

- Kayser, C.* De eventu sectionis Cæsareæ. Diss. Haunniæ 1841.
- Rjerkegaard S. A.* Om Begrebet Ironi med stadigt Hensyn til Socrates. Diss. Kbhvn. 1841.
- Krarup, U. B.* Om Oprettelse af Elysier eller Asyler for formuende Folks Børn. Progr. Kbhvn. 1842.
- Krieger, A. F.* De legibus ad ordines provinciales referendis. Diss. Haunniæ 1841.
- Krøyer, S.* Naturhistorisk Tidsskrift. 3 B. 6 S. Kbhvn. 1841.
- Lange, S.* Efterretninger om Bordingberg lærde Skole. Progr. Kbhvn. 1841.
- **Langebek, J.* Scriptores rerum danicarum. T. VII et VIII. Haunniæ 1792 et 1834.
- **Mignet, S. A.* Den franske Revolutions Historie, oversat ved Rahbek. 1—2 D. Kbhvn. 1826—27.
- Lectiøns-catalog for Vintersemestret 1841—42 ved Kbhvns Universitet.
- Samme paa Latin.
- Lectiøns-catalog for Sommersemestret 1841.
- Samme paa Latin.
- **Madvig, J. U.* Latinisk Sproglaere til Skolebrug. Kbhvn. 1841.
- Molbech, C.* Historiens Philosophie. 1—2 D. Kbhvn. 1840—41.
- Dansk Dialectlexicon 7 S. Kbhvn. 1841.
- Historisk Tidsskrift. 3 B. 1—2 S. Kbhvn. 1841—42.
- Møllers, A. S.* Efterretninger om Horsens lærde Skole. Med indstroede Bemærkninger. Progr. Kbhvn. 1841.
- Nielsen, B. C.* 1, Et Foredrag i Skolen ved den maa-

- nedlige Censur. II, Skolecisterretninger. Progr. Aarhus 1812.
- Wissen, L. W.** Om den i vore Dage paataante Udvidelse af Underviisningen i de lærde Skoler ved en Gynnasialclasse. Progr. Kbhvn. 1811.
- Otto, C.** De quibusdam Americæ meridionalis medicamentis parum cognitis. Progr. Hauniæ 1841. 4.
- Palludan-Müller, C.** Om den historiske Underviisning i de lærde Skoler. Progr. Odense 1811.
- ***Paully, A.** Real Encyclopædie der classischen Alterthumswissenschaft, 25—30 Lieferung. Stuttgart.
- ***Preller, L., et Ritter, H.** Historia philosophiæ græco romanæ. Hamb. 1838.
- Rosendal, E. P.** Optegnelser fra Fredericia. Progr. Nykjøbing 1811.
- Selmer, S. P.** Kbhvn's Universitets Aarbog for 1840. Statistisk Tabelværk. 4 og 5 H. Kbhvn. 1841—42.
- Stephani, H.** Thesaurus græcæ lingvæ. Vol. III, fasc. 8, Vol. IV, fasc. 7, Vol. V, fasc. I.
- Sterm, S.** Statistisk-topographisk Beskrivelse af Kbhvn. 3 H. Kbhvn. 1811.
- Tauber, E.** Biographiske Notitser om Nogle af de fra Halsborg Cathedralsskole til Universitetet dimitterede Disciple. 2det H. Progr. Halsborg 1811.
- Velschow, S. M.** Om Folkemængden i Danmark i Midten af det 13 Aarh. Kbhvn. 1811. 4.
- Wesenberg, A. S.** Emendationes M. C. T. Ciceronis Tuscul. disput. P. I. Progr. Viborg 1811.
- Whitte, J. K.** De scriptoribus antiquis Chiis. Progr. Hauniæ 1841.
- ***Virgiliū opera.** Ed. Wauger. T. I—V. Lipsiæ 1833—41.

Disciplenes *Morfskabsbibliothek*, som Hr. Pastor Müller nu, efter Dr. Suhrs Forflyttelse, bestyrer i Forbindelse med Skolens Dux, har fra Januar til Aug. d. A. havt en Indtagt af 21 Rbd. 4 Mk. 3 ß.; paa Regninger er afbetalt 18 Rbd. 5 Mk. 3 ß. De Bøger, med hvilke det i samme Tid er bleven forøget, ere:

Cooper: Eva Effingham, 2 Dele.

Bræmer, S.: Nina, 2 Dele.

Folkecalender, Dansk.

Howards Ardent Troughon, 2 Dele.

— Jack Ashore, 2 Dele.

— Ralph Ratlin, 2 Dele.

Solbergs Comedier, 1ste H.

Jugemanns Morgensange.

James's Attila, 2 Dele.

— Henrik af Guise, 3 Dele.

Marryat: den fattige Jack, 2 Dele.

— Mastermand Flinck.

Nordisk Skillinge-Magazin 1 Harg.

Pontoppidans Rejse til Sydamerika.

Scribe: et Glas Band.

Tordenstjold af P. P., 2 Dele.

Victor Ducange: Bredrene, 2 Dele.

Wehlenschlägers Tragedier, 7 B.

Fordelingen af Beneficier for det sidst forløbne Skoleaar var ved Kongelige Directions Skrivelse af 23 Oct. 1841 bestemt saaledes:

1) Spieste Stipendium, 50 Rbd. Selv.

1, S. Lund, at udbetale 25 Rbd., at oplægge 25 Rbd.

2, S. A. Krøyer — 25 Rbd., — 25 Rbd.

3, W. L. Dynesen — 25 Rbd., — 25 Rbd.

2) Middelste Stipendium, 35 Rbd. Solv.

1,	L. Thurah,	at udbetale 15 Rbd.,	at oplægge 20 Rbd.
2,	E. P. V. Volf	— = Rbd.,	— 35 Rbd.
3,	J. S. Solm	— 15 Rbd.,	— 20 Rbd.
4,	N. C. Greibe	— 15 Rbd.,	— 20 Rbd.
5,	C. T. E. Bruun	— 15 Rbd.,	— 20 Rbd.
6,	J. T. Thorup	— 15 Rbd.,	— 20 Rbd.

3) Laveste Stipendium, 20 Rbd. Solv.

1, N. Tvede. 2, S. P. N. Tvede. 3, S. D. Krarup. 4, Th. N. Slensburg. 5, S. J. Jørgensen. 6, C. S. Koch. 7, J. P. Bisikon. Alt at oplægge.

4) Fri Underviisning.

1, N. T. Nagen. 2, N. Brasen. 3, T. S. Brasen. 4, S. E. N. Randrup. 5, S. J. Pontoppidan. 6, T. Usfing. 7, L. D. Kjær. 8, J. J. Kjær. 9, C. S. Thurah. 10, J. B. K. Smith. 11, C. N. Slensburg. 12, T. E. J. Bøggild. 13, J. Jørgensen.

Til disse Gratifiers Løb ere siden komne 2de, nemlig C. J. S. B. Juel og P. N. B. Suhr ved den Kongelige Directions specielle Bevillinger af 11 Dec. 1841 og 8 Jan. 1842.

Ovenanførte deels udbetalte, deels oplagte Stipendieportioner udgjøre i det Hele et Beløb af 500 Rbd. r. S.

Det Moltkeske Legat nyder J. S. Solm og S. N. Krøyer, den sidste udnævnt dertil af Hans Excellence Grev Moltke den 8 Marts d. N.

Angaaende det hele Beløb af de paa Skoleværelserne, Inventariet og Gymnastikapparaterne forrige Aar anvendte Udgifter blev i Programmet for samme Aar henviist til de næste Skolefesterretninger, da alle Regninger paa den Tid endnu ikke vare indkomne. Efter Regnskabet

for 1841 udgjorde Beløbet af ovennævnte Konto 157 Rbd. 30 S., hvoraf omtrent 125 Rbd. kunne henregnes til extraordinaire Udgifter af dette Slags, Resten til almindelig Istandsættelse og Vedligeholdelse.

Slutteligen bør det erindres som en Mærkværdighed ved det afvigte Aar, at Hans Majestæt Kong Christian den Ottende besøgte Skolen den 26de Juli, hvor han blev modtagen med Sange af Disciplene og en kort Til-tale paa Vers af Skolens Rector. Examination fandt ikke Sted. Efter at have besøgt Localet og ladet sig Dis-mittenderne forestille, forlod Hans Majestæt Skolen med Yttringer, der vidnede om, at Skolens Modtagelse ikke havde forfeilet sin Hensigt.

Examen begynder d. 12te September og holdes i følgende Orden:

Mandagen den 12te Sept.	Alle Cl. (Dimittenderne indbefattede)	Form. latinſt Stil.	Efterm. danſt Stil.
		Førſte Børelſe.	Andet Børelſe.
Tirsdagen — 13de —	Form. Dimittenderne	Mathematik og Tydſt.	Alle Classer Religion.
		Efterm. alle Classer	Hebraiſk.
Onsdagen — 14de —	Form. Dimitt. og 4. Cl.	Kriſt. Gærſ. ſ. Latin.	
		Efterm. Dimittenderne	Religion og Franſk.
Torsdagen — 15de —	Form. Dimittenderne	Græſk og Latin.	Alle Classer Form. Franſk.
		Efterm. Dimitt. Historie og Geographie.	Alle Classer Efterm. Gymnastiſk.
Fredagen — 16de —	Alle Classer	Historie og Geographie.	
Løvdagen — 17de —	Alle Classer	Græſk.	Alle Cl. Tydſt og Naturhistorie.
Mandagen — 19de —	— —	Latin.	
Tirsdagen — 20de —	— —	Mathematik.	
Onsdagen — 21de —	— —	Danſk.	

Examinationstiden begynder hver Formiddagen Kl. 8, Eftermiddag Kl. 2.

Den os anbettede Ungdoms Forældre og Paarende, ſagdeſom andre Skolens Belydere, indbydes herved til at overvære Examen og den Høitidelighed, ved hvilken den afsluttes Fredagen d. 23de September, om Eftermiddagen Kl. 3.

Thorup.